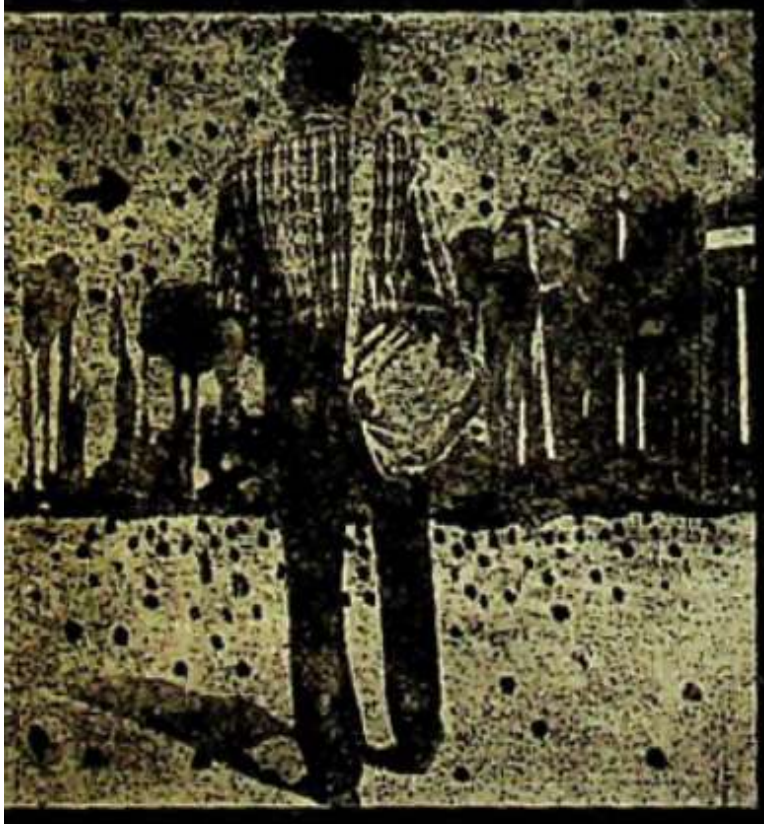

BODÓ
BARNA

FELEÚTON—
ÚTFÉLEN

KITERION

FORRÁS

BODÓ BARNA

FELEÚTON — ÚTFÉLEN

FÖLJEGYZÉSEK, BESZÉLGETÉSEK

KRITERION KÖNYVKIADÓ
BUKAREST 1982

SZERKESZTŐ BIZOTTSÁG
BAJOR ANDOR
CSIKI LÁSZLÓ
KÁNTOR LAJOS
SZILÁGYI ISTVÁN

A BORÍTÓLAPON ELEKES KÁROLY GRAFIKÁJA

„Munkával és emberi gondoskodással
— egy új emberi minőségért"
(Az Electrotimiş kapusszobájának faláról)

ELŐHANG

A cipőgyárnál csaknem mindenki leszáll a villamosról, pedig még három hosszú szakasz van a végállomásig.

Jobboldalt sorra következnek: a Közszállítási Vállalat buszgarázsai, a Hulladékanyag Begyűjtő irodaháza és telepei, két kisipari termelőszövetkezet újdonatúj csarnokai, az Azur festék- és lakkgyár meg a Játékárugyár épületei s végül a Habszivacsgyár. Balra a Mosószergyár porszürke csőrengetege kígyózik különböző épületek, csarnokok között, odébb a talajjavító munkálatokhoz és útépitkezésekhez szükséges talajgyaluk, úthengerek, eszkavátorok vállalata, a SUGTC, majd a távolsági közúti szállítási vállalat irodái és javitóüzeme.

Két megállót jöttünk, és a város már nagyon mögöttünk van. Nyoma sincs a városi nyüzsgésnek. Itt nincsenek sétafikálók. Itt nem lehet bevásárolni. Itt nem laknak.

Ide munkába jönnek az emberek. Nem hiába hívják Temesvár e negyedét Gyárvárosnak. Munkaidejük végeztével itt ezrek gyúródnak fel a villamosokra és igyekeznek be — a városba.

A végállomásnál kitágul a tér, hatalmas körforgalmi gyűrű közepén fordul a villamos. E gyűrű két oldalán újabb két vállalat: a Villamos Mérőműszergyár és az Electrotimiş. Balra, a szántóföldek irányában hatalmas csarnok szürkéllik, a Tehnometal részére készült.

Szemben néhány tömbház.

Közelebb caplatok az olvadó hóban. Az aszfaltút mentén hevenyészett járdán néha vízbe merül a cipőm. Amikor a tömbök közé érek, jórészt csak a szegélyköveken egyensúlyozom: a hólén kívül már sár is van itt jócskán. Közben silabizálom a feliratokat: Electrotimiş

4-es számú Munkásszállása, 3-as számú Munkásszállása, a Villamos Mérőműszergyár Munkásszállása, Electrotimiş 2-es, 1-es, az Azur, a Posta, a Tehnometal, a Mosószergyár szállásai . . .

Az épületek között kifeszített drótokon ágyneműt meg alsóneműt lenget a decemberi szél. Nem messze hatalmas, még télen is bűzlő szeméttartályok, amelyeknek a környéke is tele hulladékkal.

Vajon mikor tiszta, friss, kellemes itt a levegő? Tavasszal, nyáron, ősszel? . . .

Van, aki le sem hozza száradni ruhaneműit: az ablakában felszerelt tévéantennára teríti ki.

A szállásokon túli utca egyik oldalán iskola — az Electrotimiş Szakliceuma —, a másikon pedig Vörös-csárda, az immár Temesvárhoz tartozó falucska házai állanak. Ablakaik vakok, a falusiak egész nap sötétítőkkel védekeznek az idegen pillantások ellen.

Tizenkilenc munkásszálláson majdnem négyezren élnek itt, félúton falu és város között.

I. NEKIRUGASZKODÁS

RANGREJTVE NEM LEHET

Bekopogok a Villamos Mérőműszergyár igazgatói irodájába. Dr. Tîrpe Gheorghe éppen vendégeket kísér ki, csupa vasalt öltönyű, nyakkendős, feszes tartású férfit. Ő maga lazán viseli sportos szvetterét, melyre szélesen borul ingének gallérja. Kordbársony farmerjét bármelyik huszonéves vígan viselné.

Az igazgatóról különben legendák szólnak.

Reménykedem.

— Szeretném belülről megismerni a munkásszállók életét — mondom. — Beleegyezne-e abba, hogy egy-két hétre valamelyik szállásuk lakója legyek, ha lehet, rangrejtve?

— Az ötlet... nekem is tetsző. A kérdés komoly, fontossága rendkívüli. Szükséges számba venni a helyzetet, de... nem egyezhetek bele. Ki tudja, jelenlétével milyen folyamatok kialakulásában lenne felelős.

— Nem értem, mire céloz?

— Nem is fontos... A lényeg különben is az, hogy csak vegyes szállásaink vannak, és ott, a lányok között egy idegen férfival sok minden megtörténhet.

— És az ott lakó fiúk?

— Van még valami. Ismétlem, tetszik nekem az ötlet, de semmiképpen sem segíthetek magán, mert szállásainkon pillanatnyilag nincs üres hely.

Az Electrotimiş a Mérőműszergyár „tejtestvére": a villamossági ágazat részére gyárt mindenféle és -fajta gépeket meg berendezéseket. Az 1973-ban egyszerre indult két vállalat között mintha valami rivalizálás is volna.

Az Electrotimişbe tartok.

Suba Ioan KISZ-titkárnak az ötletem nem tetszik, segíteni viszont hajlandó.

— Szóval be szeretne költözni valamelyik szállásunkra, egy hétre... Nem ellenzem és nem ajánlom. Megvallom, hogy soha nem laktam ilyen szálláson és

nem is laknék. Legényemberként és kezdő melósként inkább kifizettem néhány szürkét az albérletért, csakhogy elkerüljem az ilyen közösködést.

— Mi riasztotta?

— Szerintem ilyen helyen nehezen, sokszor egyáltalán nem lehetsz ura magadnak... De ha be kíván költözni, nem állok elébe, s a vezetőség is bele fog egyezni. Persze, nem rangrejtve, hanem nyílt szerepvállalással.

Dossziét húz ki a fiókból.

— Négy szállásunk van, 972 hellyel. Jelenleg, tehát *1980 decemberében* 476 fiú, 144 lány és 242 házas lakik szállásainkon. Ha ideszámítjuk a 29 gyermeket is, habár a csöppségek némelyike a nagyszülőknél van, akkor majdnem 900 személy lakja a négy szállást. Valószínűleg sejti, hogy a legtöbb gondot pillanatnyilag a házasok okozzák. Ezek az épületek nem családosok számára épültek, nem garzonokból állanak. Viszont a nálunk dolgozók átlagéletkora huszonöt esztendő körül mozog még mindig, ami azt jelenti, hogy a legtöbben vagy nemrég kötöttek — vagy éppen a közeljövőben kötnek házasságot. És a kezdeti esztendők lakásbősége már a múlté. Mostanság mi is annyi lakáskiutalást kapunk, mint a város régi vállalatai, ahol azonban az átlagéletkor jóval magasabb, vagyis viszonylag kisebb a frissen házasulók aránya. Ilyen helyeken az új lakások az idősebbeknek minőségi javulást jelentenek, és a felszabadulót megkaphatja egy fiatal család. Egy lakással rendszerint két igényt lehet kielégíteni. Nálunk azonban egy lakás — egy lakás. Gondban vagyunk tehát. Átmeneti megoldásként szeretnénk egyik szállásunkat, rendkívüli módon, csak a házasoknak átadni. Akkor másféle szervezési keretekkel működhetne. A gyermekes családoknak, de a kétgyermekeseknek mindenképpen nem egy, hanem két szobát, vagyis egy teljes lakrészt juttatnánk. Szállásainkon minden két szobához, melyek közül az egyik három, a másik két személyre szól, egy mellékhelyiség tartozik, mosdókagylóval, zuhannyal, WC-vel. Szóval egy ilyen lakrészt adnánk a gyermekes családoknak.

— Van valami akadálya?

— Mindenféle jóváhagyások kellenek. Mert egy családnak a szobákban virtuálisan lakó öt személy után kellene bért fizetnie, majdnem hatszáz lejt, ami kissé sok. Változtatni kell tehát a gazdasági számításokon.

— Mikor épültek a szállások?

— Az első kettőt lassan öt esztendeje, a másik kettőt két éve használjuk. Ezeket már mi fejeztük be. Az építő csak beállította a falakat, rátette a paneltetőt, leszigetelte úgy-ahogy, s a többi a mi gondunk-dolgunk volt. Hónapokig napi nyolc-tíz órát töltöttem a szállásokon, majdnem hiába.

— Hogyhogy?

— Amit rosszul terveztek meg, abból lehetetlen igazán jó dolgot kihozni. Amikor elkezdtünk a tervezővel tárgyalni, csak néhány típusterv közül választhattunk. A lakhatósági feltételeket illetően ez volt a legjobb terv, a többi változatban a szobák nagyobbak és több ágyasak, a mellékhelyiségek közösek. Ezeknek más a hibájuk: nincs teakonyha, nincs klub, nincs könyvtárszoba, nincs mosoda, nincs szárító. Javasoltuk a tervezőnek, hogy módosítsa a tervet kérésünk szerint, de minden közbenjárás hatástalan maradt. A tervezők vagy az őket megbízó elvtársak közül senkinek eszébe nem jutott, hogy a munkásnak az alváson és tisztálkodáson túl másmilyen tevékenységre is kedve kerekedhet, illetve szüksége lehet. Egy másik panasz a mellékhelyiségek tervezését illeti. Mivel nem nyílnak szabad falra, ablakot nem vághattak, elképzeltek hát valamiféle kürtőt. De ez csak a tervező képzeletében szellőztet, a gyakorlatban állandóan nyirkos minden, a falak és az ajtók szüntelenül penészesek. Százezrek mennek rá a karbantartásra — hiába.

MISMÁSOLÁS NÉLKÜL

Terepjáró táskámmal jelentkezem Suba Ioan irodájában. A titkár huncutkásan mosolyog.

— Még meggondolhatja magát.

— Miért, ha később kívánnék megfutamodni, már nem engednének?

— Jó-jó, nem kívánjuk, hogy megfutamodjon. Komolyan érdekel e kísérlet eredménye. A reális helyzet, minden mismásolás nélkül. Ahogyan egy kívülálló látja. Nehogy azt higgye, hogy most maga miatt pánikba estünk, külön rendet csináltunk, s mindent gyorsan kisuvickoltattunk, extra programokat szerveztünk.

— Valakinek csak megmondták, hogy jövök.

— Igen. A gondnoknak és a szállásbizottság elnökének. Nekik tudniok kell a dologról.

Amikor a vállalattal ferdén szemközt álló szállások felé indulunk, mellénk társul Zaiţa Alexandru is, a gazdasági iroda vezetője. Szükségesnek érzi, hogy néhány óvó tanáccsal lásson el.

— Talán tudja, hogy mintegy négyezer fiatal él ebben a körzetben. Vannak itt mindenhonnan, oltyánok és máramarosiak, beszterceiek és főleg moldvaiak. Ez utóbbiak meglepően könnyen tűzbe jönnek. Elég egy nekik nem tetsző tekintet, már repül a pofon. Különösebb problémázgatás nélkül. A nagyobb csoportoktól, főleg este kilenc-tíz tájban, jobb ha őrizkedik. Fiaink közül kevesen járťak illemtanórára.

Subára nézek, bólogatását bármire vélhetem.

A szálláson a takarítónő — déli kettőkor — hatalmas munkában van. Mossa-törli a folyosót, a lépcsőket. Alig merek belépni. A „szobakulcsomat", a 304-es kulcsát is tőle kapom meg — papírjaim ellenében —, a gondnok éppen házon kívül van.

Felmegyünk a 304-esbe. A lépcsőkorlát karfáját a földszinttől fel végig száradó bébiholmik — pelenkák, pici nadrágok, sapkácskák, mellénykék —, ágyneműk meg törlőruhák foglalják el. Az egyik fordulóban, amikor fentről egy fiú leviharzik mellettünk, önkéntelenül is rátámaszkodom, ki tudja mennyire tiszta kezemmel, egy még nedves pelenkára.

Körülpillantok a 304-esben. Első benyomásként csak a nagy tisztaságot érzékelem — s eszembe ötlik: a kulcs a takarítónőnél volt. Megmutatják az ágyamat, ráteszem a táskám, s már fordulunk is vissza.

— Nézzük meg a közös helyiségeket — javasolja Suba, s leindul a földszintre. — Lenn van a teakonyha, ugyanis lemondtunk egy szobáról, s villanyresót állítottunk be. Ott a fiúk, de még a házasok is megoldhatják a könnyebb esti étkezések gondját.

A gondnoki iroda melletti ajtó kilincsével próbálkozik a KISZ-titkár, mindhiába. (Később én is több alkalommal sikertelenül végeztem hasonló kísérleteimet. Rájöttem: a teakonyha nem annyira a szálláson lakók, mint inkább a személyzet számára „közös".)

Suba tovább vezényli háromtagú társaságunkat a klubnak titulált helyiségig. Ugyanis a szállás két bejárata közül az egyiket, a tűzrendészeti előírások felrúgásával, lezárták.

— Ez volna a klub — mutat körül a két és félszer négy méteres helyiségben a titkár, amelynél egy valamennyire tiszta pályaudvari másodosztályú váróterem is otthonosabb. Teljes felszerelése: egy fűtőtest — jobbára az anyatermészetet fűti, hála az ajtó körüli különböző réseknek, nyílásoknak —, egy magasított tévéasztal, rajta tévé, egy fal mellé lökött pad, egy menynyezeti lámpa és egy villanykapcsoló. Ez volna 250 fiatalnak a szórakozóhelye.

Nem ujjongok.

— Ez van — mentegetőzik Suba, elértvén hallgatásomat. — És nem a mi hibánkból.

Este kiderült, hogy ez sincs.

Hét óra felé, amikor úgy gondolom, hogy a szoba igazi lakója nemcsak hazatért, de túl is van délutáni pihenésén, elintéznivalóin, hazaindulok a szállások körüli és közötti csellengéseimből. A szállás ajtójában álló kapusnak előhúzom igazolványomat — nem az újságíróit, hanem azt, amelyik igazolja, hogy itt lakom —, de a bácsi fölényesen leint.

— Ne mutogasson nekem itt papírokat, tudom ki maga. Az újságíró. Már vártam, mikor jön végre. Arra a másik, a főút felé eső szállásra is nekem kell vigyáznom, de amíg bejönni nem láttam, nem akartam elmenni. Hát akkor isten hozta — nyújt kezet az öreg.

— Gondolom, van valami fontos mondanivalója.

— Előfordulhat, hogy ... lesz.

Hallgatunk.

— A tévét bekapcsolták a klubban?

Nem válaszol, csak néz.

— Jöjjön na, lássa a saját szemével, mi a helyzet.

Amikor a lezárt bejárathoz, pardon: klubhoz érünk, a kapus felkiált meglepetésében:

— A tegnap ez a tévé még nem volt itt!

— Régebb sem volt?

— Hát ... ezt talán jobb, ha az adminisztrátor elvtárstól kérdi. Vagy valamelyik fiútól — retirál az öreg, bizonyára ráébredvén, hogy mi okból került elő éppen most a készülék.

— Ma este tudtommal film van — szólok, s benyomom a készülék gombját. Mikor végre megjelenik a kép, ugrik kettőt, szaladni kezd, majd kifehéredik.

— Menjen csak a szobájába, van ott tévé — biztat a kapus.

— Ön minden szobát ismer?

— Mindet éppen nem, de Niculescu a szállásbizottság elnöke, az ő szobáját ismernem kell.

Tehát a szállás főnökének lettem ideiglenes szobatársa. A lépcsőn felfelé készítem a szöveget, hogy valamiképpen elfogadhatóvá tegyem számára várva várt-nak aligha mondható jelenlétemet, főleg, mert az itt tapasztalandók, elnöki minőségében, rá is tartoznak.

Nyitom az ajtót, a kis előtérben — ahonnan a két szoba és a mellékhelyiség ajtaja nyílik — cipőket látok. Lerúgom a magamét is, lépnék be a szobába, amikor nyílik a másik ajtó. Egy alsónadrágos legény tart a fürdőbe. Pillanatra megtorpan ...

— Én volnék az új, ideiglenes lakó — mondom, télikabátban, csak hogy szóljak valamit.

— Az a maga baja — lódul tovább a fiú, s becsapja a fürdőajtót. Fúvószenekarra nem számítottam, sem díszvacsorára, s íme, bekövetkezett ...

— Van órája? — ébreszt a fiú hangja merengésemből.

— Nyolc perc múlva nyolc — orditom örömmel, hogy végre kommunikálunk.

A vízcsobogás elál, a fiú bemegy a szobájába, hallom, amint magára ránt valamit, s pár perc múlva behúzza maga mögött a bejárati ajtót.

Magam maradok.

II. SZOBÁK, CSAPOK ÉS EGYEBEK

A LEGSZEBB SZOBA

Valahonnan zene szűrődik át a falon és beszédfoszlányok. Ajtókat csapdosnak, rohangálnak a folyosón. Valaki énekel, rádió is bömböl.

A szálláson zajlik az élet.

Nincs mihez kezdenem.

Jobb híján, ha már így egyedül vagyok több száz fiatal szállásán, csaknem karnyújtásnyira egynéhányuktól, ismerkedem a szobával.

Háromszor három méteres lehet. Az ajtóval szemközti falon sötétítős ablak, a másik két fal mellett ágyak. Közöttük éppen elfér egy hetvenszer hetven centis asztalka. Aládugva egy hokedli, előtte egy másik. Ha az egyik lakó asztalhoz ül, a másik nem fér oda, csak ha felmászik az ágyra. A másik széknek is megvan a funkciója: középre kitéve asztalul szolgál, miközben az ágyból lesz szék.

Az ajtó mellett jobbról van a nagyobb szekrény, ruhás részekkel és polcokkal. Fent tankönyvek — estis lenne Niculescu? —, füzetek és pár könyv. Alul levélmappa, írószerek, papírszalvéták, cukor, Hellas-citromlé, vonalzók, elemlámpa. Különben az egész préselt lemezből összecsavarozott és kissé megdőlt alkotmányt az alulra beügyeskedett Fram hűtőszekrény védi meg a nagyobb fokú megroggyanástól.

A jobb oldali falat egy tájkép uralja. Duna-parti sziklás-erdős szakaszról készült giccs reprója. (Meg is kérte az árát az a fiatalember, aki — állítólag — egy olasztól szerezte.) Keretben van, üveg alatt. Az ablak melletti falrészen pipázó bronzfej — a szemeit vörös égőkkel, a pipa kupáját kék égővel szerelte fel valaki (később megtudtam: murik alkalmával ez adja a hangulatvilágítást) —, az ágy fejénél táskarádió, mellette könyvre csíptethető éjjelilámpa. És egy hajszárító.

Az asztal üveglapja alatt békésen megfér egymás mellett a kolozsvári Szent Mihály-templom képe a

Quelle-ből, Neckermannból meg ki tudja milyen divatlapból kivágott melltartóreklámokkal.

Az „én ágyam" fejéhez szoritották be a tévét, rajta óra ketyeg, felette alumíniumból öntött „bronz"-hordós dísz — iparművészeti termék —, ennek párja kicsivel odébb, a bal oldali falon látható: flaskót és poharat lendít a magasba egy női Bacchus. E csodás ábrát emeli kompozicióba a köréje tekert szalag és az alája bigygyesztett pionirnyakkendő. Az ágy fal melletti deszkáján képeslapokból származó kivágások: grúz lány, valami „Hold-táj"-grafika, egymásnak eső rögbisek, reklámhölgyek (több-kevesebb) reklámruhákban.

Az ágy lábánál áll a másik ruhásszekrény, s ennek az ágy felé néző oldalán fürdőszobatükör. (Az ágy igazi gazdája — évi rendes szabadságát tölti — ebben szokta nézni a tévét, hogy ne fél méterről bámulja a képernyőt. A külföldi filmekkel bajosan boldogul: még nem tanulta meg a feliratok tükörbeli, forditott képének olvasását.)

És még valami (amihez foghatóan kellemeset a négy szálláson senkinél sem láttam később): minden szabad helyen, szekrénysarkon, tévén, az ágy fejénél, falipolcon — virágok. Aszparáguszok, pármai ibolyák, könynyező pálma, kaktuszfélék.

Vajon mennyi idő alatt rendezkedtek igy be a fiúk? Utóbb tapasztalhattam, hogy alighanem a négy szállás legkellemesebb fiúszobájába kerültem.

Rendezett, tiszta szobát többet láttam. Két technikus például hiába tesz meg mindent szobájuk lakályosságának a fokozásáért, a hatás satnya. Mert a másik szobatípus — négy és félszer kettő és feles körülbelül — majdnem berendezhetetlen. Még akkor is, ha csak ketten laknak egy ilyen szobában három helyett — mint a technikusok. Igy befért a hütőjük — talán öt helyen láttam hűtőt a mintegy ötven szobából, amennyiben jártam —, de a tévét már a ruhásszekrény tetejére, két méter magasba kellett feltenniük. Itt autómárkákat és sportolókat (sportszereket) reklámozó poszterekkel van teli a fal.

E nálunk meglehetősen ritka poszterek beszerzésénél is nehezebb feladat — megítélésem szerint — a meztelen színésznőket (Ursula Andress, Brigitte Bardot) és az anyaszülten bájolgó manekeneket mutogató csodafotókhoz hozzájutni. De a fiúk jó része — legalábbis e kérdésben — nem ismer lehetetlent.

Az említetteken kívül a szobák birtokba vételét otthonról hozott szőttesek, ronda fotóportrék — ezeket egy, a negyedben lakó amatőr készíti sorozatban és jó pénzért —, krepp-papírból összeügyeskedett különböző fityegők jelzik.

Az „enyémen" kívül egyetlen olyan szobát találtam, ahol a fal mellett, de olykor éppen a szoba közepén működtetett villanyrező ne szűkítette volna tovább a teret. A langyos fűtőtestek adta meleg elégtelen, főleg családosoknál, akik a szélső, nem páros szobájú, de hidegebb lakrészeket kapják. A legények közül is sokan főzőcskéznek szobáikban. Ilyen helyen az előtérből éléskamra lesz, a cipők között krumpli és hagyma, a mosatlan edény elönti a szobát, a tányérok hol az asztalon, hol az ágy alatt kapnak helyet. Az ételszag mindenbe beeszi magát. A sarokszobák levegője amúgy is dohos a falakon szétterülő nyirkosság-foltok s a velük együttjáró penész miatt.

Egy rögbisek lakta szobának a képét érdemes felidézni: az összevissza repedt ajtóról hiányzik a kilincs, a falról hámlik a festék, a betört üvegű ablakszárny éppen kinyitva fityeg. Minden csupasz és piszkos, a szekrényen is — nemcsak az asztalon és a széken — zsírfoltok, az összegubancolt ágynemű szutykos, a szekrényben bűzlő sportszerek között a szalonna és a kenyér, csak úgy odadobva, sáros melegítőnadrág az ágyon. A sporttárs strandpapucsba bújtatott lábfejéről az álló hónapja lövészárkot ásó, sárban caplató frontharcos jut eszembe.

Különös rendszeretet nyilvánul meg abban, hogy — főleg a házasok szobáiban — a lakók cipőjüket az előtérben hagyják, papucsot húznak, de a szobába mégsem házicipőben, hanem mezítláb lépnek be. Mitől lehetne piszkos a csak szobában használt papucs? (A falusi tisz-

taszobákba is többnyire mezítláb volt szabad a háziaknak belépni.)

Vannak sivár, üres szobák. Csak ágy, szekrény, asztal — ahogyan megkapják a lakók. Ezek komor hangulatából menekül az emberfia. Egy fiatal házaspár — befizettek már saját lakásra — a bútorzatot kicserélte általuk vásároltra, többé-kevésbé szabálytalanul, de mindenképpen érthető okokból.

És a túlzsúfoltság. Az üresnél semmivel sem kellemesebb annak a fiatal házaspárnak a szobája, ahol a családfő nyolc plusz három plusz nyolc osztályt járt. (Munkások közötti csúcs ez, jelentése: nyolc általános, három szakiskolai osztály, öt az estiben és három a népművészetiben.) A náluk összegyűjtött kollekció szembetűnő darabjai: az asztal üveglapja alatt színészképek, alattuk moldvai szőttes, legalul nylonabrosz. Az asztalon díszkutyus, népviseleti ruhás babák nylondobozokban, két rádió, lemezjátszó, két váza művirágokkal, öt hamutartó, műanyagkockában kialakított kastély. A falon hatalmas szőttes körül bekeretezett képeslapok. A sarokasztalon nagy tévé, rajta három nipp és kisebb tévé, ezen nyuszi és cica, iskolás földgömb meg művirágos váza. Az ágy fejénél képeslap-sorozat, nipp-oroszlán, nipp-tigris, nipp-kacsa, nipp-kutyus. A másik sarokban hűtő, rajta bőrönd, azon deszka és villanyvasaló, mellette mosógép és két degeszre tömött papírzsák. A harmadik sarokban hokedlire tett villanyresó, a szék alatt zöldségek, edények. A resó fölött a falra sarkosan feltett Octav Băncilă-csendélet reprója. A kép keretébe dugva családi portré. Portrék vannak még a tévének támasztva elöl és oldalt, vázáknak döntve, ablakcsipkére csíptetve. Az utolsó sarokban duplaágy, mellette a nagyszekrény oldalára szerkesztett polccal, rajta a tankönyvek közé szorított uborkásüveg-akváriummal.

Középen gyerekkocsi, benne a kicsi, felette a szekrénytől az ablakig kihúzott, kötélen száradó pelenkák, nadrágok, ingecskék.

Mindez körülbelül tíz négyzetméteren.

Nem néztem meg, mi van az ágy alatt, a szekrény tetején, a tévé mögött, a mosógép fedele alatt, a villanyvasaló belsejében.

És még egy apróság: a szemközti falon négy virágtartó, tökéletesen eredeti megoldással. A virágot nem hajtó aszparágusz levelei közé, a hatást fokozandó, művirágszirmokat dugdostak.

FÖLÖSLEGES FOGADALOM

Beköltözésem előtt aláírtam néhány iratot. A legérdekesebb az a fogadalom volt, amelyet minden eljövendő szállászlakónak alá kell írnia. Olyasmire kívánják általa rávenni a fiúkat és lányokat, mint például: ne törj, ne zúzz, ne lopj, ne randalírozz, ne részegeskedj. Tovább olvasván azonban a szöveget, rájöttem a papir „felette szükséges voltára": bizonyos törvénycikkelyekre való hivatkozással a fogadalom hivatalos iratnak minősül, amelyet a munkaszerződéshez csatolnak, és amelynek alapján a renitenskedő lakó keresetéből bármikor levonhatják az okozott kárt megtérítő összeget.

„Kötelezem magam, hogy a szobában nem főzök, és étkezni a vállalat kantinjában fogok" — olvasom a második bekezdésben, és aminek — be kell vallanom — magam is csak a felét tartottam be: a szobában nem főztem. De a kantinban valahogy nem akarózott ennem. Pedig egy alkalommal komolyan elhatároztam, hogy ott eszem.

Belépek az ajtón. Az előcsarnokban hatalmas büz: pálinka- meg borszag keveredik a tárva hagyott WC-ajtókon kitóduló „illatokkal". A jobb sarokban két szénfekete, kócos hajú, barna legény kapaszkodik az asztalba, hogy el ne veszítsék egyensúlyukat. Kezükben feles flaskók. A mellettük lévő asztalnál szemeteskocsihuszárok — a város egyik szeméttelepe a gyár közvetlen közeléig nyúlik —, az itt kapható kávéba adagolják feles üvegből a cujkát. A cujka s a bor nem innen származik, hanem a szomszédos önkiszolgálóból.

Megy a duma, kurjantásokkal fűszerezve.

A környéken ez az egyetlen hely, ahova a hideg elől be lehet húzódni, úgymond kávét inni és beszélgetni. Csakhogy e talponállós rendszerű kávémérés sok mindennek elmondható, de üdítő hatású kávézónak alig.

Kérek egy kávét, hogy nyugodtan figyelhessem az ebédelni szállingózókat. A kávét magas — törhetetlennek tartott — poharakban kapni, hogy jól meg lehessen lötyögtetni a nedűt. Kiskanál ugyanis nincs. Éppen inni akarok, amikor asztalomhoz lódul egy fekete figura, belém csimpaszkodik egyensúlyvesztés ellen, s elém lök egy cujkás üveget.

— Ebből igyon, főnök! Jó na!

— Éppen most jöttem az elvonókúráról, vigyáznom kell — magyarázom, s a kapaszkodó kezet a karomról az asztalra helyezem. A „haver" a másik asztalhoz lendül.

A kantinba felvezető lépcső korlátján nyilak mutatják: balra a „közös"-t adják, jobbra a „speciál"-t. Előbbi hétlejes, utóbbi kilenc és fél lejes menü. Balra megyek. Az összevissza huzigált asztalok piszkosak, abrosznak nyoma sincs, szemét a földön — ennyi túl sok étvágygerjesztőnek.

A másik oldalon már vannak abroszok, a hangszóró zenét recseg. Itt esznek is néhányan. Beállok a sorba, de nincs szerencsém: már nincs aznapi kantinjegy. (Később hallottam, hogy a „közös" és a „speciál" között van még egy lényeges különbség: a speciálnál kést is kap az étkező, túl nem.)

Kifelé haladtomban benézek a mosdóba. Elöl újabb ajtó a WC-k felé, balra egy — hosszú vályú. Filmen láttam ilyet régi laktanyákban. A gazdaságis Zaița mondta később:

— A mosdókagylók törékenyek. Hetente eltört egy-kettő. A törötteket kicseréltük, és figyelmeztettük a személyzetet, hogy vigyázzanak jobban a köz vagyonára. Pár nap múlva jöhettek megint a vízvezeték-szerelők az újabb kagylókkal. Olyasmit kellett felszerelnünk, ami ellenáll a harcias szellemnek. Kiöntöltük ezt a betonvályút. Nagyon jól bevált.

És mennyire esztétikus — teszem én hozzá.

Néhány vélemény az étel minőségéről:

— Amíg a kantinban ettem, állandóan bajom volt a gyomrommal. Értem én, hogy nem főzhetnek úgy, mint az anyám otthon, de ezt a menüt nem tudom megszokni. Drágállottam kiadni kilenc és fél lejt csak a harmadik fogásért.

— Iskolásként, mert az Electrotimiş sulijába jártam, dolgoztam a konyhán is. Láttam, hogyan mossák az üstkazánokat, miként folyik a zöldségtakarítás, hogyan mosogatnak... Hát én abból nem kérek. Inkább főzőcskézek itt a szobában.

— Néha egész jó az étel. Valószínű, hogy akkor valami gyári főnök jön le ellenőrizni, vagy delegáció érkezik Bukarestből. Különben kotyvasztanak.

— Minden étel egyforma, még a speciálisban sincs a leveseknek sajátos ízük. Savanykás lében úszik valami. Csak azért eszem a kantinban, mert sem időm, sem kedvem a beszerzéssel bajlódni, sorba állni, hogy a főzéshez való meglegyen.

— Elég, ha annyit mondok: egyszer bogarat találtam a levesben. Nem legyet, bogarat.

Fogadalom ide, fogadalom oda — a szobákban folyik a főzőcske. Nemcsak a házasoknál s a lányoknál, de a fiúk közül is sokan ezt a megoldást választják. Van, aki sütős villanykályhát állított be szobájába. Úgy tűnik, az illetékesek „megértik" a helyzetet.

PIACKUTATÁS

Annak, aki a negyedben főzésre adja a fejét, aligha van könnyű dolga. Konzerv, csirke ugyan kapható az élelmiszerboltban, de mi minden kell még a főzéshez!

A kantin előtti placcon két betonasztal áll: ez a piac. A reccsenő télben öreg néne kínálja áruját: két fej káposztát, kis rakás — három kilónyi? — krumplit, pár fej hagymát.

— Hogy a káposzta?

— Nézze, milyen szép, drága, jó kemény. Tíz lej, csak tíz — emeli felém. Nemet intek. — Magácskának odaadom kilencért is. Tessék, vigye na, örülni fog a felesége...

Akkora a káposzta, mint egy közepes sárgadinnye. Még kétkilós sincs, ránézésre. Melyik feleség örülhet annak, ha a férj öt lejt ad a káposzta kilójáért? Az enyém aligha dicsérne meg... A néne legalább a duplájáť kéri a városi árnak. És — később láthattam — így is eladja portékáját.

A zöldséges bódéjáról harmadik hete nem került le a lakat. Felárral adta a krumplit és a hagymát — feljelentették. Az illetékesek a céget bezárták a helyzet tisztázásáig s az új eladó jöveteléig. Csakhogy az Aprozar lelakatolásával a mintegy hat-nyolc ezer embernek hajlékot nyújtó lakótelep kereskedelmi egységeinek éppen a harminchárom százalékát zárták be, lévén a környéken ezen kívül egy élelmiszerüzlet és egy kötöttárut kínáló kioszk.

Ez utóbbi luxusszámba megy, mert kötöttárus részleget benn az élelmiszerboltban (!) is nyitottak. Dima Maria elárusítónő panaszkodik:

— A negyedben sok a kisgyermek. Nem a szállás-lakóknál, hanem a hátsó tömbökben, ahol jórészt fiatal családok laknak. Az idei ősz folyamán egyetlen kicsi ruhácskát, gyermek-nadrágharisnyát nem kaptam! És hiába rendelek bugyikat, tréningeket, zoknikat — nem küldenek. Pedig a városban van! Hat teljes hónapja nem kaptam semmilyen férficikket.

— Akkor veszélyben forog a keresete is, nem?

— Nem, mert pénzügyileg az élelmiszerüzlethez tartozom, s ők teljesítik a tervüket.

Az más. Panaszkodni könnyebb, mint áru után járni. Ha a fizu úgyis megvan, akkor kár a sok strapáért...

Az élelmiszerüzlet a jobban ellátottak közé tartozik. Vele kapcsolatosan más bajokról mesélnek az emberek. Egy elárusítólányt kidobott az üzletvezető, mert nem volt hajlandó a 13 lejes, másodosztályú csirkét 20 lejes prímaként eladni. Megkerestem a lányt, a kidobás oka persze nem a csirke volt, de az indíték igen.

A postára pénzt küldeni térek be. Az egyik szállás végén berendezett „hivatalban" jó ideig hiába nézelődöm, várakozom. Aztán egy láthatatlan sarokból előlép a tisztviselőnő. Kitöltöm a szelvényt, benyújtom az ablakon. Kiadja a nyugtát, nézem: négyhatvanról szól.

— Kétszáz lejért ennek körülbelül a felét szoktam fizetni.

— Szimplán igen, de én expressz számláztam.

— Kértem én ezt?

— Így szoktam, kérés nélkül is.

Veszekedjek? Lepengetem a dupla tarifát. Várok, lám, hogyan vágja meg a következő kuncsaftot. Tíz perc alatt nem jön senki. Később még benéztem egynéhányszor a postára, mindig szabad volt az ablaknyilás. Baj lehet itt a tervteljesítéssel... Akkor pedig sejthető, miért fizettetnek itt az ügyféllel dupla tarifát.

A negyed szolgáltatói közül a fodrásznő az egyetlen, aki elégedett helyzetével. Kismama és lány elég van a szállásokon, a tömbházakban és Vöröscsárdán. Előjegyzési rendszerrel dolgozik, ami mindenkinek megfelel.

A borbély azonban, Tannenberger William, dühösen csattogtatja ollóját egy srác feje körül, amikor a munkájáról kérdem.

— Előttem ketten voltak itt, két lány. Elmenekültek. Nem csodálom. Alig van munka. Amint lehet, én is elmegyek, nem kell ezeknek borbély!

Ami azt illeti, nyírnivaló akadna elég.

És nincs a negyedben mosoda, nincs tisztító, nincs szabó, nincs cipész, nincs órás, nincs cukrászda, nincs bölcsőde, nincs óvoda, nincs újságosbódé, nincs trafik, nincs könyvstand...

EGY KÖNYV NEM A VILÁG

— de többnyire egyet sem látni a szobákban. A 304-es ebben is különbözik a többségtől. Niculescuék polcán hat irodalmi művet, a Cinema és a Flacăra Almanachot meg Al. Roşca pszichológiáját találom.

Ennél több könyvet csak a technikusoknál láttam — értelmiségi kevés lakik a szállásokon —, és egy fiatal házaspárnál.

— Honnan a sok könyv? — kérdem a fiatalasszonyt.

— Ugye szépek?! Díszítik a szobát. Örököltem a nagynénémtől, ezzel a vitrinnel együtt.

— Melyik könyv tetszett a leginkább?

— Arra még nem volt időm, sajnos, hogy elolvassam valamelyiket — szól, s tekintete elkalandozik a vitrin többi dísztárgyán: a Johnnie Walker skót whiskys üvegen, a Martell és Henkell konyakos flaskókon, a White Horse-on, a Hankel Bannisteren . . . — Fél éve esküdtünk, ilyenkor annyi minden történik az ember életében . . . De előtte igen sokat olvastam.

A szállásokra kevés újság jut el: néhány Sport, a Magazin pár példánya, egy-két Cinema (ebben is találni színészképeket, még ha a filmcsillagokon túl „sok" is a ruha). Napilapot nem hoznak haza, bevallásuk szerint azt inkább benn a munkahelyen olvassák.

Kitöltettem egy kérdőívet is ott, ahol vállalták a negyven-valahány kérdéssel való bajlódást. Néhányan visszakoztak:

— Hadilábon állok az irással . . .

— Én csak aláírok, ha pénzt kapok!

Ha van is valami túlzás a kijelentésekben, pusztán a vállalásuk meggondolkoztató: kötelező tíz osztályt végzettek nyilatkoztak ekképpen. A 8+3+8 osztályt járt népművészetis — akinek a szobáját meglehetős részletességgel ecseteltem — olyan ötödik osztályos szinten ír. Kialakulatlan betűi ide-oda táncolnak, mint azé az idős földművesé, aki letudva a négy elemit, évtizedek óta felhagyott a betűvetés mesterségével. Helyesírása izgalmas: sohasem lehet tudni, mikor melyik szóból nyel el egy-két betűt — „külöbözö", „tehika" —, a köznyelvben igen gyakori szavak irodalmi alakját nem ismeri — vagyok helyett „vajok" —, másokat kiforgat: „cilivizált".

Mennyit ér akkor az a 19 osztály?

Közben pedig estibe jár majdnem mindenki. Az érettségi feltehetőleg azért kell, hogy a több pénzt hozó magasabb kategóriákat gyorsabban megkaphassák.

Több lehet véletlennél: bekopogtam vagy hatvan szobába, de könyv mellől senkit nem riasztottam. Ha kézbe kell venni valamit, könnyebb helyen áll a kártya és a pohár.

•

ITT A KAPUS, HOL A KAPUS?

A lányszállás — természetesen — komoly vonzerőt gyakorol egyes legényekre. Egyik este a szállás előtt már-már tettlegességig fajuló szóváltás támadt. Egy lábán állni alig tudó, „különlegesen" tökrészeg ordíbálta, hogy hagyják felmenni a 207-esbe, Szilviához.

— Olyan nincs — így a kapus, mire a legény ordít:

— Hogyhogy nincs?!

— Olyan szoba nincs. A 207-es tévészoba, nem lakják.

— Nem igaz, hazudsz! — Határozottsága alábbszáll: — A lány azt mondta, ott keressem. — Ordít: — Hazug disznók vagytok mind!

Nekilendül a lépcsőnek, de meginog. Az összegyűlt közösség — fiúk és férjek — alig várják, hogy elvágódjék... De nem. Erre ketten megragadják a karját, visszább huzigálják. Hősünk ellenkezik, dühöng.

— Na gyere, győződj meg, hogy senki nem lakik a 207-esben — próbál egyikük fordítani a helyzeten, a jobb belátás irányába.

— Nem megyek! Hozzátok ide Szilviát! — Röhögés. Utánakap egy legénynek, elvágódik. Feltápászkodik. — Na majd ellátom én annak a kurvának a dolgát, csak jöjjön haza! Megvárom.

Nekitámaszkodik a falnak.

— Tudod hol van Szilvia? — szólal meg egy fiú. — A gyárban, délutános. Menj a kapuhoz és ott várd, amíg kijön.

Kapnak a legények az ötleten, s többen is bizonygatni kezdik, hogy így van. Hősünk eltámolyog a kan-

tinkocsma irányába, ugyanis a speciálisban délután öttől este fél tizenegyig sört mérnek.

— Valóban délutános a lány? — kérdem a fiút.

— Tudom is én, ki az a Szilvia? Meg kellett szabadulnunk tőle, hanem minket sem enged fel a kapus a lányokhoz. — Elmosolyodik: — Most aztán várhatja a Szilviáját a gyárkapuban... Hahaha.

A lányok kevésbé humorosnak találják az ilyesmit. Van úgy, hogy este a gyárkaputól a szállásokig azt a pár száz métert futva teszik meg — menekülnek az alkalmi Rómeók elől. A félénkebbek csak négyesével-ötösével vágnak neki a néhány perces útnak.

Aki józan, nem kelt feltűnést, attól észre s még rossz néven sem veszik, ha beugrik egy-egy lányhoz.

Délután öt óra tájban a lányszállás kapusával elindultunk beszélgetőtársakat keresni. A kapus kopog az egyik ajtón, hosszasan. Végül egy fiú feje jelenik meg a nyílásban, s el is tűnik azonnal, látván, hogy nem ismerős érkezik. Odébb egy lány résnyire nyitja az ajtót, s tenné is be nyomban, de a kapus — okult az előbbi esetből — lábát bedugja a résbe, majd belép a lány után.

— Miért a titkolózás? — kérdem, amikor megjelenik.

— Férfi van a szobában.

— Ő lenne az egyedüli férfi e pillanatban a szálláson?

— Ő nem akárki... Mérnök a gyárból.

Hallottam több szombat éji muriról is, amikor egész éjszaka zúgott a kazettásmagnó, kaja s főleg pia volt bőven, és a legények — akik „születésnapot" tartottak — nem szobatársaikkal keringtek Abbáék, Pink Floyd meg a többiek zenéjére. A lányok vasárnap reggel, világoson hagyták el a szállást...

Vajon hol lehetett a kapus? Hová dughatta a szemét és a fülét?

Ugyanis van, aki megjárja. C. A.-t, amikor reggel ki akart lépni két fiú között a szállásról, a kapus kiszúrta. Igazolványát elvette, nyilatkozatot iratott vele. A két papírt a KISZ-titkárnál láttam.

— Mit csinálnak a lánnyal?

— Megmondom őszintén, mi semmit sem kezdünk vele. Átírunk a vállalatába, járjanak el az ottaniak úgy, ahogyan megérdemli. Ahogyan ők jónak látják.

Várom, talán csak mond valamit a titkár „saját" fiairól, akiktől a lány kifelé igyekezett dolga végeztével — de semmi.

MI VAN A SOROK MÖGÖTT?

Két igen tanulságos szövegből tallóznék.

A munkásszállások szervezeti szabályzatában ilyesmiket találok:

4. szakasz: „Azoknak a vállalatoknak a KISZ-bizottságai, szakszervezeti bizottságai, amelyek munkásszállásokat működtetnek, kötelesek segíteni a szállások rádió- és tévékészülékekkel, újságkollekciókkal, szórakoztató játékokkal és más sport- meg kulturális eszközökkel való felszerelését..."

7. szakasz: „... A szállásbizottság szervezi meg a lakók életében jelentős eseményeknek — születésnapoknak, tanulmányi fokozatok megszerzésének stb. — a megünneplését... Az ünneplés színhelye a szállás kulturális-szórakoztató tevékenységeinek a színhelye, és a rendezvény nem tarthat tovább éjjeli 1,00 óránál."

8. szakasz: „A szálláslakók számára tilos:

— a főzés máshol, mint az e célból külön berendezett helyiségekben;

— a resók használata;

— A szeszes italok túlzott fogyasztása;

— a szerencsejátékok űzése;

— a papírok és ételmaradékok kidobálása az ablakon;

— a WC-lefolyók eltömítése;

— az élelem ablakban való tárolása;

— a szobákban való mulatozás;

— a fiúk részére a lányok, a lányok részére a fiúk szobáinak a látogatása;

— a ruhástól való ágyba fekvés;

— a szennyesnek a szobákban történő mosása és szárítása;

— a csapok nyitva felejtése;

— az ablakok előtti védő pléhperem meghajlítása;

— egy ágynak két személy által való használata.

A szálláslakók számára kötelező:

— a szobák mindennapos szellőztetése;

— naponta vagy ahányszor szükségesnek mutatkozik (ez azt jelentené: naponta akár ötször is) a szobák lakók általi fertőtlenítése;

— a mellékhelyiségek WC-papírral és szappannal való lakók általi ellátása."

11. szakasz: „... Az arra érdemeseket kitüntetik, példának nyilvánítják a tisztelettáblán (ilyet nem láttam), KISZ-gyűléseken, szakszervezeti üléseken, a vállalat vezetékes rádiójában ... A jó eredményeket felmutató szállásokat külön segítik és ösztönzik."

Végezetül pedig megtudható a szabályzatból, hogy a benne foglaltak ellen vétőket, az eset súlyosságától függően megbüntetik; a figyelmeztetéstől a szállásról, majd a vállalatból való eltávolításig terjed a megtorló intézkedések sora.

A másik szöveget a lakók írják egy, a gondnok ajtójára akasztott Javitási füzetbe. Ilyesmiket találni benne:

„A 311-esben bajok vannak a fürdővel, fentről, a 411-es lefolyójából víz szivárog hozzánk, kérjük intézkedjenek, mert lehetséges, hogy ránk jön a fal."

„Munteanu úr!
a IV. emeleten a tető beázik, veszélyeztetvén a villanyvezetékeket. A 401-esben esernyővel kell aludnunk!"

„Szerelő úr,
jól tenné, ha ellátogatna a 111-es szobába és megjavítaná a zuhany rózsáját. Már régecske rossz."

„Szerelő elvtárs!
a 303-as fürdőjében a tusból nem folyik a víz. Sürgősen kérjük, intézkedjen. Ha nem csinálja meg, bemegyünk a nagyfőnökhöz, s akkor úgyis megcsinálja!"

„Fogyatékosság a 403-asban a fal lejött a belső ajtó körül leomlott."

„Hozzák vissza a tévét és hagyják a helyén!“

„Szereljenek tükröt a 108-asba.“

„Legyen szíves, tegyen foglalatot a 409-es fürdőjébe, ez a mostani naponta kiéget egy villanykörtét, köszönjük.“

„Szerelő elvtárs

a WC vize elromlot. kérjük álandoan folyik. 001.“

„Kérjük ellenőrizni a 004-es fürdőjének a csövét, mert megrepedt és a fürdöt elönti a víz.“

„Nagyon szépen kérjük, ha egyszer lehetséges, ne rongálják a közvagyont. A IV. emelet plafonjának a megjavításáról és vízszigeteléséről van szó, mert beesik az eső a 403-as, a 404-es szobákba, a folyosóra és a lépcsőfeljáróba is.“

III. „TUDNI SZERETNÉM, HOGY HIHETEK-E?"

INDULÁS HENDIKEPPEL

— Én nem magam jöttem, hanem küldtek. Szerszámkészitőnek tanultam a botoşani-i 2-es számú szakiskolában. 1976-ban, amikor végeztünk — csak a mi iskolánkban nyolc párhuzamos osztály volt! —, közölte velünk az iskola igazgatója, hogy egy évre kölcsönadnak a temesvári Electrotimişnek, mert ott keresik a munkaerőt. És hogy egyazon minisztérium keretében maradunk, problémamentes lesz a visszakerülésünk. Ezt augusztus 1-én jelentették be, és augusztus 9-én megérkeztünk ide vagy 150-en. Ma már tizen sem vagyunk itt abból a csoportból.

— Elintéződött a visszahelyezésük Botoşani-ba?

— Dehogy intéződött. Eltelt egy év — semmi. El a második — szintén semmi. Közben katonaság, újabb másfél év — nagy süket csend. Nehezen hittem el, hogy minket ittfelejtettek. Tudtam, hogy utánunk még népesebb generációk következtek, de minket olyan hirtelen tettek útra, hogy még a diplomáinkat sem adták ki. Ezért hittem azt, biztam abban, hogy visszamegyünk, s otthon szépen megkapjuk. Két év után kérni kezdtem, írtam az iskolának, küldjék utánam. Három levelemre nem válaszoltak. Végül hazamentem a diplomámért.

— Itt, az Electrotimişben milyen irat alapján vették fel?

— Az iskolai értesítő alapján, amit akkor mindenkinek gyorsan a kezébe nyomtak.

— Ha a többség elment, maga miért maradt?

— Estibe járok, és nem akarom megszakitani a tanulást. Az idén érettségizem, akkor majd eldöntöm, hogyan lesz tovább. Nekem a munkahely tetszik. Biztosan tudja, hogy az Electrotimiş nem akármilyen gyáracska. Olyan gépeket, amilyenekkel itt dolgozunk, mások filmhiradóban ha látnak. Nem csoda, mert csupa régebben importból beszerzett berendezést gyár-

tunk. Itt a szakmát felsőfokon meg lehet tanulni, és van is kitől.

— Sokan észreveszik ezt?

— Vannak, akik csak azt veszik észre, hogy nagy a hajtás, hogy a munka nehezebb, mint máshol, ahol hosszú szériák vannak, amikor beállítod a gépet, és meg lehet futtatni, nincs vele gond. Itt a munkát is nehezebb megszervezni.

— A szülei nem hívják haza?

— De, állandóan. Egyszer beleegyeztem, s megkértem az apámat, szerezzen állást. Bement a botoşani-i Electrocontactba, amelyik részére minket kiképeztek, s ott azt a választ kapta, hely nincs, maradjak ott, ahol vagyok... Még szerencse, hogy a bátyám ott van a szüleink mellett, nincsenek teljesen magukra. A bátyám is azt a szakiskolát végezte, amelyiket én, párhuzamosan a líceummal.

— Ez előnynek számított?

— Dehogy, csak ő másképp forgott, érvényesítette az elképzeléseit. Feltételeket szabott, megtehette, mert iskolai KISZ-titkár volt egy ideig, ismerték. Jó fiú volt, adtak a szavára. Még valami politikai kurzusra is elküldték.

— A báty nem szólhatott volna az öcs érdekében?

— Indulás előtt azt mondták, hogy minden osztályból Botoşani-ban maradhat három fiú, a legjobbak. Engem is kiválasztottak, legjobbként. De nem akartam elszakadni a fiúktól, akikkel három évig együtt voltunk, jól összejöttünk. Este ott voltam velük, az induló vonatban. Kettőért nem hagytam a harminckettőt. A miénk eléggé összetartó osztály volt, talán mert utolsóként végeztünk 8+3-at, utánunk kötelező lett a tízosztály.

•

— Érdekes egy pofa az elvtárs, hogy pont az én életemről érdeklődik. Mit magyaráznék magának?! Itt né, dolgozok. Nyolc éve dolgozok...

— Már?! Hány éves?

— Huszonkettőt már betöltöttem, huszonhárom leszek márciusban. Itt, ebben az Electrotimişben új vagyok, úgy is veheti, hogy más állásban kezdtem az életet. Ez egy előkelő állás, ez az esztergálás, de az a másik...

De kezdjem máshol, az iskolánál. Nyolc osztályt jártam, megvan a papírom. Nem volt könnyű, bizonyos problémák voltak, hogy nem jártam eleget iskolába, ami szerintem igaz volt, sőt. Amikor tudtam, mentem. Ott voltak azok az állatok, a marhák, a disznók, abból legalább hasznunk volt. Egyszer behívott a tanár: „Né, hát nincsenek jegyeid, valahogy felelni kéne. Másképp nem tudunk lezárni." Nekem igazán mindegy volt, hogy lezárnak, nem zárnak, de ha olyan szépen mondta, ha nekik fontos, hát bementem. Azt mondták, írjam oda a papírra, amit tudok... Aztán megadták az iskolát.

Úgy is mondhatnám, hogy nem értem vele semmit. Itt kerestük az állást a nagybácsival — mert a nagybácsi hívott ide Temesvárra, hogy itt könnyebb lesz —, s mentünk egyik gyárba be, a másikból ki, de kiutat nem találtunk, hiába próbálkoztunk. Végül mégis felvettek, de nem gyárba, hanem kertészetbe. Felmerült egy kicsi nehézség, hogy fiatal vagyok, én ott illegálisan dolgozhatok csak, s ha idegenek kérdeznek, azt kell mondanom, hogy nem pénzért dolgozom, csak úgy. Kaptam pénzt persze, de azt a nagybácsinak adták oda, ő vette fel. Elintézett szépen mindent, aláírt, nem is volt semmi probléma.

Jó volt a kertészetben. Fiatal nem volt sok, inkább olyan cigányok. Később jött két nálam idősebb fiú, úgy mondták, munkára ítélték őket. Betörtek egy üzletbe. Ezek szerettek engem, beszélgettünk, tárgyaltunk, meséltünk így egymásnak, ahogy illik. Viccesek voltak, megígérték: „Na, Sandu, te egy jó fiú vagy, megérdemled, hogy megtanítsunk mindenre, amit tudunk." Ennek előre örültem, mert falusi vagyok, csak a disznókhoz meg a marhákhoz értek, meg ehhez a rózsaültetéshez. Olyan jópofák voltak, meg akartak engem is tanítani mindenre. De még mielőtt elkezdhették volna, egy-

szer csak nem jöttek. Úgy mondták, beültek egy autóba, elmentek kocsikázni.

— A kertészetet miért hagyta ott?

— Három és fél évig dolgoztam ott, pontosabban negyvenkét hónapig. És még maradtam volna, de egyszer jött valami ellenőrzés, elvtársak vagy micsoda, elbeszélgettek mindenkivel. Engem is megkérdeztek. Mondtam, hogy nem pénzért csinálom, csak úgy... „Mióta?" Mit mondtam volna? „Három és fél éve, pontosabban negyvenkét hónapja." Erre megdicsértek, hogy rendes fiú vagyok, s elmentek. Aztán jött a nagybátyám, hogy nagy marhaságot csináltam és kidobtak. Ezt nem éppen értem: miért dobtak ki, ha az elvtársak rendes fiúnak mondtak?

Azután jöttem ide, ebbe az Electrotimişbe, 1977-ben. Bevettek egy kurzusra, ahol betanítják az embereket különböző gépeken dolgozni. Én esztergályozni tanultam, igyekeztem és szépen haladtam. Ezt abból tudom, hogy a kurzust hathónaposnak mondták, de öt hónap után már mehettünk gépre, dolgozni. Azóta is mindent csinálok, esztergálok menetet, csavart, anyát, lyukat fúrok.

•

— Elegen vagyunk itt szerencsétlen sorsúak. Hányszor jött, hogy bögjek, átkozódjak, csak én olyan nevetősebb fajta vagyok. Elviccelem a dolgokat.

— Mit például?

— Hogy majdnem kitagadott az apám. Hiába írtam, könyörögtem neki levélben, hallani sem akart rólam. A leveleimet — anyámtól tudom — el sem olvasta. Mert elszöktem otthonról. Mert nem úgy lett, ahogy a jövőmet eltervezte.

Oltyán vagyok, Băileşti mellől. Talán tudja, hogy arra mifelénk tizenhét évesen vénlánynak számít az, aki nincs férjnél. És én csak ültem otthon, pedig már betöltöttem volt a huszonkettőt. Mert a szüleim egyet akartak, és én mást. Egyikünk sem akart engedni. Az általános iskolát elég jól végeztem el, 9,65-ös általánossal. Hatodik voltam az osztályban, és még előbb lehettem volna, ha nem súgok állandóan. Szóval jó voltam, to-

vább akartam tanulni. A szüleim viszont azt mondták: elég az iskolából, dolgozni kell. Bevittek a kollektívbe, kapáltam, kukoricát törtem, dolgoztam a zöldségesben — eltelt egy év. Szóba hoztam az iskolát, hátha meggondolták magukat, de nem. Elment még egy év, kettő, el a harmadik, a negyedik. A kollektív nem tetszett, egyáltalán nem... Most hagyjuk, hogy miért, az máshova tartozik.

Egyszer aztán elhatároztam, hogy megszököm. Addig egyedül még Craiováig sem voltam, s én egyenesen ide, Temesvárra indultam. Ide, mert itt dolgozott egy távoli rokonom. Alig tudtam megszerezni a címét... Szóval elhozott a vonat Temesvárra, leszálltam, s akkor ijedtem meg nagyon: most mi lesz?! Megkérdeztem vagy tíz embert, de egyik sem tudta megmondani, hol lehet az az utca, amit keresek. Dühömben majdnem sírtam. Aztán valaki azt mondta, kérdezzem meg a taxist, hátha ő ismeri az utcát. Megmondta, merre menjek, és én nekivágtam gyalog. Több órás bolyongás után eljutottam a rokonhoz. Éppen nem volt otthon senki — nem folytatom, elég a részletekből. Elég annyi, hogy magukhoz vettek, de kikötötték, dolgoznom kell. Hát éppen azért jöttem, hogy tanuljak valami szakmát és dolgozhassak, nem kellett erre rászorítani.

Pár nap múlva jön a rokon s kérdi: „Tudod-e, mi a híddaru?“ „Valami olyan hid... nem tudom.“ „Gyárakban dolgoznak vele, a munkások feje fölött viszi a vasakat, gépeket, mindent, amit kell.“ „Az is bátor ember, aki egy ilyenre felmerészkedik“ — mondtam, mire a rokon elnevette magát. Ezt a beszélgetést soha nem fogom elfelejteni, mert két nap múlva beiratott egy híddarus-tanfolyamra. Híddarus lettem.

A textilgyárba helyeztek ki. Akkor már ismergettem a várost, tudtam, elég messze kinn van a gyár. Felszálltam a buszra, a sofőr mellett álltam, aki az újságot olvasta éppen, mert volt még néhány perc indulásig. Belenéztem az újságba, s láttam, hogy az Electrotimiș híddarust keres. Gondoltam egyet, s leszálltam a buszról. Jelentkeztem az Electrotimiș személyzetijén. Az ablaknál ülő férfi odaszólt: „A mesterséget tudja-e?“

Mondtam neki: „Biztosan jobban, mint a paraszti munkát, mert a kollektívet nagyon megutáltam.“ Elnevette magát, és aláírta a papíromat.

Azóta is itt dolgozom.

— Megbánta-e, hogy ide került?

— Nem, soha. Hamar férjhez mentem, találtam egy ugyanolyan feketét legényben, amilyen én vagyok lányban, le sem tagadhatnánk, hogy oltyánok vagyunk. Szültem eddig neki három lányt, a nagyobbak öt és fél meg négyévesek, a kicsi egyéves. Most megint várandós vagyok. Remélem, ez végre fiú lesz.

— A szüleivel kibékültek?

— Kit nem békít ki három unoka, még ha csak lányok is!

•

— Toborzó hozott Temesvárra?

— Nem, egyedül jöttem. Azt mondták mifelénk, hogy itt pénzes állásokat lehet kapni.

— Kitől hallottad?

— Többtől, így beszélték a faluban. Mert még régebben volt egy elvtárs nálunk az iskolában, aki fiúkat keresett, hogy elhozza őket iparra. Jöttek is néhányan, és azóta minden évben újabbak.

— És pénzes az állásod?

— Bízom benne, hogy az lesz. Most kurzuson vagyok, addig havi ezerötöt adnak. Még kapok otthonról is, azzal elég.

Nagy szerencsém volt, hogy bekerültem a tanfolyamra, mert úgy mondják, egy ideig nem csinálnak már újabb gyárakat. Ezért ment nehezen a felvételem. Amikor megjöttem, a kapus elirányított a személyzetire, ahol azt mondták, nem tudnak semmi biztosat, jöjjek máskor. Másnap megint csak ezt mondták, harmadszor is. Akkor megkérdeztem: „Tessék mondani, van-e hely a kurzuson?“ „Majd meglátjuk két-három nap múlva.“

De akkor sem tudták. Olyasmit hallottam, hogy nem volt meg a jóváhagyás a minisztériumtól. Mit lehet ilyenkor csinálni, azt én nem tudtam. Kerestem egy ismerőst, egy falubelit, hogy neki mi a véleménye. „Jól

van, csinálunk valamit, hogy bekerüljél." És elment, és tényleg elintézte. Azt mondta, hogy amikor viszem az irataimat, akkor adjak az ablaknál ülő elvtársnak valamit. „Mit adjak?" — kérdeztem. Ajándékot, pénzt, pálinkát — mondta. Pálinkám nem volt, nem hoztam magammal, ajándékot sem tudom, mit vehettem volna, de pénzem sem volt. Csinált, amit csinált az emberem, de következőkor az ablaknál ülő semmit sem szólt, csak bólintott és felírt egy listára.

— Mielőtt felkerültél a listára, szállásod sem lehetett, hát hol aludtál?

— Első napokban az állomáson, a váróteremben. Nyár volt, meleg. Csak éjjel költöttek föl, s kellett kimennünk, ameddig kitakarítottak. Aztán alhattunk tovább. Miután megkerestem a falubelit, nála aludtam a szálláson.

— A nappalaid mivel teltek akkor?

— Jártam a várost. Moziztam. Söröztem. Kimentem a strandra.

*

— Moldvai vagyok én is, csak délebbről, Neamțból jöttem. Már három éve itt vagyok, 1977 óta. Itt jártam a tizet, az Electrotimiş líceumában. A bátyám a közgazdasági egyetemet végzi, ő mondta, itt nagyon jó iskolák vannak, itt okosabbak lesznek az emberek. Ezért jöttem én is ide.

— Tizedik után nem tanultál tovább. Miért?

— Kilenc-tízben szerződésem volt a vállalattal. Tizedikben, a második évharmad közepén összegyüjtöttek és kihirdették, hogy a szerződésesek nem tanulhatnak tovább, munkába kell álljanak. Elkezdtünk kiabálni, hogy ezt nem mondta eddig senki, akkor sem, amikor a szerződést megkötöttük és megkaptuk vele az ösztöndíjat. Mert ilyen vállalati ösztöndíjam volt, ha tudom, inkább nem fogadom el. Hát persze hogy kiabáltunk, sokan mérgelődtek, de azt mondták a tanárok, hogy ez fentről jött, ezen már nem lehet változtatni.

Aztán mégis változtattak rajta, mert a harmadik évharmad végén újból összegyűjtöttek, s akkor azt jelentették be: bárki tovább mehet a tizenegybe. Még jobban kiabáltunk, vertük a padokat, beszélt mindenki összevissza... Hát így volt.

— Ha később megengedték, miért nem tanultál tovább?

— Mert azután a februári bejelentés után már semmit nem tanultam. Úgysem volt érdemes, meg ez volt a mi bosszúnk. Az órákra még elmentünk, de ha a tanár valakinek négyest akart adni, mert nem tudott, elkezdtünk hangosan könyörögni, az egész osztály, hogy milyen nehéz az iskola, siránkoztunk, meg minden. Attól a tanártól, aki nem engedett, ellógott az egész osztály, azok kivételével, akik tizenegybe mentek... Aztán bekerültem erre a tanfolyamra, lakatos leszek.

— Te választottad?

— A líceumban a fémforgácsoló osztályban voltam, de esztergályoskurzus nem indult, a szerződés kötött, ide kellett jönnöm.

— Nehéz a tanfolyam?

— Mit mondjak?... Mostanáig temes-fixeket szereltünk.

— Mik ezek?

— Hogy magyarázzam meg? Olyan szerkezetek, amik a darukhoz, esztergákhoz kellenek. Első ránézésre egyszerűeknek tűnnek, de nem azok. Munka éppen elég van velük.

Lakatosok leszünk, de vágunk mi menetet, fúrunk lyukat, leszedjük az öntött munkadarabok széléről az öntési élet. Segítjük a termelést, olyasmit csinálunk, ami a gyárnak kell és hasznos. Szerintem éppen ezért hívják úgy a kurzust, hogy *„betanító tanfolyam a munkában való részvétellel"*.

— Eddig milyen műveleteket végeztél?

— Amint mondtam, fúrtam, meneteltem, csiszoltam... szereltem is... Úgy ezeket.

— Egy kitanult lakatos ilyen munkákat szokott végezni?

— Én úgy gondolom . . . szóval . . . a lakatosok a karbantartókhoz szoktak kerülni és a gépeket javítják. Ezt végzik.

— Szétszedtetek-e ti, a tanfolyamra járók valamilyen gépet?

— Háát, eddig még nem . . .

— Kérdeztétek, hogy sor fog-e rá kerülni?

— Mi azt csináljuk, amivel megbíznak. A mester így is állandóan azt mondja, a kezdőnek hallgatni kell, ne szájaljunk, mint az iskolában.

*

— Rég elkerültem én is otthonról, Bukovinából. Valami jó szakmát szerettem volna, s akkor, 1974-ben, nálunk a gyárak javát még építették. Tél volt, január, amikor megérkeztem Temesvárra. Vágott a szél, de én mégis kimentem Beregszóra, a sertéshizlalda építőtelepére, mert azt hallottam valakitől, hogy kell a munkás. Éppen álltak, amit a hideg miatt nem bántam, de más munkalehetőség után kellett néznem. Vettem egy újságot, s olvasom benne a hirdetést, hogy lakatostanfolyam indul az Electrotimişben . . . Így kerültem a gyárba.

— Idejövetele előtt hol dolgozott?

— Az építőknél. Az apám vitt oda, aki vagy tíz éve építőmunkás. Járja a különböző építőtelepeket, s küldi haza a pénzt a testvéreimnek. Van egy nővérem, aki már tanárnő Szebenben, egy húgom Suceaván dolgozik a Tricotajban, egy másik almérnökire jár Suceaván, most elsőéves. Az öcsém Brassóban dolgozik.

— Szétszóródott a család. Mikor jöttek össze utoljára?

— Idén augusztusban, a nagyobbik húgom esküvőjén. De a szebeni nővérem nélkül. Őt három éve nem láttam. Talán most szilveszterkor találkozunk.

— A paraszti munkát ismeri?

— Dolgoztam a kollektívben, eljártam az apámmal, amikor még ő is ott dolgozott. Erdőltem is.

A kollektív rosszul fizetett. Gabonát alig osztottak, krumplit valamivel többet, pénzt megint nagyon keve-

set adtak. Azoknak volt jobb, akik kombájnra kerültek, de ehhez iskola kellett. Otthagyta hát az apám a kollektívet és magával vitt. Tizenhat és fél éves voltam akkor, túl fiatal ahhoz, hogy hivatalosan felvehessenek. Mentem az apámmal, és mindig kaptam napszámosmunkát: kocsikat raktunk meg és ürítettünk le, betont kevertünk, árkot ástunk mi, szakképzetlenek.

Papírja a szakmáról az apámnak sincs, lopva tanult meg falat rakni, vakolni, betonozni. Nézte, hogyan csinálják a többiek, elleste a szakmát. De pénzt alig kapott többet, mint én, akit napszámra fizettek.

— A napszámosok is alá kell írják a munkavédelmi lapot, ahonnan kitűnik, ki hány éves.

— Én nem írtam alá soha semmit, az apám ezt elintézte. Talán ezért is kapott kevesebb pénzt.

•

— Tessék bejönni. Megbocsát, hogy egy kicsit nagy a rendetlenség. Nem számítottam vendégre.

— Mióta van Temesváron?

— Ez év márciusától lakom itt, amióta beiratkoztam a kurzusra. Elvégeztem a marós szakképesítő tanfolyamot. A tíz osztályt otthon jártam ki, a Suceava megyei Vicov de Susban.

— Miért jött éppen Temesvárra?

— Idejöttem... hogy is magyarázzam meg, hogy megértse... Otthon nálunk nem nagyon vannak iskolák. Autószerelőnek szerettem volna tanulni, de nem lehetett...

— Mi akadálya volt?

— Az, hogy nem tetszett.

— Megpróbálta?

— Nem... Lényegében nem iratkoztam be az autós iskolaközpontba. Nem kerestem meg... azt sem tudom, Temesvárt van-e autós iskolaközpont. A kollégáim, akikkel együtt jöttünk el otthonról, az Electrotimişt akarták.

— Sokan jöttek az Electrotimişbe?

— Lényegében nem olyan sokan, beiratkozáskor va-

lahogyan szétszóródtunk. Ment mindenki, amerre el tudott rendezkedni.

— Mit tudott a tanfolyam előtt a marósszakmáról?

— ... Meg kell hogy mondjam ... semmit. Tudtam, hogy vannak marósok is, ennyit.

— A szülei mit szóltak, hogy marósnak tanult?

— Semmi ellenvetésük nem volt. Pontosabban, nem volt véleményük. Nekik mindegy a szakma, csak minél hamarabb menjek innen haza. Amikor itt jártak, örültek: van állásom, van hol laknom ...

— Jártak itt a szobában? Látták ezt a ... felfordulást?

— Nem ... nem hoztam ide fel őket. Azt mondtam, hogy nem lehet, s ebbe belenyugodtak ... Mi szoktunk sepergetni, takarítani — nem a piszok miatt nem hoztam fel a szüleimet, hanem hogy lássák a várost.

— A tíz osztály befejezése után azonnal Temesvárra jött?

— Otthon maradtam egy évet. Nem lógási céllal, ez fel sem merült. Beteg voltam.

— Mennyi ideig?

— Kórházban is voltam, két hetet feküdtem benn, utána otthon is szedtem még orvosságot egy hétig. Így hát nem mentem sehova dolgozni abban az évben. Közben tervezgettem, hogy autószerelő leszek. De már akkor tetszett a marósszakma is.

— Mennyit keres?

— Eddig fixet kaptam, ettől a hónaptól kezdve áttettek csoportakkordba. Még nem tudom, hogyan fogok kijönni a pénzzel.

— A munka nehéz?

— A munka nem nehéz, ha szereted a szakmát és odaadással csinálod. Így mondták ezt a kurzuson, és én ezt elhiszem. A kurzus nem volt nehéz, temes-fixeket készítettünk eleinte, majd kikerültünk gépre, munkás mellé. Az egyszerűbb dolgokat megcsinálhattam én a gépen. A tanfolyam befejezése után a mai csoportomba kerültem. Itt segítjük egymást, vannak idősebbek és fiatalabbak is, jól megvagyunk.

— Az első munkanapjára emlékszik?

— Kiadtak valami füzeteket, hogy olvassuk el. Elment, később visszajött az illető, megkérdezte, értünk-e mindent, s ezzel megvolt a munkavédelmi felkészítő. Semmi kérdés, sem itt, sem ott. Pedig mi közben de-hogy olvastuk azokat a füzeteket! Aztán odavittek a mesterhez, aki szétosztotta a társaságot gépek és munkások szerint. „Délben megkérdezlek, mire szolgálnak a gombok és a karok" — mondta, és a munkásra bízott. Néztem azt az embert, egyre néztem, s mind az motoszkált a fejemben, hogy én ezeket a műveleteket sohasem fogom megtanulni. Fájt a fejem, zengett, dübörgött minden.

Délfelé odatett a munkás, hogy állítsak be egy műveletet. Amikor a géphez nyúltam, rásandítottam. Úgy tűnt, nevethetnékje támad. Ettől még jobban elbizonytalanodtam. Aznap már nem bízott rám semmit. Hálás voltam.

A mester délben semmit sem kérdezett, aznap már többet nem láttam, pedig izgultam, fogok-e tudni felelni.

*

— Az első munkanapom nagyon szép volt. Végigvittek a gyáron, láttam a csuda nagy gépeket. Aztán odakerültem a főnököm elé, megismerkedtünk a későbbi munkatársakkal, a műhellyel. Mutatták azt is, hogy milyen gépen fogok dolgozni, de nem nagyon figyeltem oda, mert nagyon boldog voltam, hogy felvettek.

Úgy emlékszem, egy idő után elküldött a mester, hozzak neki valamit a városból.

*

— Keserű volt nekem a kezdet. Dolgoztam én már nyaranként, szerettem is dolgozni. Én azt hallottam, és hittem is, hogy aki dolgozik, azt tisztelik.

Odakerültem én az érettségi diplomás egy munkás mellé, akit semmi nem érdekelt — honnan jövök,

miért éppen ezt a szakmát választottam, mi a véleményem a világról —, viszont a hajamba belekötött. Meg a ruhámba is. Közben úgy kezelt, mint egy bűnös inast — nem tanoncot! —, ordibálva utasított: takarítsd le a gépet, vidd el a forgácsot, sepergess, töröld le az olajat! Végeztem, cipekedtem és dohogtam magamban, hogy huszonegy éves vagyok, nem tizennégy éves tacskó, hogy katonakiszolgált vagyok, hogy az őrmester nem beszélt így velünk, hogy a sikertelen egyetemi felvételi ellenére sem érzem magam egy senkinek.

Másként képzeltem el a kezdést.

Már nem emlékszem, hogy a hányadik héten — nem napon! — engedte meg az „oktatóm", hogy csavarjak egyet a marógép fogantyúján. Tudom én, hogy akkor volt a kezdet mindenki részéře, friss volt a gyár, szedett-vedett és bejáratlan a gárda, de mi is elvárhattunk volna egy kis segítséget, figyelmet. Ha nekik is nehéz volt, akik kész szakemberekként kerültek ide, nekünk, abszolút kezdőknek többszörösen nehéz volt.

*

— 1976. április 3-a óta dolgozom, de mindjárt öt év alatt még senki meg nem kérdezte tőlem: hogyan telt el az első munkanapod?

Hát én azt soha el nem feledem. Ha két nappal korábban történik meg, azt mondtam volna, hogy rossz áprilisi tréfa.

Dehogy volt tréfa.

Építészeti szaklicit végeztem, műszaki rajzolónak helyeztek ide az Electrotimişbe. Még azon az őszön elvittek katonának, így csak leszerelés után álltam munkába, azon az emlékezetes áprilisi napon.

A nővérem költött reggel fél hatkor, fölöslegesen, még bennem volt a bakasági regula. Bejöttem. Rajzasztalom természetesen még nem volt, állingáltam a közön, míg a tervezőosztály munkatársai sorban megérkeztek, elhelyezkedtek, előkészítették rajzolóeszközeiket és nekifogtak — kávézni. Bármerre néztem, kávézó kartársat láttam. Mind forgolódtam, nehogy úgy érezze

valaki, megkínáltatom magam. Megsajnálhatott az egyik mérnök, magához intett, kávéval is megkínált. De a kávé végül csak elfogyott, s az illető nekifogott dolgozni. Odébb léptem. Vagy ketten vetettek nekem néhány szót — Ja, az új kolléga . . . Hogy ízlik, fiatalember, hogy ízlik? —, kaptam még egy kávét, cigarettáztam, de senkit nem érdekelt, hogy lesz-e egyáltalán munkám.

Láttam a főnököt is, persze, ott ült az asztalnál és feszülten dolgozott valamin. Előző nap jelentkeztem volt nála, tudott rólam. Már majdnem dél volt, amikor észrevett. „Miért nem szólt, hogy itt van?!" Odahívott magához egy mérnököt s rábízott. Az éppen számolt valamit, rajzolnivalója nem volt, adott hát egy nagy rakás régi rajzot, hogy ismerkedjem a munka jellegével.

Lapozgattam és unatkoztam. Mi értelme van régi műszaki rajzok nyálazásának?! Néhányszor kiléptem még a folyosóra cigarettázni. Eljött a kínkeservesen várt három óra. Vége lett az első munkanapomnak.

Másnap a mérnök újból ugyanazokat a rajzokat tolta elém, én megjegyeztem, hogy másra is képes volnék — persze, valamivel udvariasabb csomagolásban. Ironizálásnak vette mégis, visszavágott: „Szakikám, aki itt ugratni kívánja a mérnököket, nem sokra viszi! Nem vagyok tréfás legény!"

Nem jött rá, hogy vele személyesen semmi bajom nem volt, de annál több a helyzetemmel. Töltették velem hiába az időt. Most már jól tudom, hogy egy kezdőnek az első munkanapját valóban emlékezetessé kell tenni, de nem úgy, amint velem történt. Kínos érzés, ha fölöslegesként, kívülrekesztettként kezelnek, akaratlanul is, figyelmetlenségből. Ha ballal indulsz, mint akkor én, hosszú, nagyon hosszú idő kell a görcsök oldódásához, ahhoz, hogy úgy érezd: együvé tartozol a többiekkel.

Figyelem-figyelgetem az újonnan érkezőket, és bizony egyiknek sem nyújtanak segítő jobbot érkezéskor. Észre sem veszik, hogy új ember került a csapatba.

— Észrevételét elmondta valakinek, valahol?

— Nem kérdezték, hát hallgattam. Megtanultam: kicsi fiú vagyok ahhoz, hogy odaálljak a főnök elé s tanácsolgassak neki, akár ebben a pitinek tűnő kérdésben is.

SZÉTHÚZÓDIK A MEZŐNY

1

— Jó estét, Niculescu Ioan vagyok.

— Már azt hittem, haragszik, mert akarva-akaratlanul szobatársul kapott. Hogy kerüli a találkozást... Negyed tizenkettő.

— Most jövök a munkából. Csak a kantinba szaladtunk át délben, ebédelni, utána gyúrtuk mostanig. Roppant sürgős munkánk van, egy filiaşi-i gyár részére egy prést kell elkészítenünk. Ránk szállt a küldöttük is, nem tágít mellőlünk egy tapodtat sem. Négytonnás szerszámról van szó, a négyszáz milliméteres átmérőjű villanymotorokhoz sajtolják majd vele a vasmag lemezeit. A sajtolás nem egyszerű, négy szakaszban végzik, tehát négy ilyen négyszáz milliméteres belső átmérőjű szerszamból áll az együttes. Több ezer darabkából rakjuk össze.

— Meglesznek időre?

— Ha törik, ha szakad, meg kell lennünk. Még egy hetünk van rá, mert a hó vége előtt vinni akarják. Annyit dolgozunk, amennyit csak bírunk. Délután jobban haladunk, mert akkor miénk minden gép, nem kell sorba állni, várakozni semmiért.

— Hányan csinálják?

— Hárman. Gălan Ilie, ennek a lakrésznek a másik szobájában lakik, meg Cristea Ioan, egy idősebb munkás, olyan csapatvezetőféle. Kijövünk vele.

— Cristea is most ment haza?

— Nem, úgy nyolc felé. Neki családja van, mégsem maradhatott ennyit távol.

— Megkéstek a munkával, hogy ennyire kell hajtani?

— Nem mi késtünk, későn kaptuk. Valamikor november második felében. Egy ilyen munkára azonban ezernégyszáz óra — járt. Mostanában, amióta jobban belejöttünk a szakmába, talán ezerszázat adnak érte. Ha összeadjuk hármunk heti munkaóráinak a számát és elosztjuk ezzel az ezerszázat, akkor az jön ki, hogy nyolc hétig dolgozhatunk egy ilyen szerszámon. Tőlünk hat hét alatt követelik. Ráadásul novemberben — a hónap közepén adták ki a munkát — alig dolgozhattunk rajta valamit, mert akkor ennél sürgősebb feladataink voltak.

Megbocsájt, mindjárt tizenkettő, reggel hat húszkor kelek. Ha tudok. De jönnek a fiúk és kiszednek az ágyból...

*

— Mennyit aludtam?

— Vagy tizenkét órát.

— Akkor még hátralékban vagyok, de azt majd később. Most felkelek és elmegyünk egyet sörözni. Meghívom, ennyit tegyek legalább házigazdai minőségemben. Egész héten nem beszélgethettünk.

— Jóformán nem is találkoztunk.

— Láthatta, milyen volt ez a hét. Meló reggeltől estig. Csütörtökön nagyon ki voltam nyíródva, pontosabban péntek délelőtt. Csütörtök reggeltől péntek délig húztunk. Mennyi is az?

— Harminckét óra. Hogyan bírták?

— Harminckettő éppen nem volt, mert menet közben kiszaladtunk ebédelni is Licăval, a társammal, meg vacsoráztunk is. Aztán éjjel, úgy három körül már nem birtam. Ledőltem egy padra. Két óra múlva már ment a meló... De a szombat alig akart eltelni, megnéztem vagy százszor az órámat. És vasárnap is be kellett menni. Mindegy, kész a szerszám, a pasas vonatozik vele boldogan.

— Immár nyolc esztendeje szerszámkészítő. Milyen szakmai elégtétele volt ez idő alatt?

— Úgy értsem, hogy miért volt jó, hogy erre a szakmára jöttem? Hogy szerszámkészítő vagyok?...

Hát az esztergályos, a marós szakmája is jó, de mégis... Ha befejeztél egy szerszámot, egy igazi nagy szerszámot, és mész kipróbálni — lássuk: jó, nem jó, megfelel, nem felel meg —, akkor mintha örülni kezdenél magadban, hogy itt van valami, ami a te kezedből került ki. Hogy mondjak egy hasonlatot: olyan ez, mint egy gyár, amely dolgozik, gépeket gyárt, amelyeket aztán a többi gyárak használnak. Valahogy így van nálunk is. Az esztergályos készít egy csavart, a marós más valamit, alkatrészt a harmadik, az egész elkerül hozzánk, ahol szerszám lesz belőle. Egy nagy egész. Az én kezemben lesz végül készen, nálam látni, ki hogyan dolgozott, nem tévedett-e az esztergályos, a marós valamicskét...

Idővel itt gondolkozni kell.

Egyszer gondolkozni kell akkor, amikor megkapod a rajzot. Vajon a tervező jól tervezte-e meg? Vajon miért csinálta úgy a rajzot, miért olyan az a rész, mert ha utána mész, a két rész az istennek sem fog egymásba passzolni. Az egyik nem fog bemenni a másikba, ami egy présnél, hogy úgy mondjam, katasztrófa volna. Erre a dologra állandóan oda kell figyelni, szóval itt gondolkozni is kell. És ugyanígy odafigyelsz arra, hogy mit adott a kezedbe az esztergályos, mit a marós és a többiek, azt csinálták-e, amit éppen kellett, találnak-e a méretek?

Minden szerénytelenség nélkül mondhatom, hogy a szerszámkészítő áll a mesterségek élén.

— Amikor szakmát választott, tudta ezt?

— Igen... Vagyis beszélgettünk ilyesmikről. Mi nagyon sok mindent tudtunk ezekről a dolgokról. Tudtunk az előttünk járóktól például a lakatosságról is. Nekem azt mondták, menjek lakatosnak. S mégis tőlünk a faluból — Igrisből vagyok, Nagyszentmiklós mellől — eljöttünk néhányan szerszámkészítőnek. Mert azt hallottuk, hogy ezt a munkát fehér ingben, nyakkendősen végzik, ez egy olyan munka. Meg hogy nincs fizikai megterhelés, nem kell reszelni, effélék.

Ilyen fölfogásom volt akkor ezekről a dolgokról, annak az embernek a fölfogása, akinek mesélnek mindent,

de nem ismeri a realitásokat. Volt valami igaz is abban, amit mondtak: ma tudom, hogy olyan a szerszámkészítő az esztergályoshoz képest, mint az elektronista a villanyszerelőhöz viszonyítva.

— Tehát kezdettől fogva szerszámkészítő akart lenni.

— Pontosan, mert ide nagyobb média kellett, mint a többi szakra, ha pedig így van, akkor ez kell a jobb szakma legyen, s nem az, ahova bármilyen bizonyítvánnyal bevesznek. Nekem megvolt a médiám, jól tanultam, miért ne lettem volna szerszámkészítő?

Tőlünk a faluból többen bejártak a városba dolgozni. Velük néha beszélgettünk, kérdezgettük őket. Egyikük, csak két évvel nagyobb nálam,. az Electrometalban dolgozik, sok mindenről mesélt. Aztán amikor eljött az ideje, összegyűlt az egész osztály, megtárgyaltuk, ki hova akar menni. Láttam, hogy mind szakiskolába kívánkoznak. Volt még egy szülői értekezlet is, ahol a szülők kérdezgették egymástól: hova adod a fiadat?, hova adod a lányodat? Az egyik: elméleti líceumba — akkor még voltak —, a másik: szakiskolába. Mi fiúk egyetlen kivétellel mind az Electromotor szakiskolájába jöttünk. Az Electrotimiş akkor még nem létezett, mármint az iskola, a gyárat akkor kezdték volt átadni.

A szüleim eleinte engem is oda akartak adni Nagyszentmiklósra, a líceumba, mert a nővérem ott végzett. Az anyám természetesen bejárt hozzá, ilyen kapcsolatokat teremtett magának, megismerte a tanárokat. Hát azt mondta, engem is oda ad, abba a líceumba. De én, amikor láttam, hogy a barátom szakiskolába megy, a szomszéd fiú szakiskolába megy, hogy mindenki, aki számított nekem, szakiskolába megy, akkor visszakérdeztem: miért menjek én líceumba? Megyek én is, velük együtt, szakiskolába, hogy együtt legyen a bandánk. Jöttem, vizsgáztam, bekerültem, és 1973-ban elvégeztem a szakiskolát. Azóta, a katonaságot leszámítva, itt vagyok. Az idén befejezem az esti líceumot is.

— Az iskola elvégzése után segítették szakmailag?

— Nagyon sokan. Azt nem tudnám megállapítani, hogy ki segített a legtöbbet, nem mondhatnám, hogy egyetlen személy lenne a tanítómesterem, mert sokan

jöttek, s tanácsoltak ilyet vagy olyat. Mire kell vigyázni, mikor lehet lazítani... Talán a csapatvezetőm, Cristea adta a legtöbb tanácsot.

És én sem hallgattam, mentem ehhez, ahhoz, kérdezősködtem. És nagyon kevesen voltak, akik elküldtek, hogy nincs idejük.

— Jelenlegi helyzetével elégedett?

— Attól függ, mire gondol. Több mindenről lehet beszélni. Úgy általában elégedett vagyok.

— A feladatokat becsületesen osztják el például, vagy vannak, akik rendszerint jobban fizető munkát kapnak? .

— Protekció azóta van, amióta a világ létezik — mondta nekem egy idősebb szaki, s jól megjegyeztem magamnak. Annyi a különbség az egyes helyek között, hogy hol kisebb, hol nagyobb. Nálunk kisebb, mert nagy nem lehet. Ha kapsz egy szerszámot, hosszú hetekig dolgozol rajta. Nincsenek olyan túl könnyű szerszámok, amelyeken jókat lehet keresni. Az ismeretség, a haverség a fémforgácsolóknál számít, ott nagyon fontos, hogy a mesterrel jóba legyél. Ott kaphatsz alig fizető munkákat.

— Munkabalesete volt?

— Nem nagyon... Az ember megpróbál vigyázni magára, nem mintha mindenáron be akarná tartani a munkavédelmet, a szabályokat, de mert szüksége van a pénzre. A betegpénz kevesebb, a kórház egyenesen pénzbe kerül — szóval az első az egészség.

Néha nem lehet eléggé vigyázni, ez igaz. Közbejön a sietség, az idegesség, aminek nagyon rossz hatása van. Egész hónapban sétafika, aztán a végén ott a hajrá, akarod, nem akarod.

— Amikor harminckétóráztak, nem félt balesettől?

— Akkor tényleg történhetett volna baj. Ha még dolgoznom kellett volna alvás nélkül vagy nyolc órát, bizony megjárhattam volna. Már nem tudtam rendesen odafigyelni. Kulcsokkal dolgoztunk, összeszereltünk. Ez nem veszélyes, mellé rakod a kulcsot, újra odaigazítod. De ha daruval dolgoztunk volna, emelgettük volna azo-

kat a mázsás, féltonnás alkatrészeket, akkor történhetett volna valami.

Mint amikor a tanoncok játszodtak a daruval.

Senkit sem érdekelt, mit csinálnak, a mester egyedül nem is tud harminc-negyven legényre vigyázni. Az egyik rajta felejtette az ujját a daru gombján, az emelő felcsapott, leszakadt a végéről a horog, messze repült. És alig tíz centire suhant el az egyik legény fejétől! Ha eltalálja, egy életre elintézi. Ez van ezekkel a gépekkel.

2

— Tudtommal volt egy elég komoly munkabalesete.

— Éjjeli műszakban történt, még 1975-ben . . .

Tél volt, hideg tél, és a csarnokban olyan alacsony hőmérséklet, hogy látszott a lehelet. Néztem egy ideig a marógépet, hogyan megy a kés oda-vissza, oda-vissza, majd szökdécseltem, hogy valamennyire felmelegedjek. Aztán újra a kést néztem, megint ugráltam. Egyszer, amikor odapillantok, látom, hogy a hűtőcső mindjárt leesik. Odaugrottam. De a fáradtságtól és dermedtségtől olyan ügyetlenül nyúltam felé, hogy a kés elkapta a kezemet. Ráment két ujjam, a mutató és a közép. Még szerencse, hogy a tenyerem nem sérült meg, fogni tudok.

— A munkavédelem mit állapított meg: kinek a hibájából történt a baleset?

— Nem jelentettük. A mester megkért: hallgassak. Azt, hogy nagyon hideg volt a csarnokban, aligha számították volna be balesetet okozó körülménynek — nem volt értelme az ellenkezésnek. Viszont ha jelentjük, úszik a műhely prémiumalapja, büntetések, figyelmeztetések . . .

A kórházban nem is voltam sokat, talán egy hetet. Ahogy kikerültem, már bejártam, gipszkötéssel a kezemen. Két hónapig jobbára semmit nem csináltam, mert nem tudtam. Amikor levették a gipszet, kértem, adjanak valami olyan munkát, amit elvégezhetek. A minőségi ellenőrökhöz tettek, azon az alapon, hogy a

szakmai ismereteken túl tudni kell a törvényeket is, s nekem megvolt az érettségim. A törvényt ott azért kell ismerni, mert a minőségi ellenőrtől a munka egyenesen a megrendelőhöz kerül, tárgyalunk más cégek embereivel, tudni kell hát védekezni.

Két és fél évig voltam a minőséginé, beleuntam. Kezdetben, amíg új volt, amíg tanulhattam valamit, addig még jó volt, de aztán minden rutinossá, majd unalmassá vált. Beiratkoztam egy hidraulikatanfolyamra. Amikor elvégeztem, odatettek programálónak.

Ez egy külön sztori. Ilyen munkakör, hogy programáló, hivatalosan nincs. De vannak állapotos nők vagy balesetesek, akik nem maradhatnak meg a gép mellett. Hát ezekből lesznek a programálók, akik segítenek a mesternek vagy a műhelyfőnöknek a munka elosztásában emberek és gépek szerint. A programáló papirokkal szaladgál a tervező és kivitelező között, inkább olyan küldöncféle. De mert ott van a főnök mellett, nem olajos a ruhája, megszerettetheti magát, és akkor még beleszólása is lehet abba, hogy ki kapja a jobb és ki a kevésbé pénzes munkákat.

Na ezt sem szerettem, főleg azért, mert immár semmi köze sem volt a szakmához. Kértem, tegyenek vissza valami gépre, hogy valóban dolgozhassak. Ma ötödik kategóriás marós vagyok, és elégedett.

— Hogyan lett marós?

— 1970-ben végeztem el a líceumot. Az a gondolat, hogy valaha marós leszek, meg sem fordult a fejemben. Érettségivel a gép mellé menni?! Ez akkoriban majdnem lehetetlennek tűnt. A tanáraink is úgy indítottak el, hogy tovább kell tanulni, csak az egyetem lehet a cél.

Nem akármilyen iskolában, a bákói hírés Bacovia Líceumban végeztem, ahol jó alapot kaptunk. A megye legjobb iskolája volt akkor — talán az ma is.

Tiszt szerettem volna lenni, az anyám biztatott — tizenhárom éves koromtól nincs apám —, de az orvosi szűrővizsgán kiestem. Tisztnek nem kellettem, bakának viszont nagyon jó voltam. Összel minden orvosi papírom ellenére berukkoltattak. Pedig nagyon bíztam ab-

ban, hogy megúszom, s akkor a következő nyáron szociológiára mehetek. Csak bakaság után próbálhattam meg a szociológiát, sikertelenül. Eljöttem ide, Temesvárra, hogy valamilyen technikumba iratkozzam. Nem volt szerencsém, akkor technikumok már alig voltak, elkezdődött a szakliceumi oktatás. Hirdettek egy maróstanfolyamot az Electrotimiș részére, beiratkoztam.

A gép eleinte uralja azt, aki kezelni szeretné. Hiába tanultam három hónapon át elméletileg, hogyan is kell dolgozni egy géppel, hogy melyik fogantyú mire szolgál, a gyakorlatban kell mindent megszokni, hozzá kell idomulni a géphez. Irtó rossz tanfolyamot végeztem, az akkori harmincból ma nyolcan-tizen ha megmaradtunk a marógép mellett. A legtöbben nem boldogultak a géppel. Nekem is voltak pillanataim, amikor fel akartam adni. De szégyelltem volna egy újabb legyőzetést. Hogy nemcsak az egyetemmel, de egy marógéppel sem bírok. El kellett teljen jó néhány év, hogy azt érezhessem, nem rontottam el az életemet, hogy van szép is abban, amit végzek.

3

— Apăvăloaie Samuilnak hívnak... Mit is kérdezett?... Nem vagyok én részeg, csak egy csöppet fáradt...

— Hogyan került Temesvárra?

— Egy esztendeje kerültem ide, 1979 közepén... Befejeztem a tizedik osztályt, és hallottam erről a városról, vagyis hogy szép és nagy és tiszta és... És hogy öröm itt dolgozni, igen, öröm itt dolgozni, egy ilyen szép nagy és tiszta vállalatban, amelyet Electrotimișnek hívnak... Igen... Az eredményeimnek, viselkedéseimnek köszönhetően sikerült azzá lennem, ami vagyok. Bonvergista.

— Mi lett?

— Bonvergista. Tudtam, hogy a marósszakmát kitanulván bonvergistává válhatok... Igen... Egy öröm ilyen vállalatban bonvergistának lenni.

— Érdekelne az életútja. A tíz osztályt mikor végezte el?

— A líceumot nem volt lehetőségem kijárni, családi problémáim voltak... igen... Van egy nővérem, aki egyetemista. És van egy másik nővérem, aki áruszakértő technikus Bukarestben... igen, Bukarestben. Ezért voltam én a családfenntartó tizedik után... Nekem egyetlen anyám van, gondoznom kellett az anyámat. A nővérem azt mondta, te Simi, maradj otthon, hogy keressél egy kis pénzt az anyánkra... Tudja, milyen egy anya. Úgyhogy otthon maradtam és pénzt kerestem. És az anyánk meggyógyult, és én elmehettem otthonról... Igen... Egy teljes éve nem voltam már otthon. Ezért vagyok szomorú.

— Tehát: Mikor végezte el a tíz osztályt?

— A tízet... Na várjon csak, nem olyan régen, mindjárt kiszámítom... Azt hiszem, 1976-ban... pontosan akkor. Tovább nem tanulhattam, mert utána rögtön dolgozni mentem Konstancára meg Tulceára.

— Vagyis közben nem volt az édesanyja mellett?

— Hogy is mondjam... Gyakorlatilag nem voltam, de amúgy állandóan. Lélekben. Csak azért mentem el Botoşani-ból Dobrudzsába, hogy neki pénzt keressek. Mert olyan beteges szegény. Nyolcéves korom óta szenved a gyomrával. Súlyos reumatikus gyomorfekélye van. És baj van az agyával is. Megalvadt benne a vér, be kellett vinni a kórházba... igen, a kórházba.

Három évet voltam Konstancán, nagyon szépen kerestem. Háromezerötöt, négyezret is. Amennyit dolgoztam, annyit kerestem, ilyen az akkordmunka. A betonozókat akkordban fizetik. És én az egész pénzt hazaküldtem a beteg édesanyámnak... Kivéve azt a keveset, ami ételre kellett. Meg ruhára meg cigarettára, meg mozira.

— Ha mind odavoltak, ki maradt a beteg édesanyja mellett?

— Maradt valaki, ott volt vele az apám. Mert nekem van egy apám is... Apám munkás a kollektívben, szegény. Úgy is mondhatnám, hogy paraszt. Ő mindent megtett az anyámért, de mi az a pénz, amit ő kap?!

Semmi... igen. Az anyámat én segítettem, és a két nővéremet is. Az egész családot. Ilyen vagyok én. Ötszázat küldtem az egyiknek, ötszázat a másiknak.

— Az áruszakértőnek is, aki már kereső?

— Amikor anyám beteg lett, neki már kevesebbet küldtem, kellett a pénz az anyámnak.

— Itt mennyit keres?

— Ezernyolcat, ezerkilencet.

— Azt mondta, hogy betonozóként ennek a duplája kapta. Miért változtatott akkor?

— A nővéreim miatt. Az egyik egyetemista, a másik áruszakértő technikus Bukarestben. Nem akárkik. Szégyelltem magam, igen, a kolléganőik előtt, hogy én csak egy egyszerű vasbetonszerelő vagyok Konstancán. Menjél te is egy szép mesterségre, ezt mondták a nővéreim. Nem baj, ha kevesebb pénzzel jár, de legyen szebb. Meglátod, az anyánk is jobban fog szeretni! Igen, így mondták a nővéreim. Ezért jöttem ide, az Electrotimişbe, ebbe a szép vállalatba bonvergistának. Ezt a nehézmechanikát választottam, ahol súlyos gépekkel dolgoznak. Ilyesmi nincs minden gyárban, de nálunk az Electrotimişben van.

— Honnan tudta előre, hogy itt van?

— Bonvergista nem lehet egyből az ember... igen. Előbb ki kell tanulni egy könnyebb szakmát, a marósszakmát. Emellett bárki dönthet. Ezt könnyű megtanulni. A bonvergista szakma nehezebb, sokáig kell tanulni. De megtanulhatod, megmutatja a mester, és az nagyon jó. Szép mesterség, munka is van elég, jut vasárnapra is, ünnepnapra is, éjszakára is, dolgozhatsz bármennyit, megengedik.

— Tehát marósnak tanult.

— A marósszakma mellett döntöttem, mert ez a kezdet. De aztán át lehet menni erre a másik, nehezebb szakmára. És én megpróbáltam, igen... Egy nagyobb vizsgálatot végeztem magamban, hogy kipróbáljam az erőmet. Marósként levizsgáztam, és aztán átjöttem bonvergistának.

— Marósként mennyit dolgozott?

— Annyit voltam a marógép mellett, ameddig a szakmát tanultuk, hat és fél hónapot... Marós voltam, amíg tartott a kurzus. Aztán az, aki jól tudta a műszaki rajzot, aki úgy kiismerte magát benne, az átjöhetett ide. Átjöttünk akkor nagyon sokan, aki akart.

— Újabb vizsgához kötötték az új munkakört?

— Igen... Szóval megkérdezték, ki ismeri jól a technikai rajzot. Mert a rajz nagyon fontos. Enélkül nem megy.

Nehéz mesterség a bonvergistáé. De aki ezt választja, abból nagy ember lehet. Eleinte nehezen megy, igen, megkérdeztem én is a mestert, a csapatvezetőt, a műhelyfőnököt, a mérnököt, az idősebb munkásokat, a társaimat. Addig kérdezősködtem, amíg megszoktam. Ők is megszokták.

Nagyon kell ezekre a gépekre vigyázni. Külföldről hozzák őket, Csehszlovákiából, Németországból, Kínából, Japánból. Ilyen AFM-150, W-9, AF-1, AF-2. Tudja milyenek? Tíz méter magas is van és húsz méter hosszú! Végeznek egyszerre vagy húsz műveletet! Igen bizony. És én egy ilyen gépen dolgozom. Egyelőre nem keresek sokat, de annak is eljöhet az ideje.

— A nővérei elégedettek a választással?

— Elégedettek lesznek bizonyára... Még nem tudják. Csak annyit írtam nekik, hogy az egészségemmel elégedett vagyok, amit nekik is kívánok. Ők állandóan hívnak haza.

— És hazamegy?

— Sajnálom, de nem lehet. Az anyától nagyon nehéz megválni, anyja mindenkinek csak egy van. Igen. De egy bonvergista nem akárki.

4

— Bukovinából származom. Moldvait mindenfelé találni az országban, szétszóródtunk. De nemcsak azért, mert szeretünk vándorolni, mert égne a talaj a lábunk alatt. Hanem mert ilyenek a körülmények.

Botoşani-ban végeztem el a líceumot, 1978-ban. Akkorra készen kellett volna lennie az ottani Electrocon-

tactnak, amely számára a mi líceumunk munkaerőt képzett. De nem készült el. A négy párhuzamos osztályból alig néhányan maradtak otthon. A többiek szétszéledtünk az országban. Ide, Temesvárra akkor húszan jöttünk.

Én örömmel, lelkesedtem, hogy itt majd csinálunk valami jót. Hajtottam magam. Ha a mester azt mondta, jöjjek be vasárnap, bejöttem vasárnap. Ha azt mondta, jöjjek be éjjel, bejöttem éjjel, és dolgoztam sokszor másnap délig, megszakítás nélkül. Kár volt.

Még mindig az első kategóriában tartanak. Pedig Ramirov elvtárs, aki értünk jött Botoşani-ba, azt ígérte, hogy négy hónap után megkapjuk a második kategóriát. Tudtommal a törvény nem négy hónap utánra, hanem már kezdettől fogva második kategóriát ir elő az érettségizettek számára. Így mondták volt a líceumban. Én eddig a katonaság előtt dolgoztam négy hónapot, azóta, hogy visszajöttem, eltelt nyolc hónap, de minden a régiben, kategória sehol.

— Hányan vannak ebben a helyzetben?

— Nem tudnám megmondani... valamennyien, akik akkor együtt jöttünk és még nem mentünk vissza. Viszont a szakiskolát végzettek rögtön kettessel kezdenek, pedig, ahogy nekem mondták a törvényt, nekik járna az egyes. Mit ér akkor a mi érettségink?! Jó, elismerem, hogy ők többet tudhatnak gyakorlatilag, többet voltak a gépek mellett, de akkor se vegyék el tőlünk azt, amit a törvény megad! Kezdje akkor mindenki kettessel, ha már úgy látják, a szakiskolásoknak is kijár ez. Vagy mondják meg nyíltan, hogy a mi papírunk kevesebbet ér!

Volt egy osztálytársam, akinek már hármas kategóriája van. Tíz osztályt járt csak, nem érettségizett le, szakmára ment, halad előre, s most röhög rajtam. Estiben fél gőzzel megszerzi az érettségi diplomát, és soha nem érem utol. Mit tehetek a röhögése és a személyzeti ellen? Hallgatok.

— Jól keres?

— Kaptam már kétezer-hatot is, de rendszerint kétezer-háromszáz van meg. Az alapom ezernyolchuszonnégy.

Hajtom magam, mert nálam családi problémák vannak. Egy nagynénim tartott el, akinek hatvanhat lejes rokkantsági nyugdíja volt akkor. Neki azt sem mondhattam, hogy kellene a régi, szakadt helyett egy új lábbeli. Örvendtem, ha délben volt második is, mert többnyire nem volt.

A szüleim elváltak, amikor még kicsi voltam. A bátyám az apámhoz került, én az anyámhoz. Falun éltünk, két utcányira egymástól. Ha találkoztam az apámmal, néha adott egy tízest. Amikor jó kedve volt az italtól. Ennyit kaptam én tőle . . . Hatéves voltam, amikor meghalt az anyám. A rokonok beadtak a gyermekházba. Ott jó volt. Jól tanultam, szerettek. Nyolc általános után azt mondták, iratkozzam be a líceumba. Internátusba kerültem, nálam nagyobb, tapasztaltabb fiúk közé. Ráadásul olyan volt a nevelő, hogy kötöttségek gyakorlatilag nem léteztek. Az ellenőrzés hiánya meglátszott iskolai eredményeken, mindenen: cigarettáztunk, piáltunk . . . Alig tudtam befejezni a tizediket.

Akkor a rokonok megint összeültek: mi legyen velem? Biztak bennem, mert megint az iskolát javasolták. Felvételiztem a tizenegyedikbe — veszteni valóm úgysem volt. Bejutottam. De neki kellett ülnöm tanulni matematikából, fizikából — rengeteg bepótolni valóm volt . . . Sikerült becsületesen leérettségiznem.

Néha elgondolkozom azon, hogy nem sok értelme volt leérettségizni. Itt egy olyan fiúnak lettem a tanonca — mi más lehettem volna? —, aki csak tízet járt, és velem egyidős. Jó, másként beszélek én egy témáról, mint ő, ha szóba kerül egy film, egy könyv, van véleményem, olvasom a sportújság mellett az Orizontot is — de ez őt mit sem érdekli. Számára egy dolog van: a pénz. Mit ér az én kulturális tájékozottságom, ha ő keres jobban?! Ha neki nagyobb a becsülete?

— És akik estibe járnak?

— Nekik is a pénz kell, kevés kivétellel. Magasabb kategóriák elérésénél az érettségi előnyt jelent, öt-hat

évvel hamarabb el lehet így jutni a kategória-létra tetejére.

— A munkával boldogul?

— Hogy is mondjam... Nehézmechanikai műhelyben dolgozom, hegesztett és öntött szerelvényekkel. Több tonnás darabokkal. Egy ilyen öntvény megmunkálása igényes, bonyolult feladat. Sok minden előadódik, amit semmilyen könyvből nem lehet megtanulni. A líceumban szerzett szakmai tudásom mit sem ért.

A munkatársak megértők, ha megkérem valamelyiket, segít. De közben az ő munkája áll, visszamarad. Következő alkalommal kevésbé szívesen jön, harmadszor inkább én nem szólok, bajlódom. Mert bajlódom. Sohasem hittem volna, hogy ilyen nehéz egy rajzot elolvasni... Az jó, a legjobb érzés, ha egyedül, istápolás nélkül elboldogulok. Van úgy, hogy nem megy.

Nem szeretnék úgy járni, mint az egyik volt kolléga, akinek a háta mögött összesúgtak: olyan hülye, azt sem tudja, hogyan kell megfogni a kalapácsot, a nyél végénél, s nem a vashoz közel. A fiút semmi nem érdekelte a műhelyben, azon kívül, hogy túl sokat ne dolgozzon. Sokan már azt várták, mikor fogja bemondani az unalmast. Hát nem is maradt nálunk, egyszer csak elvitték karbantartónak, és kapott egy fizetési kategóriát is. A karbantartónak, ugye, fixe van, órabérben fizetik. Nemrég megtudtam, rögbizik a legény.

Most huszonkettő vagyok, huszonöt éves koromra én is hármas kategóriás akarok lenni. Ahhoz az kell, hogy bármilyen rajzot megértsek, hogy egy lyuk felületének csiszolását többtizedes pontossággal el tudjam végezni. Mert mi mikrométert használunk. Ehhez kell még egy kevés idő, akkor majd egy sorban tudhatom magam a jobbakkal. Akkor elmondhatom magam: Dumitriu Ion bohrwerkes lettél!

— Nem bonvergista?

— Olyan nincs. Csak bohrwerken dolgozó szakmunkás van. Ez a gép függőlegesen és vízszintesen maró, fúró és csiszoló gép. Több műveletet végez egyszerre. Hatalmas, nagyon bonyolult szerkezetű.

Ilyen gépen még nem végeztem kettes vagy egyes

kategóriájú műveletet. Egyszerű lyukat még nem fúrattak velem — ami egyes kategóriájú munka. Néha bejött egy hármas kategóriájú feladat, de többnyire négyestől felfelé voltak. Vagyis olyasmi, amit negyedik, ötödik kategóriás, tapasztalt szakmunkásoknak kellene elvégezni. Azt mondják: csak ilyen bonyolult munkák vannak, ezeket kell csinálni.

Aztán ha valamit elrontunk, fizetünk.

— Fizetett maga is?

— Én személyesen elrontottam egy munkadarabot. Több tonnás szerelvény volt, öntött és hegesztett részekből. És én elrontottam. A törvény azt mondja, aki valamit elront, fizesse meg. Kiszámították, hetvenezer lejt követelhettek volna rajtam. Egy Dacia árát.

— Hogyan történt az eset?

— Akkor már majdnem két hete állandóan tizenkétóráztam. Az egyik munkatársunk évi pihenőszabadságát töltötte, munka volt elég, és a mester felajánlotta, akinek kedve van, ugorjon be egy kicsit keresni. Rögtön vállalkoztam. Nem kellett volna, mert akkor csupa hatos kategóriás munkát végeztünk. Nekem, az egyesben lévő kezdőnek nehéz volt betartani a mindenféle pontosságot, szóval ki voltam fáradva.

Egy délután történt. Befogtam a darabot, daruval mozgattam, ahogyan kell, beállítottam a gépet és elindítottam. Elnéztem egy koordinátát, félrefúrtam a lyukat. Kész, vége! ... Üvölteni szerettem volna.

Tudom, én rontottam el a darabot, de más is felelős a hibámért. Nem azért, mert akkor nem segítettek. Hanem azért, mert megengedték nekem, a kezdőnek, hogy túlterheljem, kidöglesszem magam akkor, amikor a rendes napi munkámat is nehezen tudtam elvégezni. Nekik tudni kellett volna, hogy az ilyesmi előbb-utóbb visszaüt! Arról nem is szólva, hogy ha nem volt az én felkészültségemnek megfelelő feladat, külön kellett volna foglalkozzanak velem meg a hozzám hasonlókkal.

Ma is dühbe gurulok, ha eszembe jut.

— Aztán fizetett?

— Igen: itt a papír, 592 lejes bírságról selejt okozásáért. Azért ennyi, mert a darabot végül nem kellett

beolvasztani, megmentették. Fúrtak bele egy nagyobb lyukat, beszorítottak egy fémdugót, és megfúrták úgy, ahogyan eredetileg kellett volna.

Megfizettem a pluszmunkát és azt a dugót.

Ennek ellenére a mesteremet tisztelem. Nem tudom, milyen a többi mester, de ez rendkívüli ember. Amikor hallottam a nevét, nem volt különösen bizalomgerjesztő számomra. Hogy mit fog ez velem csinálni! — gondoltam. Akkor nemrég lett belőle mester, bizonyítani akart. Odajött, magyarázni kezdett: „A bohrwerkről semmit sem tanulhattál, könyvek nincsenek róla nálunk, gép is kevés van. De nem kell félni. Jól oda kell figyelni, és ha valami nem megy, nem szabad erőltetni. Meg kell kérdezni." Állandóan csendesen beszél, nem veszekszik a fiatalokkal. Egy idősebb kollégával szemben hamarabb felemeli a hangját. Olykor dühös volt, jött felém . . . „Na, most istenesen leteremt valamiért!" — ijedeztem, de ilyenkor nem szólt semmit.

Nemrég hiányzott egy szerszám, sehol sem találtuk. A mester odament egy másik műszakban dolgozó idősebb szaki szekrényéhez — ott gyanította a szerszámot —, leütötte a lakatot, és odahívott. Hadd lássuk, miként kell egy szekrényt rendben tartani. Érdemes volt megnézni.

A szekrényre nekem soha nincs időm, mindig rohanok, hogy több időm jusson a munkára. Közben néha úgy elrakom a dolgaimat, hogy mind kereshetem. A mester, amikor észrevette, azt mondta: legyen meg a szakmai büszkeségem, lássák, egy munkás nem akárki.

Még akkor is jutott ideje ránk, amikor új gépeket kaptunk, számvezérlésű nyugatnémet célgépeket, amelyeket tőlünk messzébb tudtak csak felszerelni. Nem vagyunk már egy csukorékban. De most is hívhatod, jön, nem haragszik.

— Hogy hívják ezt az embert?

— Varga Istvánnak. Az utcán, ha szembetalálkozunk, nem elvtársazom, de akkor is tisztelettel kezelem.

— Szóval újságíró és hozzám jött... Nem mondaná meg, honnan tudja, hogy én, Faur Sinziana verseket írok?

— Megvallom: nem tudtam mostanáig.

— Neeem... S akkor miért jött?

— Hogy elmesélje egyheti programját. Elejétől végig, amilyen pontosan csak tudja.

— Egyheti programomat... — Tételezzük fel, hogy délelőttös vagyok...

— Most délelőttös?

— Ezen a héten éjszakás vagyok, mert estibe járok, és iskola csak délután van. Miatta nem dolgozhatunk a rendes délelőtt-délutános kettős műszakban, mint a többiek.

Tehát este háromnegyed tizenegykor kezdődik a munka...

— Kezdjük inkább a reggellel.

— Igen... Vasárnap este visszajövök a szüleimtől, itt laknak Temesvár mellett. Szóval vasárnap este megjövök. Hétfőn reggel természetesen a tartalékokat, az otthonról hozott kaját kell elrendeznem. Aztán főzök... Aztán... Ahogy van egy kis időm, verset írok. Költészettel foglalkozom. Talán megnézné egyiket-másikat...

Na, de folytassam. Szóval hétfőn... Úgy tizenegy óráig főzőcskéztem, és utána természetesen ettem. Majd volt egy látogatóm. Egy volt tanárom az általánosból, találkoztam vele és feljött, megnézte, hogyan rendezkedtem be itt a szálláson. Ahogy az lenni szokott, beszélgettünk iskoláról, emlékekről, versről. Utána, fél négykor, három húszkor elmentem az iskolába. Négykor kezdődik a tanítás, az iskola ott van né, száz lépésre. Ott ültem nyolcig. Néha négy óránk van egy nap, máskor öt. Hazajöttem, bekapcsoltam a tévét, megnéztem a folytatásost... A tévé az enyém, én vettem.

Fél tizenegykor elindultam a munkába, mert háromnegyedkor kezdünk. Aztán reggel haza...

— Milyen munkája volt?

— Mi lett volna? Átvettem a gépet a délutáni műszaktól. Egy kínai esztergán dolgozom a szerszámkészítőknél. Szóval átvettem a gépet, előkészítettem a késeket és mindazokat a szerszámokat, amelyekre szükségem volt azon az éjszakán.

Szűrőket készítettem egy géphez, majdnem háromszáz darabot. Kissé sok volt, de két óra alatt bevégeztem valamennyit. Gyorsan ment, mert mi nem úgy csináljuk, ahogyan a technológia előírja. Csináltak nálunk egy készüléket, ezzel egyetlen befogással három műveletet végzünk.

Aztán valami csavarokat, anyákat esztergáltam.

Mi is volt még?

— Az anyákkal mikorra végzett?

— Volt vagy százhetven darab, úgy... négy óra körülre készen lehettem. Utána még volt valami, négytől hétig is volt, de mi is? Mintha... igen: szelepeket készítettem.

Valamivel hat óra után megtakarítottam a gépet és hazamentem. És lefeküdtem.

— Reggel szokott enni?

— Néha igen. Attól függ, mennyire vagyok fáradt.

— És egész éjjel nem esznek?

— Dehogynem, persze hogy eszünk. Kettőkor evészünet van, aki akar, eszik. Aki nem tudja megszokni az éjjeli evést, az nem. Vagy az sem, aki fogyókúrázik.

— Tehát reggel lefeküdt...

— Igen, de tízkor már felkeltem, csak három órát aludtam. Látni akartam a *Tom és Jerryt* a tévében, ezt a mesefilmet, amit vasárnap elszalasztottam. Tehát tíztől tévét néztem, aztán ettem, délután megint iskolába — ez így megy mindennap.

Este?... Este megint a tévét néztem, minden este azt nézem. Tévészínház volt Cotescuval, az a színdarab. Nem látta?

— Nem.

— Hogy is hívják, valami név a címe... Nagyon érdekes és szórakoztató volt. Aztán munkába mentem.

Megint, ismét munkába. Dolgoztam, mi mást csinálhattam volna.

Mit dolgoztam kedd éjjel?

Két matricát esztergáltam, nagyon sok munkám volt velük. Mikrométeres pontosságot kértek, jobban kellett figyelnem. Ezekkel úgy négyre, fél négyre elkészültem. Utána még esztergáltam, mit is? ... egy tengelyt ...

Ez volt kedd éjszaka. Hazajöttem, ettem, megint lefeküdtem.

— A gépet át szokás adni a reggeli váltótársnak?

— Igen, persze. Reggel mindenképpen várnunk kell addig, amíg bejönnek a délelöttösök. Nem azért, hogy elmagyarázzam a váltótársnak, mi a helyzet, ezt jól látja mindenki. De maradunk a főnökért, a mesterért, hogy lássa, benn voltunk, dolgoztunk, nem lógtunk.

— Ez nem tűnik ki az elvégzett munkából?

— De, kitűnik abból is, de mégis benn maradunk. Jó a mesterrel találkozni. Éjszaka nincs főnök, semmilyen főnök sincs rendszerint, csak ha rendkívül fontos munka van.

— Nappal is elmegy egy kis idő másra, közbejönnek véletlen, váratlan események. Éjszaka nincs semmi lazítás?

— Hát ha úgy vesszük, egész aprólékosan, úgy egy, másfél óra elmegy. Elmegy valami idő az evésszünettel, meg a kések élezésével, aztán kell egy fúró, elmész érte a raktárba ...

— Éjjel benn van a raktáros?

— Nincs benn ... De elmész egy kollégához, tőle kérsz egy fúrót, egy jó tanácsot.

— És bírja az éjjelezést kávé, a kávét cigaretta nélkül?

— Az éjjelezés nem könnyű. Azzal segítünk magunkon, hogy még főzünk egy kávét, hogy menjen jobban a munka. Aki cigarettázik, mint én, az elszív a kávé mellé egy cigarettát is. Ezért mondtam, hogy elmegy a másfél óra.

— Ott maradtunk, hogy szerda reggel hazajött és lefeküdt.

— Hét óra tízkor értem haza, de nem feküdtem le. Kimentem a piacra. Sort álltam. Sokáig, fél tíz is elmúlt, amire megjöttem. Zöldséget vettem, tojást meg tököt. Gyümölcsöt, almát nem nagyon veszek, azt hozok otthonról.

Tizenegytől elmentem moziba. Szerda délelőtt egyáltalán nem feküdtem le. A Studió moziban megnéztem a *Kaktusz Jacket*, egy kalandfilmet. Izgalmas, szórakoztató. Egy orakor, amikor hazaértem, ittam egy kávét, nem volt étvágyam.

— Szerdán egyáltalán nem aludt?

— De, délután hat óráig. Szerdán nincs tanítás az estiben, szerdán és szombaton. Ezért nem aludtam délelőtt.

Este tévéztem, egy keletnémet filmet adtak, de nem néztem végig, kikapcsoltam a készüléket. Aztán bementem munkába. Volt vagy kétszáz menetem, vagy harminc rudam, meg néhány olyan alkatrészt kellett esztergálnom, ami a szelephez tartozik. Reggel hatra készen lettem. Még segítettem az egyik kollégának, amíg a mestert vártuk, és hazajöttem. Lefeküdtem.

És ez így megy mindig, csötörtökön, pénteken...

— Ha újrakezdhetné, ha megint pályát választhatna, ugyanezt választaná?

— Ha újrakezdhetném?... Akkor mást választanék, valami egészen mást, de ezt nem. Ez a valóság. Szép ez a mesterség, de...

— Miért szép?

— Mert — szép. És pénzes. De nehéz. Sokszor nagy munkadarabokkal dolgozunk — a héten nem volt ilyen, de máskor van —, azokat nehéz emelni, tenni-venni, levenni a gépről. Igaz, itt azért mégis jobb, mint a könnyűiparban, ott nehezebb, tudom a lányoktól.

Ha újrakezdhetném, mégis mást választanék. Nehéz megmondani, hogy mit... Valami mást — talán villanyszerelőnek mennék.

Az az igazság, hogy véletlenül lettem esztergályos. Csiszoló osztályba iratkoztam, de nem jött ki a létszám. Nem alakítottak osztályt, így átdobtak egy másik iskolába, az Electromotorba, ahol szétosztottak minket. Az-

tán ki hova került. Én az esztergályosokhoz kerültem — meg sem kérdeztek, beleszólásom nem lehetett. A tanárok, az igazgató, vagy nem tudom ki határozott a kérdésben.

— És miért lenne éppen villanyszerelő?

— Mert az hasznos mesterség. Használhatod a mindennapi életben. Egy esztergályos mit csinálhat magának, otthon?! Vagy otthonra? Egy csavaranyát?!

A férfiak, ők más helyzetben vannak, ők még dolgoznak ilyen mellékeset. Esztergálnak sárgaréz vázát, megcsinálják Brâncuşi *Hallgatás asztalát* kicsiben, szépen, fényezett fára . . .

— Láttam egy ilyet, orvos lakásában.

— Na, olyat. Aztán a Daciákhoz azt a csavart is ők készítik, ami biztosítja, hogy ne lopják le a kereket. Ilyet is láthatott a városban, majdnem minden kocsin van.

A férfiaknak tehát kijön egy kis plusz. Meg aztán ha van hozzá anyag, késeket, késgarnitúrákat is készítenek. Azt igen jól fizetik. Akik speciális megmunkáló gépen dolgoznak, azok névtáblákat csinálnak az ajtókra. Kimaratják a neveket. Van, aki acélt farag, valósággal faragják az acélt. Csodás csatokat, emblémákat készítenek. Ezt nem tudja bárki megcsinálni. Egy lány semmiképpen. Ezért gondolom, hogy jobb lenne, ha villanyszerelő volnék.

6

— Elmesélné, miként telt el ez a hete?

— Szóval hogy mit csináltam délutánonként?

— Nem, a délelőttöket is.

— Dolgoztam. Benn voltam a gyárban. Két műszakban dolgozom, a főgépésznél. Villanyszerelő vagyok. Háromnegyed hétkor kell benn lennem, ha délelőttös vagyok, mint most. Reggel hatkor kelek, sietek, illetve sietnék, mert töltjük az időt a sorokkal az üzletben. Reggelit már nem adnak a kantinban, mert túl kevesen ettek ott reggel, a népek nem kívánták azt, amit ott adnak. Maradt hát az élelmiszer-

bolt. Ott azt vesszük, amit kapni lehet. Néha nincs áru, még nem jött meg abban az órában. Máskor, ha hoznak, összegyűl a nép, hosszú a sor, állunk ott és idegeskedünk, beérünk-e idejében? Szerencse, hogy van ez a lángos, a megmentőnk. Este megveszed a kantinban, úgyis hideg, reggelig nem hűl ki jobban, na azt bekaphatod reggelire.

Hétfőn reggel bementem a munkába... Mindennap vannak meghibásodások. Tervezettek is, váratlanok is.

— Tervezettek?

— Hát amikor revíziót végzünk, akkor... Hétfőn, hogy őszinte legyek... ma péntek... akkor — baj volt egy hiddaruval. Én a hiddaruknál vagyok villanyszerelő. A koordinátadaruval volt baj, és azt úgy egy óra alatt megjavítottam. Egy óra munkám volt vele, mert, ahogyan mi mondjuk, kilőtt a berendezés. Problémás az ilyen.

Minálunk a hidaknál olyan mocsok van, hogy leírhatatlan. Egész nap csak port törlünk ott fenn, hogy odaférjünk a hibás részhez, a villamos részhez.

A hidak nem hibásodnak meg olyan túl gyakran. De ez is az embertől függ. Attól az embertől, aki rajta dolgozik. Néha idegkrízist kapsz, egyszerűen nem bírod, beáll a görcs. Vagy mind üvöltenél... Hogy magyarázzam meg? Azt mondod: elég, beadom a lemondásomat, csak el innen, el!

Vegyük sorban. Ott van a daru, szépen feltéve. Jön a munkás, dolgozik vele valamit — és elrontja. Hív, megjavítom, persze: ez a dolgom. Jön a másik munkás, és ismét mit csinál, hogyan intézi? — Ő is elrontja. És hív... És a hiba nem ugyanott jelentkezik, dehogy ott, más a baj. Itt a baj, hol a baj, amott a baj — keressed. Ilyenek ezek az emberek, a munkások.

Na, szóval a koordinátadarut megjavítottam...

Azután... azután mit is csináltam? Biztos volt valami... Elromlott még egy daru... igen, ott a hármas kereszttartónál. Mi baja is volt? A biztosíték, az. Elő a létrát, fölmászni, munkavédelem meg minden. Kicseréltem a biztosítékot, de kilőtt az előrenete is, csináld meg azt is. Ezek az emberek!

És nálunk mi a helyzet? Veszélyes. Nem dolgozol a földön, ott vagy fenn. Legalábbis mi, akik a hídd aruknál vagyunk. Hogy milyen helyzetek vannak! Olyanok, de olyanok... Néha úgy vagyok, lógok lefelé, a lábam fönn van, a fejem alul, valósággal lógok, és cserélem a biztosítékot. Más helyzet nincs, ha nem lógsz, nem látod a helyet, ahova nyúlsz. Hát lógsz...

Na, azt a darut is megjavítottam. Aztán... mi is volt?...

— Hány híddaru van a gyárban?

— Három híddaru, meg a kinti.

— S ebből hétfőn reggel egymás után kettő elromlott?

— El, korán. Mondom, ez attól függ, ki dolgozik velük. Az embertől, a munkástól függ. Nem mindenik korrekt.

Aztán elromlott a lift is, a toronyépület felvonója. Az is hozzám tartozik. Hozzám és egy kollégámhoz, ketten javítjuk. A liftnek van egy szerkezete, ami kiegyensúlyozza. Ha valaki nekifekszik az oldalának, vagy többen szállnak be a kelleténél, akkor a lift beakad az emeletek között. Szóval beragad. Akkor rögtön telefonálnak, jöjjünk, siessünk. És mi rohantunk hétfőn is, amikor telefonáltak. Amig kiszedtük belőle az embereket, eltelt vagy félóra. Mindent megvizsgáltam, megnéztem alaposan, ellenőriztem a helyzetet. Aztán elindítottam.

— Miután megtalálta és kijavította a bajt.

— Nem értem, mi történt. Csak ketten voltak benne, komoly mérnökök. Miután kiszálltak, kerestem az okot, de hiába...

Ezzel eltelt az idő evésszünetig. Akkor elmentem a gyári mikrokantinba, ahova befizettem. Különben oda sem érdemes már menni, mind rosszabb kaját adnak. Egyszer jött valami delegáció. Na azt látta volna, hogy azoknak milyen húsokat adott a pincér! Mondtam, adjon nekem is, megfizetem — nem lehetett. Ilyesmi csak másnak jut.

A kajaszünetnek is vége lett. Aztán — már nem em-

lékszem, mit csináltam. Az eddigiekre pontosan visszaemlékszem, mert ezeknél legalább volt mit csinálni.

— Megtörténik, hogy nincs mit csinálni?

— Hívnak, hogy valami nem megy. Megnézem, tényleg nem megy. De megjavítani nem lehet, mert éppen hiányzik az alkatrész, egy akármilyen apróság. Tehát nincs mit tenni. De ezzel is telik a drága idő, jövökmegyek.

Mi is volt még? ... Ja, igen, mintha a fő kereszttartónál kicseréltem volna valamit ... Egy biztosítékot — ez az. Mert kilőtt az is. Nem lőne ki ilyen gyakran, de hát az emberek. Ahogy mondtam, nem akarnak vigyázni a közvagyonra, csak bele, gyilkoljad, s aztán hadd kínlódjon a karbantartó.

— Ezzel el is telt a munkanap?

— Nem. Ez egy óra körül lehetett. Mi háromnegyed háromkor végzünk — még kellett lennie valaminek ... Megvan! Kapni szoktunk más feladatokat is. Például én. Reggel elindítom a liftet, a toronyépületét, amiről már beszéltem, hogy a tervezők feljussanak. Aztán van egy hátsó kapunk, egy olyan szerkezettel, ami felemeli és leereszti. Azt is állandóan vigyázni kell, szintén az emberek miatt. Ott a vezérlőszekrényben, ahol a gombok vannak, ott mindenki piszkálja, felemelik, leeresztik, újra fel, megint le — és hiába a főjavítás, minden reggel oda kell mennem, és napközben is többször, hogy megnézzem, rendben van-e.

Na, ezt is megnéztem. Aztán ...

— Hétfőn nagyon nehéz napjuk lehetett, ha ennyi minden összejött.

— Amit eddig mondtam, az színtiszta igazság. Valóság. Hétfőn különösen nehéz napunk volt, ez az igazság. Megkérdezheti a kollégát is.

Megvan! A kantinban is vannak liftek, három darab, azokért is mi felelünk. Állandóan szervizelni kell azokat is — ilyenek az emberek.

Mi kevesen vagyunk ennyi daruhoz, emelőhöz, lifthez. Ketten vagyunk, ritkán hárman. Ha nincs senki szabadságon, átképzésen, delegációban. Az egyik kolléga most éppen kiküldetésben van. Ketten maradtunk

ennyi daruhoz és lifthez. Hárman rendesen el tudunk végezni mindent, akkor megy a munka szépen, nincs fennakadás. Ha hívnak, azonnal ott tudunk lenni és megjavítjuk a hibát. De ketten?! Mi történt a múlt hónapban is, egyszer, amikor egy társunk éppen kiküldetésben volt?! Az történt, hogy hárman jöttek hozzám egyszerre, hogy rohanjak három helyre, mert ott is, itt is hiba van. Nem is tudtam hirtelenében, melyiket kezdjem, hova kapkodjak. És akkor elgondolkoztam, és döntöttem, és a legfontosabbat választottam. Így kellett csinálnom. Ezért mondom, az ilyen esetek miatt kell a három villanyszerelő. De a személyzetet állandóan csökkentik, s a munka marad. Kevés ember — sok munka.

Történnek más dolgok is. A múltkor például, még le sem szállok jóformán a daruról, tele vagyok porral, a kezeslábasom olajos, a kezem is — pedig a villanyszerelőről azt szokás mondani, hogy fehér köpenyben is járhat, semmi dolga-baja, de ha megnézi a salopétámat, megijed, olyan fekete, elöl-hátul fekete —, szóval jóformán le sem szálltam a daruról, vissza sem értem rendesen a műhelybe, jóformán le sem raktam a dolgaimat, éppen csak hogy meggyújtottam a cigimet s leültem egy szusszantásra, hát már megint jön valaki, hogy menjek. Nem hagy békén, erősködik, agitál, hogy siessek. S te villanyszerelő csak szaladj arra a másik helyre, rohanj. Vidd a szerszámot, csináld. És vannak ilyen nehéz napok, mint a hétfői, vagy amikor három helyre hívtak egyszerre. Ilyen napok gyakran előadódnak, szinte állandóan, hajtja magát az ember megállás nélkül. Előfordul, hogy naponta kétszer, még háromszor is szól a telefon, jöjjünk, mert kell a segítség.

Befejeztük a hétfőt?

— Egy óráig jutottunk.

— Mi is volt még hétfőn? . . .

— Idegességében elszívott egy cigarettát.

— Cigarettázom, kaja után mindig jólesik. Persze hogy szívtam, de akkor még nem volt vége az evésszünetnek, a cigarettát nem munkaidőben szívtam el.

— És eljött háromnegyed három.

— Akkor vége a műszaknak. Csak háromnegyed után indulunk az öltözőbe, hogy átöltözzünk. Korábban nem szabad, akkor még munkaidő van. Háromnegyedkor aztán indulás. Sietünk a kantinba. Ott mindig akkora sorok vannak, hogy húsz percet is várnod kell, amíg sorra kerülsz, ha nem vagy ott idejében. Háromkor kijönnek a többi gyár munkásai, a mérőműszergyáriak, a technometálosok meg az építők, mindenki a környékről. Ha nem vagy ott háromnegyed háromkor, már sor van és várhatsz. Már nincs evőeszköz, tálca. De háromnegyedkor két embert ha találsz, ott az étel kirakva, viszed s ehetsz.

De az étel hideg. Jó előre kiteszik a tálakba, s lerakják a pultra. A pultban van melegítőberendezés, működnie kellene, de az étel mindig hideg, néha hártya is van a tetején, annyira. Spórolnak vagy mit csinálnak, nem kapcsolják be.

Megeszem a kaját, és három húszkor itthon vagyok. Délután le szoktam dőlni . . .

— Munka után hol szokott lefürödni?

— Itthon fürdök, a szálláson. Itt kényelmesebb. Nem fürdünk éppen mindennap, úgy két-három naponként, mikor hogy. Attól függ. Ha az én példámat veszem, akkor személyesen úgy heti kétszer szoktam. Ha nagyon szükséges, akkor háromszor is. Mondtam, ott fenn dolgozom, por, olaj, piszok, töröld le, feküdj rá . . . S nem lehet vigyázni, csak összepiszkítod magad. Jut még a lábadra is, nincs hogy vigyázni. Amikor az egész villamos részt ki kell emelni, megöleled a poros-olajos alkatrészt, fogod . . .

Az este éppen ilyen munkát végeztünk a kollégával. Amikor lejöttünk a daruról, olyanok voltunk, mint valami négerek. Feketék, maszatosak. Leszedtük legalább két év porát, mindet magunkra. Nem volt mese, fürödni kellett.

— Két év porát?

— Talán nem volt éppen annyi, de amikor megfújtuk, csak úgy szállt a felhő.

Hétfőn előbb aludtam. Olvasni is szoktam, szeretem a keresztrejtvényeket is, meg sakkozok. Nem voltam se-

hol, nem mentem be a városba. Tévézni jó lenne, de az adminisztrátor nem hagyta, hogy bekapcsoljuk, mert megint várt valakit, ellenőrzést vagy mit.

Itthon vacsoráztam a szobában. Bánsági vagyok, sült csirkét hoztam otthonról, azt ettem. A tegnap rántottát sütöttem, tegnapelőtt krumplit szalonnával. Ezen a resón.

Korán lefeküdtem, kedden hatkor keltem, háromnegyed hétre bementem. Mit is csináltam? — A hőkezelőteremben kilőtt az emelő biztosítéka, azt javítottam meg. Beletelt egy jó órába, amíg kicseréltem. Az a biztosíték gyakran kilő, mert ott magas a hőmérséklet, akár nyár van, akár tél. S ezek az emelők nincsenek ellátva magas hőmérsékletre. S akkor szikrát vet és kilő.

Aztán baj volt az öttonnás hídnál. Ott van egy rakás szabályozó, nagyon sok. Előre-hátra, jobbra-balra, mindenre egy szabályozó. Fel-le . . .

Elmondjam azt is, mi baja volt az elektromos résznek? Maradjunk abban, hogy meghibásodott. Meg kellett keresni. Sok a szabályozó, és telik az idő, amíg megtalálod a hibát. Amíg rájössz. Így van ez a villamosságban, a karbantartásnál különösen: Állandóan keresed a hibát. Ha nem megy egy irányba, le vagy föl, jobbra vagy balra, akkor annak nagyon sok oka lehet. Például hibás lehet a tekercs, a biztosíték, szakadás lehet a kábelben, kijöhetett egy szál a tekercsből a rezgések miatt, átüthetett a relé. Ilyen sok lehetőség adódhat — négy, öt is. S nincs minden egy helyen, ugyanabban a dobozban, van, ami fent van, van, ami lent. Ez is probléma, a fel-le mászás a létrán.

Nálunk nem lehet egyedül dolgozni, nem olyan egyszerű, mint az esztergályos munkája, hogy csak elindítod, és forog — forog, semmi gond vele. Ott egy ember simán elboldogul.

A délutáni műszakban például milyen probléma merül fel. Jön a mester valamelyik szekcióról, hogy nem megy a daru. Javítsam meg. Egyedül vagyok, nincs velem a kolléga. „Szaki, én egyedül nem megyek, azt nem lehet." Meg kell fogni a létrát és vinni kell. De én nem

vagyok Herkules, hogy egyedül cipeljem egyik kezemben, a másikban vigyem a szerszámokat. Én egyedül nem mászom a létrára. Fogni kell, ez a szabály — ide két ember szükséges. Jöhet nekem a mester, ha egyedül vagyok, nem megyek . . .

Mit is csináltam még kedd délelőtt? . . .

— És kedd délután?

— Sakkoztunk a szobatársammal. Versengés van közöttünk, lejátszunk öt partit, lám, ki nyer többször. Ki a jobb? Ez eltartott vagy két órát. Aztán lepihentünk. Kell a pihenés, a szervezet kéri. Még ha nem is dolgoznánk fizikailag, már csak a zaj kifáraszt. És a létra. Ha nem pihenünk, kihat az egész szervezetre.

— A szakmáját szereti?

— A villanyszerelést? Ennél jobb szakma alig létezik. Már kis koromban tetszett. Azért, mert ez a munka, amit itt a gyárban végzünk, ez — érdekes. Más, mint a forgácsolás.

Egy esztergályos itt nálunk, ha nem túlórázik hetente kétszer, háromszor is, megnézheti, mennyit keres. Máskor új termékre térnek át, s akkor nincs mit dolgozni egy ideig, remeg a fizetéséért. Az én fixem biztos, ezzel nincs gond.

Ellenben nem értem a gyárat, a vezetőséget.

Egyedi darabokat gyártunk, meg kis sériákat. Ez rendben. De van itt valami, amit nem értek. Senki sem érti. Volt egy gyűlés, ahol mi munkások kértük, magyarázzák meg, miért mind teszik-veszik a gépeket?! Ilyesmi, ilyen géptologatás csak itt van ebben a gyárban. Beszéltem mérnökökkel, értelmes emberekkel, tanárokkal, ez az egyetlen ilyen gyár. 1979-ben jöttem ide, alig múlt egy éve, s azóta volt gép, amelyet kétszer is elmozdítottak a helyéről. Ilyenkor fogj neki, vedd a légkalapácsot, törd fel a betont, húzzál új csöveket, bele a kábeleket, öntsél betont, kösd be a gépet — te, persze hogy te: a villanyszerelő. És miért? Miért nincs jó helyt a gép, ott, ahol van?! Adtak azon a gyűlésen valami magyarázatot, de azt nem értette meg senki. Nem lehet megérteni, hogy a vezetőség miért sakkozik a gé-

pekkel; csak parancsolgatnak. Mert hogy a kis szériák miatt volna, hogy változik a termék, amit gyártunk, s változik a technológiai vonal, a gépek már nem úgy követik egymást, ahogyan a műveletsort elképzelték.

Ez szerintem mese, arra jó, hogy minket dolgoztassanak. Nincs itt tíz olyan gép, amely ma is ott volna, ahova eredetileg tették. Kiadják a parancsot, aztán törd a betont, öntsd a betont. Van olyan árameloszto, ahol már senki sem tudja, melyik gép honnan kapja az áramot. Úgy összekeverték. Én a daruknál mindent tudok kívülről, nem kell a rajz. Behunyt szemmel megtalálom, amit keresek. Ha a rajzot nézed, még mellényúlsz.

Az az eszterga, amelyiket mind ide-oda tologatnak, emelgetnek, nem fog már mikronpontosságra dolgozni. Paĥaszkodik a munkás, hogy ver a befogófej, nem megy a munka, és — megbírálják a karbantartót.

Így rontják el a darukat is. Például pont a tegnap egy 1,6 tonnás emelővel egy olyan csiszológépet fogtak meg, amelynek egyedül a feje öt tonna. Az egész meg éppen tizenkét tonna! Megpróbálták villásemelővel, de nem ment. Elrontották, mert az csak öt tonnát bir. Akkor odarendelik az 1,6 tonnás darut, hogy azzal vigyék. De azt nem ennyire tervezték! És mégis kell. Mi kötelesek vagyunk a szabályok szerint, a munkavédelem szerint, hogy vigyázzunk ezekre a gépekre. És ők mégis odatesznek, hogy zárjuk rövidre a berendezést, mert akkor nem kapcsol ki önműködően, ha nagyobb a teher. S akkor mi rövidre zárjuk . . .

Én sokszor elmondtam, uram, én ilyet nem csinálok, ha leszakad az a teher, s véletlenül alatta van valaki, és a fejére esik annak az embernek, én felelek, engem dugnak a dutyiba! De hiába, alá kell hogy vessem magam, nincs mese. És átkötöm. A daru felemeli a terhet, mert a motor bírja. De a hídtartók, azok bírják?! Fenn voltam, amikor emelte, rengett az egész, hogy azt mondtad, földrengés van. Remegett minden eresztékében. De nemet mégsem mondhatsz, mert úgyis az lesz, amit ők akarnak.

Hát ez minket nagyon zavar, minket dolgozókat. Főleg a villanyszerelőket. Miért nincs jól minden ott, ahol van?! Ezt nekem nem fogják tudni megmagyarázni soha.

FELELŐS KERESTETIK

1

— Mi a véleménye önnek, a szerszámkészítők mesterének a kezdő munkásokról?

— Elmondom én, csak nem szeretném, ha egyesek úgy értelmeznék: na ez a Bene János annyira megöregedett, hogy állandóan a fiatalokban lakik... .

Szóval milyenek a fiatalok? Gyengék — ez az igazság. Gyengébb tudásúak, mint a tíz évvel ezelőtti szériák. Most megint a mi példánkkal jövök, hogy mi három évig jártunk inasiskolába, s közben mást sem tettek a fejembe, csak az esztergapadot. Ma mindenfélét tanítanak a líceumban, esztergát, marógépet, műszaki rajzot, szilárdságtant, kimondani sem tudom, még mi mindent, de ami ennyi minden között az esztergára jut, az a semminél is kevesebb.

— És mennyit tudnak azok, akik a gyárban végzik el a betanító tanfolyamot?

— Milyen dolog ez is?! Van, akiből lesz jó esztergályos, a nagyobb részükből nem lesz. Miért mondom ezt? Szó volt arról, hogy csinálnak egy laborator de testare-t...

— Képességvizsgáló laboratóriumot...

— Pontosan, ahol megnézik kinek-kinek a tehetségét. Mert felvettek ide mindenkit. Lányokat is, akik azt sem tudják, mi a különbség egy eszterga és egy csiszológép között. Csak akkor, amikor már elkezdték a szakmát tanulni, akkor kezdik látni is, milyen munkára vállalkoztak. Amikor már nincs mit tenni, nincs visszakozás.

Ez a mesterség lányoknak nem jó. Kiváló esztergályoslányt én még nem láttam. Nekem van most huszon-

öt emberem, fiúk-lányok. Ebből elég kevés az abszolút kezdő. Lehet mondani úgy, hogy van minden kategóriából, de többen vannak a negyediktől fölfelé. Négy-öthat. A huszonötből van húsz, aki önállóan tud dolgozni. Nekik kiadom a munkát, közösen meg lesz beszélve, s akkor végzik anélkül, hogy más problémák legyenek.

De mind meg kellene hogy csinálja minden magyarázat nélkül! Igaz, nehéz szektorunk van, olyan szempontból, hogy — nem tudom magyarul kiejteni —, ez a műhely egy SDV, scule-dispozitive-verificatoare...

— Szerszámműhely...

— Szerszámműhely, mondjuk. Ha az, amit a gyár termel, az a clasa de precizie mijlocie, vagyis a közepes pontosságba tartozik, akkor az a kontroll-műszer, amit itt csinálunk, az még egy osztállyal finomabb kell hogy legyen. Precízebb annál, amit a többiek csinálnak. Nem tudom, ha megértette?

— Itt pontosabban kell dolgozni, mint ott, ahol maga a gép készül.

— Ez az. Mi készítünk egy kalibert, egy méretet, azt átveszi a minőségi kontroll, tehát a gyárban ez fog számítani, ettől függ, hogy milyen pontos, ami a gyárból kikerül.

— Akkor nem dolgoznak akárkivel, gondolom. Megválogatták, kikből alakították ki ezt a csoportot.

— Mondanak ilyesmit, de az az igazság, hogy háromnégy emberrel állandóan foglalkozni kell. Ha csak ketten lennének, ákik mellé oda kell állni, hogy megmutassam, hogyan csinálja, az már baj. Már nem jut idő az én munkámra. Itt nincsenek hosszú szériák, egyedi darabok készülnek, több a papírmunka, mint máshol.

Ehhez a munkához kéz is kell, meg fej is.

— Ön szerint van-e olyan munkása, akiből igazi szaki soha nem lesz? Aki szakmailag reménytelen eset?

— Sajnos van, s nem is egy.

— Velük mit lehet kezdeni?

— Szerintem eligazítani őket másfelé. Csináljanak mást, ne ezt a munkát.

Baj van a kiválasztással. És baj van a szakma tanulásával is, mert mi történik? Minden iskolának plánja,

terve van. A gyerekeket odateszik, hogy csináljanak pénzt. Szériamunkát végeztetnek, amivel a gyerek nem tanul. Látom itt, hogyan megy a gyári tanműhelyben. Temes-fixnek nevezik, amit gyártanak.

— Egy tanfolyamra járó fiú szerint csak ránézésre egyszerűek.

— Ezek a temes-fixek?! Jöjjön, mutassak egyet! Két fémkarika, középen gumibetét. Az egészet átfúrják. Ennyi. Pár méret, egyszerű platnik — pofonegyszerű. Vajon történik valami, ha ez a fémkarika két milliméterrel vastagabbra sikerül? Véleményem szerint semmi nem történik. Az a két milliméter ott a gép lába alatt, ahová kerül, hogy amortizálja...

— Csillapítsa...

— ...hogy csillapítsa a rezgéseket, nem számit.

— A fiú úgy tudta, a temes-fixek darukhoz kellenek.

— Dehogy darukhoz! Hova tehetnék ott őket! Rezgéscsillapítók. Hát ezeket gyártják a tanoncok százával-ezrével a tanulási idő alatt. Mindig csak ezeket, hat hónapon át. Utána talán egyedül is képesek egy temesfix elkészítésére, de mi ez?! Szakmailag nulla. A gyár olyan komplikált gépeket gyárt, amilyeneket az országban sehol másutt nem csinálnak. Ezért mondom, sokkal több szakmát kellene megtanítani a fiataloknak.

Úgy hallom, most valami akció indul az inasokkal kapcsolatban. Miről van szó? Kiadják őket műhelyekbe, munkásokhoz. S hogy érdekelt legyen a munkás is, hogy törődjön vele, az inassal, úgy intézik, hogy ami pénzt az inas dolgozik, mondjuk négyszáz lejt egy hónapban, azt a munkás tudja megkapni. Ellenkező irányba is lesz valami: megkérdezik a munkást, hogyan viselkedik az inas, hogyan halad? Ha szerinte nem lesz belőle soha esztergályos, el lesz a gyerek dirigálva másfelé. Ha viszont a munkás tartja a gyereket, és később kiderül, hogy mégsem lesz belőle jó szaki, az illető munkást megbüntetik pénzügyileg.

— A műhely nagy pontosságú, bonyolult gépeit kik kezelik?

— Megnézheti: valamennyi mellett középkorú vagy idős munkás áll... Ez itt egy profilmarógép például, amely egy minta után kimarja a megmunkálandó anyagot. Erre fiatalt tettünk volt, de csupa deşeut, hogy is mondják, selejtet csinált. Le kellett cserélnünk.

2

— Hallom, keresett. Varga Istvánnak hívnak.

— Tudtommal régi ember itt.

— 1971. december 1-től dolgozom a vállalatnál, kilencvenes a sorszámom. Alapember vagyok, törzsgárdatag.

E csarnok oszlopainak a felállításánál én is segédkeztem. Majd azt a marógépet, amelyen három évig dolgoztam, én csomagoltam ki és állítottam be a helyére. Szép volt, nehéz volt...

Kezdő voltam, mármint szakmunkás. Szerszámok nem voltak, nagyon hideg volt a csarnokban, fázott a kezünk. A csarnok vége még nem volt lezárva, beépítve, de mi már termeltünk. És belejöttünk. Nem hittem volna, hogy valaha fémforgácsoló leszek...

Csanádon születtem, Nagyszentmiklóson érettségiztem 1965-ben. Egyetemre nem mentem, a tanügybe kerültem mint pedagógus. A zsombolyai internátusban voltam, aztán Orţişoarára...

— Orczyfalvára...

— Igen, Orczyfalvára kerültem. Sok dolgom nem akadt, de a pénz is kevés volt. Megnősültem, pénzesebb munka után kellett nézni. Akkor kezdődött itt az építkezés, hirdették az újságban, hogy kell a munkás. Eljöttem érdeklődni, és itt maradtam. Megfogtam a munkának a szarvát, ahogyan mondani szokás, és előre.

A mesterség egy kicsit nehéz volt. Kaptuk ezeket a bohrwerkeket, amelyeken kezdetben senki sem tudott dolgozni. Nem ismerték az idősebb munkások sem.

— Ön miért ment át a marógépről a bohrwerkre?

— Ez egy specializálódás. Erre egy szakmunkás külön képesítést kap. Ezekkel érdekesebb dolgozni. Nehezebb a kezelésük, de mi mindent tudnak! Hát persze

hogy érdekelt, ki nem szeret mind erősebb, nagyobb gépeket irányitani?

Van egy hajtómű például, vagyis a váza, amibe mindenféle fogaskerekek, tengelyek, csapágyok kerülnek. Ezeknek roppant pontosan kell egymásba illeszkedniük. A belső felületeket századmilliméteres pontossággal kell esztergálni, majd csiszolni. És egy ilyen munkadarabon a műveleteket nem lehet bármilyen sorrendben elvégezni. Ránézel a rajzra, és rögtön tudnod kell: ezzel kezdem, ezzel végzem. Hanem baj lesz.

A fiatalok közül elég kevésnek van kedve és képessége ehhez a géphez.

— Van erre valami magyarázat?

— A képességek hiányát az előgyakorlat hiánya magyarázza. Az volna a helyes, ha esztergán vagy marógépen kezdenének dolgozni, ahol kisebb a precizitás, egyszerűbb a gépkezelés. Ha azt tudják, akkor könnyebb a bohrwerk kezelését megtanulni.

Eleinte kikötöttük, hogy csak olyanok jöhetnek hozzánk, akik már dolgoztak marógépen vagy esztergán. Csakhogy akit kiszemeltünk, végül az sem akart már jönni, maradt a könnyebb munkánál. És ott néha még jobban is lehet keresni, mert csak vannak kisebb szériák. Itt ilyesmi nincs, csak egyedi darabok.

A nagyobb pontosság nagyobb figyelmet követel. Sokan úgy szeretnék a fiatalok közül, hogy semmiféle pontosságot ne követeljünk tőlük. Van aki egyik nap bejön, a másikon nem. Vagy: maradna hat órát a nyolc helyett. Ezt én nem tudom eltűrni, ilyenkor büntetek, ami szintén hozzájárul ahhoz, hogy ne tülekedjenek hozzám a fiatalok. Aki viszont megszokta itt, nem hiszem, hogy elmenne.

— A kezdők számára nem elég világos, milyen feltételek mellett kaphatnak magasabb kategóriás besorolást.

— Hozzám is többen jöttek. Ami régebb volt, azt nem szabad alapul venni, mert megváltozott a helyzet. Sokan csodálkoznak, hogy a szakiskolát végzettek kettes kategóriával kezdenek. Ennek az a magyarázata, hogy nekik már nem kell az egyéves gyakorlatot ledol-

gozni, amíg megkapják a szakmunkás minősítést, amire a liceumot végzetteket újabban kötelezi a törvény. Az indulásnál tehát tényleg kissé visszás a helyzet, de később a liceumot végzett már gyorsabban haladhat.

— A bohrwerkes munkák nagy része magas kategóriájú.

— Ezekkel a gépekkel nem lehet egyszerű műveleteket végezni, ezek speciális gépek. Még négyes munka is kevés van. Egy kapcsolószekrény esetében nem mindegy, hogy egy milliméterrel odébb került-e a lyuk, vagy sem. Ez nem külső megmunkálás, ahol ritkán kell századpontossággal dolgozni.

— Ez érthető, csakhogy sok a kezdő munkás, aki . . .

— . . . aki azt a munkát végzi, amit kap. Ami van. Annyit tehetünk értük, hogy jobban odafigyelünk a munkájukra. Megértőbbek lehetünk, de elnézőbbek nem.

— Az egyik munkása, Dumitriu viszont fizetett.

— Azt a munkadarabot nagyon elszúrta. Sokat törtük a fejünket, mihez kezdjünk. Már úgy tűnt, újra kell öntetnünk. Aztán valahogy mégis megoldottuk.

— Ön szerint mennyiben maga Dumitriu, és menynyiben a körülmények hibáztathatók az esetért?

— A körülmények nem ideálisak, erre már utaltam. De a fiúnak sem megy úgy a munka, mint kezdetben. Igaz, akkor többet foglalkoztam vele. Amióta újabb gépeket kaptunk, kevesebb az időm.

— Mennyire ismeri?

— Annyit tudok, hogy botoşani-i . . . Mást nem. Nem szokott magáról beszélni. Azt megkérdeztem, hogy mi történik, hogy régebb jobban ment neki a munka, de csak hallgatott.

— Személyesebb kérdésekről miért nem esett szó?

— Az az igazság, hogy nincs mikor ilyesmiről tárgyalni. Talán evésszünetben lehetne, de többnyire akkor is sietek. Nekünk mestereknek sok az emberünk, sok a gép, intéznivaló mindig akad.

Egyeseknek azért ismerem a családi helyzetét. Van, aki elmondja minden kérdezés nélkül. Ez embertől függ.

— A fiatalok sokat fizetnek?

— Nem szeretünk benyúlni az emberek zsebébe. Ha csak lehet, kijavítjuk a hibát, elboronáljuk a dolgokat. Csak rendkívüli helyzetben, ha nem lehet nyomtalanul rendbe hozni a dolgokat, akkor kerül sor bírságolásra. Ilyenkor már nem lehet elhallgatni.

— Az újabb generációk milyenek a régiekhez képest?

— Én nem hinném, hogy gyengébbek lennének. Inkább a tartással van baj. Ma sok a gyár, aki itt nem boldogul egyből, nem veszi a szívére, nem mondja: törik-szakad, mennie kell! Azt hiszi, máshol könnyebb. Hát lelép. Sokan mentek el innen, nagyon sokan.

3

— Şest Alexandru almérnök vagyok, a nehézmechanikai műhely vezetője. Vállalatunknak egyik alapvetően fontos műhelye vagyunk. A gyár termékeinek hetven százalékánál nehézmechanikai munkálatokra is szükség van. A vállalat sikerei tehát részben, sőt igen komoly hányadában a mi sikereink is, ugyanis tervünket ütemesen teljesítjük. Jól állunk a termelékenységgel. Részt veszünk a szocialista munkaversenyben.

— Ez mind igazán nagyon szép, megkérdezném hát: hány fiatal dolgozik itt?

— Elmondhatjuk, hogy ez a kollektíva mindent megtesz a minél jobb termelési eredményekért. Vannak még hibák, de ezeket a közeljövőben alapvetően kiküszöböljük.

— Sok itt a fiatal?

— Elmondhatjuk, hogy a kollektíva hetven százaléka most induló fiatal. Úgymond kezdő, és a műhely így is megfelel a rá háruló feladatoknak. Tudjuk, mi a kötelességünk, megértjük . . .

— Értem én is, természetesen, hogy mit akar mondani. Tudtommal a fiatalok nagyobb része messziről került ide.

— Majdnem az egész országból vannak, Besztercéről, Botoşani-ból és még máshonnan is. Jó részük háromeves vagy még kisebb szolgálati idővel rendelkezik.

Talán nem lenne így, ha valamivel kisebb volna a munkaerőelvándorlás. Ha többet maradnának egy helyben a fiatalok, ha nem mennének el félév, olykor két hét után.

De akik elmennek, azok itt ebben az erős kollektívában komolyodtak meg. Igazi, kész emberekként távoztak. Elmondhatjuk, a mi gépeink hatalmasak, tekintélyesek, formálják az embert. Volt, akivel semmi problémánk nem volt, mégis elment. Egyesek számára hihetetlen volt az a tény, hogy képesek lesznek nagyon, de nagyon rövid idő alatt akkordban dolgozni. Mert úgy dolgoznak, teljesítménybérben.

— Azon kívül, hogy rövid idő után átteszik őket akkordmunkára, még mi jellemző a fiatalok fogadtatására?

— A fiatalokat itt mindig megértették. Én három évig Resicán dolgoztam, a munkának abban a csodálatos fellegvárában, úgy is kifejezhetném, hogy iskolájában, és ott megtanultam: a fiatal munkás érték. Azóta személyesen gondját viselem a fiataloknak, minden kezdőnek.

Nálunk a kezdők három vagy négy, talán öt-hat hónapon át fixet kapnak, ahogyan a törvény is előírja ezt. Ami nem azt jelenti, hogy a fiatalok lazsálhatnak. Minden fiatal elsőrendü kötelessége, hogy végezze a dolgát. A gyár minden lehetőséget, feltételt megad ahhoz, hogy a fiatalok kihozzák magukból a maximumot. Itt lehet dolgozni. Ma is például néhány olyan munkát adtunk ki, amelyek az eredeti grafikonhoz képest öt-hat napos késéssel érkeztek. De a munkások öntudatosak, igyekeznek, mi is ezt kérjük tőlük, és ha ők megértik a helyzetet, akkor a munka készen lesz. Bejönnek délután, túlóráznak. Ezt a fiatalok nem utasitják vissza, sőt saját kezdeményezésükből olykor tizenhat órákat is dolgoznak.

Itt érzik, tudják a fiatalok, hogy segítjük őket, minden rendelkezésünkre álló eszközzel.

— Például?

— Mint már mondtam, szépen kereshetnek, kiváló

körülmények között dolgozhatnak, lakhatnak a vállalat munkásszállásán.

— Feltételezhető, hogy vannak itt szakiskolát és szakliceumot végzett fiatalok is. Honnan kerülnek ki jobb munkások?

— Sok liceumot végzett munkásunk van. S aki tizet járt, beiratkozik esti líceumba. Ez egy nagyon becsülendő törekvés, és mi segítjük azokat, akik tanulnak. Van egyetemista munkásunk is . . .

— Tehát a szakiskolát vagy a szakliceumot végzett munkások a jobban felkészültek?

— A tavaly is felvettünk nyolc szakliceumot végzettet, és több volt szakiskolást. Másokat itt szakképesítettünk a műhelyben. Szerintem kezdetben, egy-két hónapig a szakliceumot végzettek a jobbak.

— Kezdetben? Gyakori a panasz, hogy a líceumban a sok elméletre kevés gyakorlat jut.

— Mégis, a licisek szerintem jobban indulnak nálunk, a szakiskolát végzettek később jönnek bele igazán. De elmondhatjuk, hogy az alap: a betanított munkások. Bennük bízhatunk meg úgy igazából. Itt végzik a tanfolyamot, ebben a műhelyben, tudják, mire készülnek, és tudják is a dolgukat.

— Ez azt jelentené: a legalacsonyabb fokú képzés a leghatékonyabb?

— Azt azért nem mondhatnánk, hogy a tanfolyam alacsony fokú. Ezen a kurzuson meglátszik, kinek van érettségije és kinek nincs. Ezért jó, hogy a jövőben nemcsak a hathónapos, hanem a kilenchónapos tanfolyamot is mi szervezzük meg. Letesztelhetjük a képességeket.

— Ezt a munkakört bárki betöltheti, vagy sajátos képességek kellenek az ellátásához?

— Egy idő óta úgy tűnik, hogy ezekhez a gépekhez valami különösre van szükség. A rajz térbeli látásának különleges képességére. Külön hajlamra a műszaki rajzot illetően.

Ezt persze később is meg lehet szerezni, alapos tanulással, de sokkal jobb, ha már kezdettől megvan. Éppen úgy, mint a többi forgácsolószakma esetében. Ah-

hoz, hogy az egyén fel tudja fogni a maga teljességében a gép működését, nagyon jól kell hogy lásson térben. És gondolkoznia kell.

Aztán a munkadarabok berogásánál valamivel több gondolkodásra van szükség. Ez fontos, mert egy darab befogására hat-hét-nyolc lehetőség is van, de az optimálisat kell kiválasztani. És az is lehetséges, hogy ugyanazokat a műveletsorokat kevesebb befogással is el lehet végezni, és nem többel. Ezért jó, ha gondolkozik a munkás.

— A fiatalokkal elégedett?

— Igen, hogyne. Elmondhatjuk, hogy a mi fiataljaink jók, tudják a feladataikat. Nagyon büszkék vagyunk rájuk.

— Milyen munkás Apăvăloaie Samuil?

— Megromlott elem. Túl korán barátkozik az itallal.

Mi történt a minap is? Magamhoz rendeltem, odajött és kérdem: „Miért hiányoztál?“ Azt mondja: „Részeg voltam.“ Hát hallott az elvtárs ilyet?! Részeg volt — ezt válaszolni egy feletteseknek! Mondta volna inkább, hogy személyes problémái vannak, de ő nem ismeri az illemet.

— Hogyan jutott ide, hogy többet iszik a kelleténél?

— Nem tudom. Itt közöttünk biztosan nem tanulta. A gyárban semmi esetre sem. A barátai, a ki tudja milyen haverok, azok juttatták ide. A múltkor három napig nem jött be éjjel dolgozni. Kérdezem: „Miért?“ Azt mondja: „Az édesanyámra gondoltam, beteg.“ Hát az édes anyukájára nem tudott volna akkor gondolni, amikor szabad?! Megmondtam neki: „Ez a válasz nem magyarázat, ezzel nem igazolhatod a hiányzásokat.“

— Megpróbált valaki hatni rá, a pártfogásába venni?

— Azt hiszem . . . hogy a KISZ segített. Minden bizonnyal. Ilyenkor az ifjúsági szervezet szokott közbelépni.

— Ezt a közbelépést nem jelentik önöknek, hogy segíthessenek?

— Jelenteni szokták, most is biztosan jelentették a mesternek.

— Szeretném, ha szólna valamit a munkásszálláson lakó fiatalokról.

— Elmondhatjuk, hogy a fiatalokat meglátogattuk szobáikban. Ez hivatali kötelesség is, aminek eleget teszek. A mi fiataljaink a 4-es szálláson laknak, a földszinten, de néhányan fennebb is.

Mit mondhatnék? Voltunk a fiúknál a mester elvtársakkal a tavaly is, a tavalyelőtt is. A szobák tiszták voltak, rend és tisztaság mindenütt... Újabb látogatásokat is tervezünk, erre szükség van, hogy érezzék: foglalkozunk velük. Hogy nincsenek magukra.

— Tudtommal eléggé magukra vannak, elhagyatottak.

— Pedig látogathatják az Ifjúsági Házat. Az igazán szép, kellemes, ilyen talán nincs is több az országban. Aztán táncolni is szokott a fiatalság, azért fiatalok... Régebb hasznos szokás volt, hogy a vállalat révén különböző előadásokra jegyeket lehetett beszerezni. Jó lenne ezt a szokást feleleveníteni. Aztán kirándulnak, a múlt hónapban is volt egy kiruccanásuk.

Ezek a fiatalok tudnak szórakozni, a családi ünnepeket, évfordulókat, iskolai eseményeket megünneplik csoportosan. Olyanok, mint egy nagy család.

— Úgy hallani: kissé verekedős család.

— Nem mondhatnám. Az 1980-as évet véve alapul, mindössze egy vagy két komolyabb fegyelmezetlenségi esetünk volt. És a miliciától az idén figyelmeztetést nem kaptunk, ami azt jelenti, minden rendben van. Hallottam egy gyűlésen, a vállalati KISZ-titkár mondta, hogy jó lenne ide egy cukrászda. Ezzel én is egyetértek, ez valóban jól fogna. Ezek a fiatalok megérdemelnék.

„NINCS ITT VALAMI TÉVEDÉS?!"

— Csak egy pillanatra zavarnánk, ha meghallgatna. Látjuk, hogy mind jár szobáról szobára, szállásról szállásra, érdeklődik. Nekünk is lenne mondanivalónk.

A baj az, röviden szólva, hogy velünk munkáslányokkal itt csúnyán viselkednek.

Ros Aureliának hívnak, és Rücsön születtem, Marosvásárhely mellett. Nem akartam én idejönni, dehogy akartam, csak hát éppen akkor jött a temesvári delegátus a vásárhelyi iskolákban toborozni, amikor befejeztem az általánost. Engem is leszólított. Jött a dumával, hogy itt milyen jó, mennyit kereshetünk, s a csiszológépen könnyű dolgozni. Eljöttem, pedig azt sem tudtam, hogyan néz ki a csiszológép. Beírtak a tanfolyamra, de persze hogy nem a csiszolókhoz, hanem a szerszámkészítőkhöz. Igaz, tanultunk valamit csiszolni is. 1975 óta dolgozom, a szerződésem már lejárt, akár el is mehetnék, megfutamodni viszont nem akarok. De hogy még sokáig csúfot űzzenek belőlem, azt nem fogom bírni.

Kezdetben a szerszámkészítőben dolgoztam. Ott szerettem. Jó, összetartó volt a kollektíva. Aztán átkértek a csiszolókhoz, mert az szerintük nőiesebb munka. Átjöttem, nagy hiba volt.

Itt fejetlenség van és igazságtalanság. Az egyik annyit dolgozik, hogy esik össze a fáradságtól, a másik egész nap csak állingál, cigizik, kedélyeskedik meg röhögi azt, aki hajt, mert a hónap végén, hogy, hogy nem, egyformán kapnak.

Odamentem Ţuţu mesterhez és megmondtam neki nyíltan, hogy jó lenne, ha másképp volna. Ha nem húznának le állandóan különböző összegeket a fizetésünkből. És mit mondott?! Ez így lesz addig, Ros, amíg kezes bárányok nem lesztek. Hát milyen válasz ez?! Mi munkások volnánk és nem barikák!

Van még más is. De azt hadd mondja el a kollegina.

— Engem Nista Vioricának hívnak és facseti vagyok, vagyis bánsági. Élelmiszeripari liceumban végeztem el a tízet. Utána dolgozni szerettem volna, de a tíz osztállyal nem tettek oda elárusítónak — pedig kezdetben ezt ígérték. Na mindegy, a nővérem itt van az Electrotimişben, és szólt, hogy csiszolótanfolyam indul, beiratkoztam. Így kerültem ide.

Eleinte elégedett voltam, mert jól kerestem. De ahogy telt az idő, egyre rosszabb munkákat kaptam, a norma meg mind szorosabb. Amikor elkezdtem a munkát, tehát gyakorlat híján voltam, megkerestem a havi kétezerhármat, kétezer-négyet. Az akkori alapom ezerhat-ezerhét körül mozgott. Most az ezernyolchuszonkettős alapommal kapok ezeröt körül. Nem kétezer-öt, hanem ezeröt!

De nemcsak én, mert akkor én volnék, lehetnék a hibás. Akkor nem is szólnék.

Öt hónapja hat emberünk sorra nem hozza ki az alapot. Olyanok a munkák, olyanok a normák, olyan az elosztás. Jöjjön oda a normázó és mutassa meg, hogyan lehet egy kerékagynak vagy egy dróthúzó görgőnek a belső — belső! — felületét négy perc alatt lecsiszolni. Én nem külső felületeket csiszolok. A négy perc arra sem elég jóformán, hogy pontosan befogjam a munkadarabot.

És még ez is semmi!

Tizenegy álló napja rossz a gépem. Szóltam, jelentettem, senki sem jön megjavítani. Bemegyek a gyárba, beöltözöm és álldogálok, támasztom a gépet. Várom a szerelőt, talán csak eszébe jutok. Hiába. Külön is odamentem Ţuţu mesterhez, hogy ez így nem mehet, nem tudom összeszedni az előleg negyedét sem. Más hibájából. Jó, majd intézkedünk — mondta. Nem intézkedett. Át kellene tegyenek órabérbe, hogy bár az alapot megkaphassam. Nem sikerült megtudnom, áttettek-e.

•

— Jó napot kívánok. A részleg vezetőjét keresem . . .

— Azt sem tudjuk, kicsoda ön!

— . . . éppen a bemutatkozás következett volna: újságíró. Tessék az igazolványom . . . És kihez van szerencs . . .

— Hogyan került ide a csarnokba tiszta egyedül?!

— Lejöttem a lépcsőn, kinyitottam az ajtót és bejöttem.

— Humorizálunk . . . Ki tud az ittlétéről?

— A KISZ-titkár, a személyzeti főnöke, a párttitkár, a főmérnök, az igazgató. Majdnem elfeledtem: és a gyar kapusa. Kihez van szeren ...

— Telefonálok a pártirodába, hogy lássuk... Tehát újságíró, igen. Cosma Dorinnak hivnak, a részleg könyvelője, pontosabban főkönyvelője vagyok. És a KISZ-titkára. Mi érdekli?

— Szeretném megtudni, hogy Nista Viorica mennyit keresett az utóbbi hónapokban.

— Miért van szüksége erre az adatra?

— Ha titok, akkor meghajlok a szabály kényszerítő ereje előtt. Különben riportot írok a munkásszállásokról.

— És egy ilyen cikkhez kell magának Nista javadalmazási lapja?! Nincs itt valami tévedés?! Valami rejtett dolog?... Nagyon nem jó lenne, ha valaki felbújtatná a lányokat. Ha itt holmi vélt jogokért indulna kampány.

— Még nem tudom: Nista javadalmazási lapja titkos?

— Szóval ennyit szerettem volna előrebocsátani miheztartás végett... Akkor írja, Nista keresetei az utóbbi négy hónapban: 1365 lej, 1185 lej, 1787 lej, 1623 lej. Kíváncsi még valamire?

— Mennyi az alapjavadalmazása?

— 1826 lej. Még más kérdése is van?

— Egy egész apróság: miért nem kereste meg Nista az alapot ilyen hosszú időn át? Mert ezelőtt sikerült neki.

— Miért, mit mondott magának a lány?

— Mindjárt zavarba jövök, s nem fogom tudni: ki a kérdező és ki a kérdezett.

— Szóval a lány panaszkodott, hogy nem jön ki az alapja! Ez érdekes... Hogy miért nem, az másra tartozik.

— Kire?

— Ezt kérdezze meg Cercel Radu mérnöktől, a részleg vezetőjétől... Hohó, hová siet? Együtt megyünk el hozzá. Ez gyár, nem korzó.

— Igen, értem a kérdést, hogy mi a véleményem nekem a helyzetről. Az utóbbi időben, úgy is mondhatnám, hogy egy fél éve sokkal igényesebb munkákat kell végeznünk, mint azelőtt. Többnyire prototípusokat készítünk, amikor nincs szériamunka. Ha széria van, mondjuk valamiből le kell gyártani száz darabot, csak beállítják a gépet, s megy minden magától. Most nem megy ... Ez az egyik. Aztán a lányok általában gyengén felkészültek, nehezen szokják meg a hirtelen átállásokat. Vegye még hozzá, hogy az utóbbi időszakban a megengedett eltérés, a tolerancia is kisebb volt, vagyis pontosabban kellett dolgozni.

Ez lényegében átmeneti állapot, amely nem tartott sokáig. Nemsokára a végére fogunk érni. A részleg gyakorlatilag visszatért az eredeti, megszokott állapotba, azokat a prototípusokat elméletileg legyártottuk.

— Amikor ilyen rendkívüli helyzet áll elő, miként segítik az arra rászorulókat?

— Ha még egyszer ilyen helyzet áll majd elő a jövőben, akkor könnyebb feladatokat fogunk keresni azok részére, akikről kiderül, hogy nem bírják a ritmust. Ezt fogjuk tenni.

— Tehát eddig semmit nem tettek. Talán ez is hozzájárult ahhoz, hogy itt dolgozó munkáslány szerint a csapatukban rossz a hangulat.

— Először is ezen a részlegen nincsenek csapatok, hanem munkaalakulatok vannak. Itt sok a fiatal, akik az ország minden sarkából jöttek. Természetes, hogy addig, amíg összeszoknak, gyengébb a csapatszellem ...

— Talán: a munkaalakulat-szellem ...

— Így akartam mondani. A mester, Ţuţu Dumitru elvtárs vigyáz arra, hogy minden a rendes mederben folyjon, hogy a munkát alaposan megszervezzék és pontosan elvégezzék.

— És mi történik akkor, ha valakinek huzamosabb ideig rossz a gépe, ha közben nincs min dolgoznia?

— Ilyen esetekben az illető munkást áthelyezik egy másik gépre. Valaki mindig szabadságon van ... Ha nincs, akkor rendszerint éppen beteg valaki. Ha nincs

más megoldás, akkor átteszik az illetőt másik műszakba, mert ott biztos lesz beteg vagy hiányzó.

— S ha rendkívüli módon mindenki, a teljes létszám jelen van mindenik műszakban?

— Akkor az illető segít a karbantartóknak a hiba kijavításában. Ilyenkor órabért kap . . .

— S ha a karbantartót hiába várja?

— Ilyen eset nincs. Az utóbbi időben a részlegen egyetlen gép sem hibásodott meg!

— Megbocsát, hogy ellent kell mondanom: a Nista gépe mindjárt két hete rossz.

— Nista . . . Nista! . . . Nem ismerem ezt a Nistát. Feltételezem, hogy jobban szeret lazsálni, mint dolgozni. Ezek a panaszkodók mind ilyenek.

— Ki ismeri jól a lányt?

— Ţuţu, a mestere.

— A mesterrel beszélhetnék?

— Éjszakás, nincs benn.

— Akkor megkeresném este, amikor bejön az éjjeli műszakba. Lesznek szívesek üzenetet hagyni neki, én meg értesítem a párttitkárt, a főmérnököt, az igazgatót, hogy tudjanak az esti látogatásról.

•

— Újságíró elvtárs, mondja már, mit beszélt Ţuţu mesterrel?

— Semmit, nem beszéltem vele. Éjszakás ezen a héten, és megállapodtam a részlegvezetővel, hogy megkeresem műszakkezdéskor. A kapus szerint öt perccel azelőtt ment el, hogy kerestem.

— S maga elhitte, hogy elment?! Megkérdezheti az egész éjszakás gárdát, benn volt végig.

Látja, még magát is kijátsszák, összebeszélnek, meg minden. Gondolja akkor el, mennyire hallgat meg — és hallgat ránk a mester!

1

— Jó napot kívánok. Megbocsátanak, hogy zavarom magukat a kártyában . . .

— Dehogy zavar, dehogy! Nem is szoktunk mi kártyázni, csak ma valahogyan nem volt mivel agyonütnünk az időt.

Szabad időnk nincs is jóformán. Túlórák, esti líceum, mindig közbejön valami.

— És ha mégis van egy kis idejük, mivel töltik a legszívesebben?

— A tévé előtt — de tévé nincs. Úgy hallottam, vettek, de én a klubban még nem láttam. Talán ezután veszik meg. Mert a legutóbbi fizetéskor mindenikünktől visszatartottak öt lejt, azt mondták, tévére. És hogy antennát meg kábelt a szakszervezet vásárol. Ezt így szépen megosztották.

Aztán ott van az olvasás . . . Mindig nagyon hasznos, sokan mondják, s én ezt hiszem is. A gyári könyvtárban sok szép könyv van. Már többször gondoltunk arra, hogy ki kellene venni valamit.

Na de nem iszik egy kupica pálinkát? Ebben a nagy hidegben direkt jó . . . Na vegye, ez nem ilyen bánsági, hanem hazai, moldvai.

— Egészségére!

— Úgy legyen.

Így már egészen más, valósággal bátorságot is kap az ember. Mert úgy is mondhatnám, hogy itt nincs minden elintézve. Ezen a szálláson. Nincsenek székek. Mindhármunknak kellene adjanak egyet-egyet. Összesen kaptunk egyet. Azt mondja az adminisztrátor, hogy nincs neki. A tavaly óta állandóan nincs neki. Ha jön valaki hozzánk, le sem tudjuk ültetni. Vannak szobák, ahol egyetlen szék sincs.

Azt a széket, amin maga ül, a harmadik emeletről hoztuk. Hát ez baj. A többivel ki lehet egyezni. Telnek szépen a napok, pár hét múlva itt a focibajnokság.

Na, igyunk!

— A szállással elégedett?

— Azt akarja mondani, hogy csúnya itt nálam. Így van, ez az igazság. Sivár, csupasz a szobám. Nincs honnan a szobára költsek. Most egyedül vagyok, a volt szobatársam bevonult katonának. Elvitte a szőnyeget, az abroszt, az ágyterítőket — hát így maradt a szoba.

Egy bőrönddel és az iskolástáskámmal érkeztem ide. A bőrönd félig üres volt. Egy ing, egy szvetter, néhány alsónadrág és harisnya nem töltötte ki. Eleinte bizony gyakran volt úgy, hogy reggel lángost ettem, délben lángost ettem, este lángost ettem. Ebédre hármat, mert az a fő étkezés. De most már van viselő- és tiszta ingem. Vannak magasnyakúim. Van öltönyöm. Van két pár rendes cipőm. Van télikabátom. Ha diszkóba akarok menni, van mit felvennem. Egy hónapja éppen egy munkatársam esküvőjére voltam meghíva, nem kellett szégyenkeznem, ki tudtam öltözni.

Félre még nem tettem. A lángosevést abbahagytam, mert a gép kiveszi az emberből az erőt, s nem megy a munka. Az még rosszabb, nem jön a pénz. Most lakbérre, étkezésre meg cigarettára ezer lej körül költök. Segítem a nagynénimet is, aki felnevelt. A többi elmegy ruhára.

Mindig vannak rendkívüli költségek is.

A szobára még nem jutott. Tanulni így is lehet, s én azt akarom, ha majd hazamegyek Botoşani-ba, akkor elmondhassam, ember lett belőlem: kitanultam egy szakmát, és még diplomát is szereztem.

— Nem említette a barátokat.

— Hallja, mi van ott túl? ... Zene, ének, vigadás. Még táncolni is fognak később. Szombat esti muri, piával, ezzel-azzal. Hívtak engem is, de vissza kellett utasítanom: erre nekem nem jut, ebből ki kell maradnom.

Voltam köztük, ilyen körülmények között ismerkedik, barátkozik az ember. Össze is melegedtünk egy fiúval, kiléptünk másnap a városba, egy sör, egy kávé, egy-egy pár virsli — s arra ébredtem, hogy már nincs lóvém. Még be sem rúgtunk, s elment egyheti zsebpénzem.

Vagyont nem fogok gyűjteni, de valamit tartalékolnom kell a jövőre.

*

— Ne is kérdezze a szállást, mert csak dühbe jövök. Amikor szóba hoztam egy gyűlésen, hogy szőnyeg kellene, az volt a válasz: vásároljak magamnak! Gondolja el, milyet vehetek ide?! Csak kicsit, és olyat — mert mást nem érdemes —, amelyet már szégyellnék bevinni a majdani lakásomba. És ki tudja, hol, mikor jutok lakáshoz?! Talán visszamegyek Moldvába. S akkor cipeljem a vonatokon?

Vagy: a tavaly megengedték, hogy aki akarja, kifestesse a szobáját. Mi is ráköltöttünk vagy ötszázat. Aztán pár hete jöttek, hogy delegációt várnak, mit tudom én honnan, és minden szobának egyformának kell lennie. Megjelentek a festők, s pillanatok alatt lehúzták egyformára a falakat. Kezdhetjük elölről, ha azt akarjuk, hogy kinézzen valahogyan.

Még tévét sem nézhetünk hetek óta, pedig a mi szállásunkon van, nem úgy, mint a 3-asban. Csak akkor kerül elő a készülék, ha ellenőrzést, valami ilyesmit várnak, s nem akkor, ha egy meccset szeretnénk megnézni mi, akiknek a pénzén a tévét vették.

— Milyen rendezvényt tartottak a héten a szállás-lakók részére?

— A héten?! — Úgy érti, hogy a napokban? . . .

— Mondjuk: december hónapban.

— Nem nagyon értem, mire gondol . . . Diszkóra? Az volt valamikor, talán három éve. A kantinban tartották, zenekarral. Vagyis nem is volt diszkó. A vállalat együttesének népizenekara játszott esténként, de többnyire skandalummal végződött, mert egyesek belekötöttek a zenészekbe, hogy nem az ő nótájukat húzzák. Mások sokallták a belépőt, a zenészeknek járó fejenkénti öt lejt, meg azt, hogy tízlejes kötelező fogyasztás is volt.

Néhány verekedés után felhagytak a zenéléssel.

— Én úgy hittem, hogy segítenek önöknek a szabad idejük okos eltöltésében. Erre sokféle mód kínálkozna:

találkozókat lehet szervezni, házi versenyeket, zenehallgatást...

— Jól mondja, hogy lehetne csinálni valamit. Mert semmi sincs, még egy árva sakk sincs. Hányszor kértünk pingpongasztalt! Találkozókról, előadásokról nem tudok, engem senki sem hívott, s plakátot sem láttam a hirdetőtáblán. Zenét hallgatni abban a klubban nem lehet, de az általunk nem használt teakonyhát át lehetne alakítani, berendezni úgy, hogy erre alkalmas legyen. S lehetnének ott újságok meg könyvek is. Mert semmi újság, könyv nincs a szállásokon. Kerestem a vállalati könyvtárat, ide-oda küldözgettek, mégsem bukkantam rá. Felszólaltam egy KISZ-gyűlésen, hogy tegyenek valamit. Aztán szóltam még egyszer, de azóta is semmi.

— És a szállásbizottság csinál valamit?

— Létezik. Ezt onnan tudom, hogy a névsor ki van téve a bejárati hirdetőre. Arra már nem emlékszem, mikor gyűjtöttek össze minket, lakókat, hogy megbeszéljünk valamit.

De a fiatalokat szidni mindenért, azt tudják.

•

— Egyike a szállás őslakóinak. Még nem unta meg?

— Előnyös, ezért maradok. Anyagilag is — mi az a 112 lej?.—, meg hogy itt vagyunk a gyár szomszédságában. A minimális komfort — a téli hideg szobákat, melegvíz-nem-szolgáltatást leszámítva — megvan, és nem vagyok kiszolgáltatva egy család szeszélyeinek. Albérlőként sok mindent el kell viselni. Egy bizonyos életkoron túl már nehezen tűri bárki, ha beleszólnak mindennapi dolgaiba, akadályozzák egy csomó apróságban.

Itt úgy rendezem be az életemet, ahogy jónak látom. Huszonkilenc évesen, technikusi oklevéllel már tudhatom, mit akarok. 1972-ben, amikor ideérkeztem, úgy éreztem, megsemmisülök a tömegben, hogy bekap a város. Pedig Bákóból jöttem, nem valami kis faluból. Akkor mindent látni akartam, színházat, mozit — koncertre jártam meg operába —, s végig elégedetlenség, hiányérzet gyötört. Ma már ritkán megyek be a vá-

rosba, ha társaság kell, megiszunk egy sört a fiúkkal. Különben teniszezem és versenyszerűen röplabdázom.

— Hol sportol, hol edz? Itt a negyedben? Nemhogy pályák, de pingpongasztal sincs.

— Sikerült elintéznem a líceum sporttanárával, hogy a termükben játszhatok, edzhetek. Ott sportolunk néhányan, heti kétszer-háromszor. Ez százaknak persze nem megoldás, az iskolának is kell a terem. Meg aztán a rend kérdése. A tanár nem bízik meg akárkiben.

Több pályára lenne szükség.

*

— Hát a szállás. Ha már én volnék a szállásbizottság elnöke, szólnunk kell róla. Rám bízták az elnökséget, elvállaltam. Kissé szorosan vagyunk öten egy lakrészben, főleg ha családosok is vannak... De ez, mondjuk, nem az én gondom.

Előny, hogy a szállás közel van a kantinhoz is, a gyárhoz is, az iskolához is. Ez jó. Bajok vannak viszont több mindennel. Az ágyneműt teljesen összevissza cserélik...

— Mit ír elő a szabályzat, milyen időközönként kell cserélni?

— Nem is tudom... Szerintem minden héten kellene, de olykor három hétig sem kapunk újat. Az ősszel két hónapig csak lestük a meleg vizet. Nem jött fel a harmadik emeletre az istenért sem. A földszinten volt, itt nem. Nem vagyunk egyetemisták, olyan emberek, akik egész nap irodában ülnek, asztal mellett. Elég, ha csak lemész a műhelybe tiszta fehér inggel, s nem csinálsz semmit, csak állsz ott pár órát, az ing már piszkos. Két hét alatt olyan a lepedő, hogy valósággal szürke. A gondnok olyasmit mesél, hogy nincs elég lepedő, nem mossák ki elég gyorsan — védekezésként mindent előszed.

— A szállásbizottság elnökének csak ilyen adminisztratív dolgokra kell figyelnie? Nincs semmilyen más feladata?

— Csak annyit mondhatok, hogy még senki sem vett elő azzal, hogy valamit elmulasztottam volna.

— Temesváriak eljövögetnek ide a szállásra?

— Hozzám nem, senki. Még azt sem kérdezték meg, hogyan lakom. Vagy: nem lenne-e kedvem elmenni néhányukkal sörözni? Kirándulni, bárhova... Ha összefutottunk egyikkel-másikkal a meccsen, akkor ittunk egy sört a győzelemre vagy a vereségre, de olyan még nem történt, hogy szóltak volna: „gyere, bajtárs, ma leszúrjuk a disznót, talán kíváncsi vagy az itteni ízekre".

Nincs itt semmi összefogás, még kíváncsiság sincs a másik sorsa iránt. Ahogy leteszik a szerszámot, mindenik rohan a villamosmegállóba, s be a városba.

Talán megérti, ezek után túl jó véleménnyel nem lehetek a bánságiakról. Nem hangoztatom ezt, mert itt élek közöttük, s el kell fogadnom a helyzetet. De éppen elegen vannak, akik, ha biztosak abban, hogy a „jövevény" hallja, megjegyzik: „Milyen rendes, tiszta város volt Temesvár még pár évvel ezelőtt! Amikor még nem voltak itt a mindenhonnan jött fiatalok."

Valóban „mindenhonnan" jöttünk, de azért nem lehet ezt nekünk csak úgy felróni, mert a legtöbbünket vagy küldték, vagy hívták ide. Nem jószántunkból kerekedtünk fel.

Néha az az érzésem, ha nem állami, hanem magáncégek munkásai lennénk, egyesek képesek lennének kidobatni, hazazavarni minket, csak mert moldvaiak, beszterceiek, oltyánok vagyunk.

— A kellemetlenségek, a ridegség ellenére: marad. Pedig egy esztergályos bárhol kap munkát.

— Maradok, mert jól lehet keresni. Aztán megszoktam a gyárat is, tudom a feladatomat, s amíg a pénz megvan, nem akarok munkahelyet változtatni.

•

— Elég messziről, a Maros megyei Toldáról kerültem ide. Marosvásárhelyre azért mentem volt, hogy beiratkozzam az Electromureş iskolájába. Éppen akkor járt ott delegációban Kollár elvtárs innen, az Electrotimiş-

ből. Mondta, tanulókat keres, akik Temesvárt dolgoznának. Megkérdeztem, én jöhetnék-e, mert az Electromureşben már nem voltak helyek. Azt mondta: gyere, lányom.

Így jöttem el 1974 szeptemberében, 1977-re elvégeztem itt a szakiskolát, azóta dolgozom.

— A szakmáját megszerette?

— A szakma mintha egy kicsit nehéz lenne. Másképpen jól vagyok.

— Szabad idejében mit szokott csinálni?

— Eljárok a... Én az általános iskolát falun végeztem. Otthon laktam. Itt az internátusban kezdetben annyira egyedül voltam, hogy néha elkeseredésemben haza akartam menni. Nem volt hova járni, kivel szórakozni.

Iskola után még rosszabb lett a helyzetem. A szobatársaimmal még elmentem moziba, de éreztem, ők másként gondolkoznak, mint én, nem lehetünk igazi jó barátnők.

A szerződést aláírtam, maradnom kellett.

... Aztán megismerkedtem egy nénivel, aki mindig kedves volt velem. Meghívott hozzá is, haza. Aztán egyszer elvitt az összejövetelükre, a hivők közé... oda a baptistákhoz.

Azt nem tudom leírni, hogy milyen volt ott, de nagyon szép volt. Énekeltünk, imádkoztunk. Úgy szólítottak: testvérem, és megkérdezték, nincs-e valamire szükségem. Velem itt így még soha nem beszéltek. Akkor azt mondtam magamban, a gyülekezetbe jó emberek járnak, én is el fogok még jönni.

— Az éneklésen kívül mit szoktak ott még csinálni?

— Nekünk, ezt ön talán nem tudja, van egy szent bibliánk. És vannak ott olyan testvérek, akik ezt a bibliát értik és magyarázzák. És prédikálnak. Nagyon szép vallási énekeket énekelünk. Van egy zenekarunk, amely nagyon szép vallási énekeket játszik az Istenről... Ilyen összejövetel van csütörtökön, vasárnap délelőtt meg délután.

— Járnak oda fiatalok?

— A számukat nem tudnám megmondani, de vannak.

— Televíziót nem néz?

— Nem. Nem szabad.

— Moziba nem jár?

— Nem.

— Színházba sem?

— Oda se.

— Sajnálja?

— Tilos.

— Mielőtt hivő lett, eljárt a színházba?

— Nem, még soha nem voltam színházban.

— S ha valaki a gyülekezetből mégis elmegy?

— Az nem szolgálja tiszta szívből az Istent. Mindkét dolgot, a világgal is maradni és az Istent is szolgálni, nem lehet. Én az Istent választottam.

— Biztos abban, hogy jól választott?

— Ó, igen, hogyne. Hiszem azt, hogy a túlvilágon örök életem lesz, problémák, fájdalmak nélkül.

— Minek alapján hiszi ezt? Bizonyítja valami a túlvilág létezését?

— Tudom, hogy sokan nem hisznek a túlvilágban, látom, maga sem, és ezeknek csak azt mondom: majd meglátjuk.

— Éppen az, hogy sohasem látjuk meg . . . A kolléganői közül vitt oda valakit?

— Ha egy embert megmentesz a világból, az Isten megbocsátja a bűneidet. Nagyon nehéz megmagyarázni annak, aki nem hisz, hogy mit jelent az, amikor neked megbocsájtanak. Én sem sejtettem, amikor még nem tudtam, nem éreztem.

Vittem kolléganőt, többet is.

— A szülei mit szóltak ahhoz, hogy hivő lett?

— Csak édesanyám van. Ő nem ellenzi. Azt mondta, ha neked így jobb, csináld. És nekem jobb. Mert most már nem kívánkozok haza, van hova mennem, ahova tartozzak. Otthon csak egy testvérem van, itt száz.

— És a KISZ?

— Be vagyok iratkozva, fizetem a tagdíjat. A titkár elbeszélgetett velem vagy kétszer, győzögetett, hogy ne járjak oda.

•

— Ön, vagyis a részleg KISZ-titkára szerint milyen itt a fiatalok hangulata?

— Én a szervezési kérdésekkel foglalkozó titkárhelyettes vagyok. Jól ismerem a helyzetet, már másfél éve választottak meg. Megszoktam és megszerettem ezt a politikai munkát. Eleinte nem volt könnyű, de segítséget kaptam a többi választott szervtől, és vállalati szinten is érdeklődtek a munkám iránt, ami nagyban hozzájárult ahhoz, hogy megfeleljek az elvárásoknak.

A fiatalok között jó a hangulat. Itt nagyon öntudatos KISZ-tagok vannak, akik szeretnek dolgozni, és sikereket érnek el.

— Ezeket a bonyolult gépeket könnyű megszokni?

— Nem értem a kérdést...

— A fiatalok, pontosabban a munkásszálláson lakók hozzá tudnak idomulni az itteni körülményekhez?

— A beilleszkedésre gondol?

— Igen.

— Erről gyűlésen is beszéltünk, erről a beilleszkedésről. Hát nem mondhatnám — hogy problémám volna a fiatalokkal. Kivételek persze vannak.

— Milyen kivételek?

— Az életben való viselkedést illető kivételek. A mindennapi viselkedést illető kivételek. Fegyelmezetlent nálunk általában nem lehet találni, inkább csak akkor, amikor pénzt kapnak. Ilyenkor egyesek eltűnnek egy-két napra.

— Gondolom, isznak.

— Hol? Itt a gyárban?

— Általában...

— Általában mindenki iszik. Isznak az emberek, miért ne innának. Akad öröm is, bánat is. Sőt: van úgy, hogy semmi sincs. Semmi különös, de az ember azért megissza. Isznak a munkásszálláson lakók is,

iszom én is, talán még maga is... Azért a munkásszálláson az élet nem lehet sohasem olyan, mint a családi élet. Ezt jól tudjuk. Ezt ők is tudják.

— Mit lehetne tenni, hogy ezt az életet a családihoz közelítsék?

— Ha az emberek tenni akarnak valamit, akkor lehet. Ez az ő jóindulatuktól függ. Az akaratuktól, a terveiktől. Ehhez a feltételek meg vannak teremtve.

— Másként kérdezném: a szervezet tesz valamit a szállóslakókért?

— Ez csak természetes, a munkatársainkról van szó, akikkel együtt élünk, együtt dolgozunk. Akikkel együtt örülünk a sikereknek. Éppen ezért nagyon sok gyűlésen beszéltünk róluk, és felvetettünk kérdéseket meg problémákat. Elég sok probléma merült fel, amelyekre mindig megadtuk a választ, hogy a szállóslakók tudhassák, mi az álláspontunk.

A szálláson nem is olyan rossz lakni. Gyanítom, hogy mindenikben van tévé. Hogy vannak... vannak... Szóval a klub is szépen be lesz rendezve, hogy hozzásegítse a fiatalokat egy elfoglaltsághoz. Mi, az Electrotimiş nagy és erős vállalat vagyunk, aktív és forradalmi KISZ-szervezettel, tehát mi mindezt meg tudjuk csinálni. És ha a szállóslakók akarják, talán meg is lesz.

— Miben áll a részleg KISZ-szervezetének a tevékenysége?

— Már régen vártam ezt a kérdést. Gazdag programról számolhatok be. Először is minden hónapban pontos rendszerességgel megtartjuk a gyűléseinket... Mondjam azt is, milyen napirendi pontokat tárgyaltunk meg legutóbb?

— Azt hiszem, nem szükséges.

— Napirenden tartjuk a szervezet nyilvántartását is. Foglalkozunk új tagok felvételével, aztán beszedjük a tagdíjakat... Majdnem elfelejtettem: politikai tájékoztatókat tartunk.

— Szóval ennyi.

— Hát volna még... ott vannak még a különböző kirándulások, amelyek roppant nevelő hatásúak. Me-

hetnek a fiatalok a Néra völgyébe, a hegyekbe, igen szép helyekre... A jövőben reméljük, hogy még több kirándulást fogunk szervezni... Megpróbálunk eljutni néhány előadásra is... Kedveljük a sportot, eljárunk a meccsekre. Igaz, hogy egyénileg, nem csoportosan, de ott vagyunk.

— 1980-ban hány kirándulást szerveztek?

— Mi 1980-ban... szerveztünk... hogy is mondjam... mi, ez a részleg, gyakorlatilag — egyet sem. Elméletileg ott voltak a vállalati szinten szervezett kirándulások. Nagyon kellemes, hasznos kirándulások. Ha egy számot kellene mondanom, beleszámítva mindenféle kirándulást — a vasárnapiakat is, amikor kimegyünk ide Albinára, ez 13 kilométerre van a várostól, akkor tíznél is több kirándulás volt a gyárban.

3

— Hétfőn, kedden sakkoztak a szobatársával. Szerdán is sakkoztak?

— Szerdán is. Aztán vacsoráztam s lefeküdtem.

— Hány éves?

— Huszonegy. Miért kérdi?

— Mert nem említette az udvarlást.

— Udvarolni lehet, udvarolunk is... Itt vannak lányok, nem is vagyunk olyan túl idősek, el-elmegyünk velük olykor. De én nem foglalkozom velük rendszeresen. Nem is tudom, hogy miért. Látja, erre még nem is gondoltam eddig.

*

— Látta volna, hogy milyen murit csaptunk a múlt szombaton! Volt kaja, pia, zene, lányok, minden. Még egy mérnöknő is eljött, textiles. Jó fej. Reggelig táncoltunk. Az egyik szobában, ebben volt a tánc, abba a másikba elvonultak azok, akiknek éppen nem volt kedvük rázni... Reggelig mindenkinek volt ideje.

Nálunk, falun hol az ördögben csaphatnál egy ilyen murit! Ki jönne el egész éjjelre? Talán a Julcsa, aki

egész nap kukoricát kapál, poros, szutykos, fáradt s talán mérges is, na ő jöhetne. De a fenét jönne, mert számol a falu szájával. Na látja, ezért sem kell nekem a falu, én oda vissza már semmiért sem mennék.

•

— Jó, hogy szóba tetszett hozni ezt az udvarlás-ügyet. Lenne egy kérdésem, ha szabad . . .

— Persze hogy szabad.

— Ön idősebb ember, sok mindenkivel beszélgetett. Tessék mondani, milyenek az oltyán lányok?

— Olyan túl sok oltyán lánnyal nem volt dolgom, de szerintem nem mások, mint a bárhonnan származó lányok. Vagyis: melyik milyen.

— De az enyém milyen?! Tudni szeretném, hogy hihetek-e neki?

— Olyan furcsa dolog történt a héten. A barátnőm a textillíceumba jár. Meg szoktam várni délben a parkban, és elkísérem a kantinig. A múlt kedden mind várok, de nem jön. Aztán meglátom valakivel, egy nálam sokkal öregebb férfival. Odamentem hozzájuk, köszöntem szépen és intettem a lánynak, hogy jöjjön félre, kérdeznék valamit. Tudni akartam: ki a férfi? Ismerőse, földije, az új barátja? Ezt nem kérdezhettem meg a férfi előtt, szégyelltem magam, nehogy megsértsem. Így gondolkoztam.

A férfi megfogta a lány karját, nem engedte el. „Itt előttem beszélitek meg, amit akartok!" — mondta. Hallgattam, hát hogy mondjak én előtte olyant. „Ha nem mondod meg azonnal, amit akartál, baj lesz!" — szólt mérgesen.

Nem okoztam én bajt soha senkinek. Főleg egy ilyen nagy embernek nem. Arra gondoltam ott hirtelen, hogy elmegyek, otthagyom őket. — Hagyjam ott a lányt is? Nem tehettem . . . Legalább annyit kellett volna tudnom, ki a férfi . . . A lány mindig azt állította, hogy húz hozzám. Meg kell hogy mondjam, én is húzok hozzá. Azt nem merném mondani, hogy szeretem, de — tetszik.

Álltam ott és hallgattam, nem tudtam, mit csináljak.

— „Na mi lesz?“ — kiáltott a férfi, és megragadta a karomat, majd a galléromat is. Magához rántott, belebokszolt a hasamba. Pofozni kezdett, ütlegelni, azt sem tudom, miért? És azt kiabálta: „Vigyázz, öcskös, mert ez bármikor megismétlődhet!“

Miért vigyázzak magamra, ha nem bántok senkit?! És hogyan vigyázzak, ne köszönjek és ne intsek a lánynak, akit kedvelek? Én tudom, hogy minket moldvaiakat verekedőseknek tartanak. Én nem akarok verekedni. Bandákban sem akartam járni, hogy rólam is elmondhassák: ezt is a csordával eresztették el.

Otthagytam őket. Amikor elmentem, a lány rám sem nézett. Megfogadtam, hogy többé soha nem fogom várni.

Aztán másnap, amikor elmentem a parkba és éppen jött és találkoztunk, azt mondta: „Ne haragudj! Nézd, engem is megvert azután. Kicsavarta a karomat és pofozott. Azt akarta, hogy menjek el vele. Aztán jöttek valami emberek, és elkezdtem kiabálni. Erre elengedett és elszaladtam.“

Lehet, hogy így történt. Azt mondja, ő nem ismeri a férfit, az csak egyszerűen leszólította, amikor kijött az iskolából. Tessék megmondani, lehetséges ez?!

Hihetek én a lánynak, vagy hazudik, titkol valamit?

— Mit titkolhatna, ha naponta találkoztatok?

— Találkoztunk, ez igaz, de olyan furcsa a viselkedése. Miért nem akar eljönni cukrászdába például? Megennénk egy tésztát, egy fagylaltot. De mindig nemet mond.

Igaz, moziba eljött, ha filmről volt szó, nem mondott nemet. Viszont táncolni sem jött. Hátha titkol valamit. A szobatársaim azt mondják, ha nem jön el bárhova, ahova hívom, akkor nem húz hozzám, hiába mondja. Akkor ne higgyek neki.

— Bocsánat, uram, hogy közbeszólok. Én mindig tanítom ezt a gyereket, önkéntesen foglalkozom vele. Hiába mondom, ő azt hiszi, a nők mind angyalok, akiket imádni kell, mint a szentképet. A nők mind ha-

zudnak — ezt ő is tudhatná, már elmúlt tizenhét éves. Én épp eléggé kitapasztaltam a nőket, láthatta ő is, tudok velük bánni.

— Mindig ilyesmiket mond, amit most tetszett hallani. Hogy ne higgyek semmilyen lánynak. Miért ne?! Hogy ne mutassam ki, ha húzok hozzá, mert kihasználja. Csak azt mondja mindegyre, már bocsánat a szóért, de így mondja: vidd az ágyba, ott minden kiderül.

Aztán csúfol, hogy nem merem. Én csak beszélgetni akarok a lánnyal, mint egy fiúbaráttal. Tárgyalunk, én mondok valamit, ő válaszol, szépen megbeszéljük a dolgokat.

És ha tetszik nekem, miért ne mutatnám ki?! Ha ő is azt mondja, hogy tetszem... Habár ez az eset... Tessék mondani, hihetek neki?

— Szerintem igen. De itt van a bátyád is a városban. Ő mit mondott?

— Nem mondott semmit. Nem meséltem el neki, hogy mi történt. Elég minden van a fején, egyetem, család, gyerek, akkor menjek még én is hozzá gondnak?

Talán egyszer el fogom neki is mesélni... A fiúk, a szobából úgy mondják, s ebben, látom, igazuk van: nem szabad mamlasz legyél. Ha szépen beszélsz valakivel, ha szerénynek mutatkozol, akkor hülyének néznek. Beléd kötnek, meg is vernek.

— Aki szépen beszél az emberekkel, az mamlasz?

— Én úgy értem, hogy nem érdemes szépen beszélni senkivel, mert gyengének néznek. Aki durva, attól félnek.

— Meg akarnál változni?

— Otthon nem kellett félnem senkitől. Nem hittem volna, hogy itt városon máshogy lesz. De változtatnom kell a viselkedésemen. Szigorúbb, komolyabb kell hogy legyek. Remélem, a jövőben már nem leszek ilyen bátortalan.

Nekem az apám azt mondta volt otthon, hogy ne verekedjek soha senkivel, és akkor békén hagynak. Lehet, hogy igaza van, de inkább nem. Azt is mondják

itt a fiúk, sohase várjak arra, amíg valaki megüt, én vágjak oda elsőnek.

Nem tudom, kinek higgyek: a lánynak vagy a szobatársaknak!

*

— Vagyonom soha nem lesz, de valamit tartalékolnom kell a jövőre. Házasságra nem gondolhatok addig, amíg nincs meg az alap. Mert én családi életre vágyom. Az az igazi, ahol kiteljesíted magad igazán. Ha megtalálod a magadnak való lányt...

De hol találod meg?

Olvastam a Scinteia tineretului újságban, hogy az életben olyan nem történik, hogy meglátsz egy lányt az utcán, beleszeretsz, ő ezt megérzi, s csak odamész s megmondod neki.

Nekem is az a véleményem, hogy ki kell tapasztalni egymást, sokkal jobban, mint barátok esetében. Most már csak az a kérdés, hol és hogyan? Amíg eggyel eljutok oda, hogy megismerjem a családját, otthoni körülményeit, hogyan viselkedik a családban, házias-e, vagy sem — szóval ez hosszú valami, s rámegy sok hónap meg sok pénz. Én pedig a pénzt nem akarom akárkire rákölteni.

Jó lenne, ha ezekről a dolgokról beszélgethetnénk valakivel, aki ért hozzájuk és tanácsot tud adni.

4

— Házasoknak hogyan telik a legénységen?

— Jól. Mi nagyon boldogak vagyunk, igazán elégedettek lehetünk. Különösen a férjem örülhet.

A nyár folyamán esküdtünk meg. Én itt dolgoztam akkor is az Electrotimişben, ő a város másik végén, az Electrometalban. Az ottani szállásra házasokat nem fogadnak be, oda nem mehettünk. Itt viszont csak az a család kap helyet, amelyikben legalább a férj az Electrotimişben dolgozik. Tehát a férj, ha a feleség van itt, az nem elég. Hogy legyen hol laknunk, a férjem átkérte ide magát. Állapotos vagyok, az albérletben,

ahol egy hónapra hatszázat fizettünk, kicsivel nem vállaltak. És a fát is nekünk kellett volna télire beszereznünk. Ezért döntöttünk a szállás mellett, és itt szerencsére kellett a géplakatos.

— S hogy a lakás-ügy rendeződött, legfőbb gondjuk a kicsi.

— Az, de közben gyűjtünk, hogy befizessünk lakásra. Mert itt akarunk letelepedni. Hamarabb lakáshoz jutunk, ha megvesszük.

•

— Tessék csak bejönni, de arra kérném, hogy csendesen beszélgessünk, mert a kicsi, Daniela alszik...

Cristina, nem megmondtam, hogy ne rohangálj, mert feldöntesz valamit!

1977 júliusában jöttem Temesvárra, bár mentem volna másfelé. Nem a kereset miatt, azzal nincs baj. Kitanultam a lakatosszakmát, jó szakma, van munkánk. Túlórázhatnék annyit, amennyit csak tudnék. Itt van ez az Oltcit, az új autógyár, hát annak majdnem minden szerszámot mi csinálunk. Képzelje el, mennyi kell oda!

Cristina, maradj már csendben! Daniela aludni akar, s apu nem tud a bácsival beszélgetni. Ülj le szépen oda az ágyra, fogd a babádat...

1977-ben ismerkedtünk meg a feleségemmel, s mire felocsúdtam, 1978 májusában már férj és feleség voltunk. Elsiettük. Még várnunk kellett volna. De mit tudtam én akkor?! Azt hittem, az élet annyiból áll, hogy odamész az anyakönyvvezető elé és kimondod az igent. Na meg a templomban... A bajok akkor kezdődtek, amikor 1979 tavaszán megjött a nagyobbik lányom, Cristina.

Nem megmondtam, Cristina, hogy maradj az ágyon! Na gyere, nézze meg apu, hol ütötted meg magad?... Semmi az egész, egy puszitól elmúlik... Ugye nem fáj?... Na de most már ne menj a fűtőtesthez, mert megint nekiesel.

Nézzen körül ebben a szobában! Duplaágy, gyerekágy, gyerekkocsi, szekrény a nagyoknak, szekrény a

kicsiknek, asztal, székek, tévé. A lemezjátszót már csak oda, a szekrény tetejére tehettem. Az asszony székről éri el. Ez a szoba nincs kilenc négyzetméteres. Hát hol járkáljon a gyerek?! Neki most menni kellene, minél többet. Abban a korban van. S mászna is ő, meg kapaszkodik. Mindenre kíváncsi. Folyton rettegek, hogy míg nem nézünk oda, egyszer beleül a resóba. Azt sem vihetem ki, mert hideg van, melegítek vele. Állandóan be van kapcsolva. Ezek a sarokszobák annyira hidegek, hogy ha fürdetünk, ez a resó nem is elég, még kérünk a szomszédból.

Ott fűtök a sarokban, de az a nyirokfolt a falról egész télen el nem múlik. Én nem tudom, mitől van. A főzéstől? De akkor minden konyha ilyen kellene hogy legyen! Azt hiszem, rosszul csinálták meg a falat, kimaradt belőle valami, s lecsapódnak oda a párák. Amiatt állandóan nyirkos, dohos a levegő, a szekrény háta penészes, s az is, amit felteszünk rá. Le kellene rendszeresen törölni, takarítani, hogy ne menjen tönkre. Miénk a szekrény, de nincs idő tisztán tartani ...

Igen, Cristina, az könyv. Keresd meg benne a rókakomát.

Állandóan futunk. Ellenkező műszakban dolgozunk a feleségemmel, ha ő délelőttös, akkor én vagyok délután, és fordítva. Így csak addig nem vagyunk a gyerekekkel, amíg délben váltunk. Azt úgy oldjuk meg, hogy van a szomszéd szobában egy asszony, nemrég szült, még szoptat, és áthívjuk arra az időre őt. Meg akkor is őt hívom, ha le kell szaladnom valamit vásárolni. Csak ne kellene annyit sorbaállni! ... Azt mondom az asszonynak, tíz percen belül itt vagyok, s állok egy órát. Idegeskedem, mérgelődöm — alig várom, hogy már menjek munkába s egy kicsit elfeledjem ezt a bolondokházát!

Csoda, ha én is megiszom?! ... Na vegye, máramarosi pálinka, nem ez a bánsági lötty ...

— Lakást kértek a vállalattól?

— Még kérdi?! De hányszor! Hetente járok a nyakukra, ha meglát a párttitkár, már menekül előlem. Azt mondaná inkább meg, én hova meneküljek a két

poronttyal? Jó, én csináltam meg őket, de azt mondták, négy gyerekig el kell menni, s csak aztán lehet eltétetni! Vagy háljunk külön a feleségemmel?

Szeretném, ha valaki megmagyarázná nekem: miért van az, hogy itt egyképpen van, és máshol, például Nagybányán, másképpen? Most volt itt a sógorom. Ő is dolgozott Temesváron, előttem jött ide. Írt nekem Bákóba, hogy itt jól lehet keresni, jöjjek. Úgy gondolkoztam, akinek pénze van, mindene van — s jöttem rögvest. Most már jól látom, hogy a keresetet nem minden, sok minden kell még, hogy boldoguljál.

A sógorom sem kapott itt lakást, hét temesvári év után elment Nagybányára. Ott kapott. Tudja mennyi idő alatt?! Negyven nap alatt. Egy hónap és tíz nap alatt! Érti ezt, meg tudja magyarázni?! Mert én nem.

Na, egészségére.

Harmadik éve várom a lakást, van két gyermekem, itt dolgozom negyedik esztendeje. És nem kaptam semmiféle szankciót, hogy azt mondhassák, azért maradok ki a sorból. Mert kimaradok, hogy úgy mondjam. Három éve vagyok a lakáslistán, de eddig előfelé nem mentem, csak hátra. Megszületett a második gyermek, s én hátrébb kerültem: voltam a huszonnyolcadik és lettem a harminchetedik. Ha csinálunk még egy gyereket, akkor talán már fel sem írnak, kihagynak egészen.

Igen, Cristina, éhes vagy. Mindjárt kapod, csak apu befejezi a bácsival. Addig játsszál a babával.

Azt mondta a párttitkár, hogy a tavaly összevissza négy kétszobásat kaptak. Amikor felírtak, csak egy gyermekem volt, s kétszobás járt nekünk. Most már három járna, de már azért is nem veszekszem. Szóval jött összesen négy kétszobás, érti? Utánaérdeklődtem, százhuszonkét család lakik az Electrotimiş négy szállásán és huszonkilencnek van legalább egy gyereke. S akkor adnak négy lakást.

Volt garzon is, de azt nem adják családosoknak. Hát legalább azt utalnának ki. Nagyobb is ennél, a lakbér meg kisebb.

Na, mit szól a pálinkához? Jó... Még ezt...

— Mégis, mit mondanak, amikor visszautasítják?

— Azt mondják, ha sietünk a lakással, ha nincs időnk várni, vegyünk magunknak. Úgy gyorsabban kapok, pár hónap alatt. Na azt mutassák meg, hogy két kétezer lejes keresetből, két gyerek mellett, hogyan lehet úgy gazdálkodni, hogy kifizethessem az előleget, s majd a részletekre is jusson. A bebútorozásról nem is beszélek.

Én semmi nélkül jöttem el otthonról. Sőt azt mondta az apám, az én bajom, hogy ilyen messzire eljövök, mert segítséget tőle innen hiába kérek. Nem is fordultam még hozzá ...

Másnak talán jutna abból a négyezerből lakbérre is, gyerekre is, asszonyra is, ruhára is, cigarettára is, ételre is, mindenre, s még félre tudna tenni havi ezerötöt. Mert ha a beugrót a CEC-től veszem fel, akkor legalább ennyit kellene havonta törlesztenem ... Nekem nem jut, az istennek sem ...

Mit csináltál, Cristina, az istenért?! Nem megmondtam, hogy a resó süt! ... Na, hol égetett meg? Elmúlik, csak ne bőgj, mert felköltöd Danielát. Na tessék, már sír is ...

Uram, mondja már meg, most melyiket vegyem ölbe?

Na gyere, te kicsi bogár, felköltött az a rossz Cristina. ... Jujj, te egészen pisis vagy!

Uram, ért a pelenkázáshoz? Az asszony szerint rémesen csinálom. Lesz szíves felkelni az ágyról, mert csak itt van erre hely.

5

— Otthon mikor járt utoljára?

— A nyáron, a húgom esküvőjén. És szilveszterre hazamegyek, túlórákból összejött néhány szabadnapom.

Otthon megint nem fogok mást hallani, mint: gyere haza, gyere már haza! Itt estibe járok, de nemcsak ez tart vissza. Nekem tetszenek az itteni emberek, mások, mint a moldvaiak. Minket szerintem túlságosan érdekelnek a jogaink. Valahogy állandóan magunkkal foglalkozunk. Egyik tanárunk úgy mondta, hogy egoisták

vagyunk. Lehet, de azt hiszem, más is van. Feltételezzük, mi, akik eljöttünk otthonról, hogy minket lenéznek. Meg akarjuk hát mutatni, hogy velünk nem lehet elbánni.

— Ezért van verekedős hírük a moldvaiaknak?

— Azt hiszem... De ahogy én látom, itt legalábbis, nemcsak mi verekszünk. Nem máshol, pont Temesvár főterén kaptam egy pofont azért, mert nem volt gyufám. „Nem igaz, van gyufád, csak nem adod!" — kiáltotta az illető, s ütött.

Mindezek ellenére jól érzem magam itt.

— Érez nosztalgiát a falu után?

— Néha eszembe jut, hogyan voltunk otthon. Az erdő hiányzik, azt nagyon szeretem. A mezőt nem, s a paraszti munkát sem. Az anyám kollektivista, de ő is csak a háztájiért maradt benn. Az apám boltos.

Hárman vagyunk testvérek, de a családi házban senki sem maradt. Az apám kívánságára. Elég volt neki a kapából és a kaszából, mert évekig mindkét szülőm kollektivista volt. Apám mindig azt hajtogatta, tanuljunk, hogy ne kelljen kapát fognunk a kezünkbe. Ezt akkor mondta, amikor már nagyobbacskák voltunk. De azelőtt is, és még akkor is kivittek a mezőre, hogy segítsünk. De nagyon nem akartuk csinálni. Volt úgy, hogy meg kellett fenyegessen, nem kapunk ebédet, mert addig nem akartunk dolgozni. Persze, ilyenkor sem dolgoztunk rendesen. Az anyám egyszer meghajtott a kapanyéllel, annyira megdühödött a munkámat látván.

— Ez azt jelenti, hogy maga már nem szereti a mezőt, pedig mellette nőtt fel. Miért nem szereti?

— Mert mindenki csak azt hangoztatta: paraszt soha ne legyen belőled, fiam! Az ipart, azt mondták állandóan. Meg a nyugdíjat, a biztonságos öregkort. Mert akkoriban a parasztoknak még a mai kicsi nyugdíja sem volt meg. És gyár tényleg annyi épült, hogy volt hova elmenni. Hát mentünk.

— A volt osztálytársai közül hányan maradtak meg a szülőfaluban?

— Lássuk csak... Egy óvonő, egy mezőgazdasági technikus, és... ennyi. Huszonketten végeztük az általánost. Még aki rühellte a tanulást, az is bekerült valahova, kezébe nyomtak valami diplomát. És építőtelepen dolgozik, vagy városi kertészetben — bárhol, de nem falun.

Én sem mennék vissza falura lakni. Először, mert városon többet keresek, mint az anyám és az apám együttvéve. Aztán, mert ha otthon laknék, takarithatnám az istállót, az ólat, vághatnám a tüzelőt, hordhatnám a vizet — dolgozhatnék napestig. Én ezt a nagy gürcölést nem tudom elképzelni. Nem azért tanulok tizenhat esztendeje, végzem az iskolákat, hogy ugyanúgy éljem le az életemet, mint az apám az ő nyolc, és az anyám az ő két osztályával!

— Falun semmit nem változott az élet az utóbbi évek során?

— Lehet, hogy igen, én nem is nagyon figyelem. De az apámék még mindig úgy élnek, mint amikor kicsi voltam. Illetve ott a tévé, annyi a különbség. Sem vízvezeték, sem házi gépesítés. A Prut ma is minden évben ugyanúgy kiönt tavasszal, mint régebb. Tönkreteszi a kerteket.

Nagyon remélem, hogy nem fognak visszakényszeríteni falura, hogy mi dolgozzuk meg a földet. A kollektívbe nem jó visszakerülni. Csak egyetlen példát mondok. A tavaly ősszel kaptam ki a szabadságomat, november végén. Már 18-án lehullt volt a hó. És a cukorrépa meg a kukorica egy része kinn volt a mezőn. Az anyám kijárt répát szedni. Nekem csak az ebédet kellett kivinnem neki, de ráfagyott a kezem a lábasra. És ők akkor a földben turkáltak, szedték a fagyos répát. Nem értem, miért nem lehet ezt a munkát gépesíteni, megkönnyíteni?!

De — nem is akarok erre gondolni. Városi maradok.

•

— A Nagyszentmiklós melletti Igrisből való. A nagyvárost könnyen megszokta?

— Olyan a fajtám, hogy hamar beleszokok a baráz-

dába, ahogy népiesen mondják! Hozzászokok a változásokhoz. Egyeseknek könnyen megy ez, másoknak nehezen. Mások állandóan felemlegetik a szülőfalujukat, hazavágynak. Tizenhat évet éltem falun, de számomra a falu nem jelent semmit, engem oda nem vonz semmi.

Értem én, hogy városon zsúfoltság van meg gyurakodás, ilyesmik — ami megteszi a magáét. Jól jön egy kis falusi pihenés. Valahol a hegyekben eltölteni három-négy hetet, az még az ételnél is többet tesz egy városi kisgyereknek. A nyitottság, szabadság, nem úgy, mint otthon: ne nyúlj az aragázhoz, ne a tévéhez, ne játssz a villannyal, ne menj az ablakhoz, ne az erkélyre... Falun szabad az élet, nem kell állandóan óvakodni.

Ezt én értem.

De elmentem a faluból, elszoktam tőle. Ha nincs hova betérnem egy kávéra, egy moziba, egy szinházba, egy előadásra, akárhova, az nekem gyakorlatilag nem élet. Ha ledolgozod a nyolc órát, vagy amennyit kell, hazamész, eszel, talán még ráteszed a kezed valamire, de utána, estefelé csak elmész sétálni. Falun ezt nem lehet. Ott ismer mindenki, ha ma bemész a kocsmába, holnap bemész, ha hetente többször odajársz, az emberek rád mondják: részeges. Kibeszélnek. Lenne még a cukrászda, de az például nálunk, Igrisen úgy néz ki, hogy az tiszta szégyen. Nem volt ott tészta vagy három hónapja, hogy a kávéról ne is szóljak.

Akkor pedig milyen szórakozási lehetőség lenne?! Semmi. A falu számomra elmúlt, nincsen.

Ha van egy falusi házacskád is a városi mellett, ahová elmehetsz egy kis hét végi pihenőre, az jó. De állandóan falun lakni, dolgozni, az nem jó, akkor nem fejlődsz, beragadsz értelmileg, nem tudom, érti-e, mire gondolok. Milyen a falusi? Hazajön tökfáradtan a mezőről, mert a mezei munkát mégsem lehet összehasonlítani az ipari munkával, tehát hazajön, s hogy ne érezze a karjait, a lábait, iszik. Ha nincs hova menni — iszik. Iszik otthon, vagy veszi a kocsmában, az üzletben.

— Maga szerszámkészítő. Egy szerszámkészítő nem végez fizikai munkát?

— De, főleg ott, ahol mi vagyunk. Oda kell tenni a csülköt. Dolgozunk fizikailag is, persze hogy igen. De számomra a falunak nincsen hangulata. Itt kilépek a blokkból, és mindig másokat látok, minden állandóan változik, tegnap még semmi, ma blokk van ott. Mások az emberek, mindig másokkal találkozol. És van hova elmenni: moziba, színházba, koncertre, előadásokra.

— Van erre ideje? Ha ezt a hetet veszem, egy nap kivételével a teljes délutánjait is benn töltötte. Nem jutott el az esti líceumi órákra sem, akkor mikor maradna idő koncertre?

— Vasárnap. A mostanit átaludtam — de azért elmehettem volna valahova. Moziba például — bár éppen elég rég nem voltam. Aztán a szerda délután is szabad, akkor sincs iskola.

— Mi a véleménye a szüleiről, akik egy életet húztak le falun. Az ő életük örömök, elégtétel nélküli volt?

— Régebben más volt a felfogás. Gyakorlatilag nem tudták, hogy másként is lehet élni . . . Elégtételeik voltak, de többnyire azért, mert csak egy életformát ismertek. Ez az én véleményem. Őket nem csábította a mozi, ők nem ismerték a városi életet, lehetőségeket. Elégedettek voltak ott, ahol voltak. Nekik, ha van most egy tévéjük, az bőségesen elég. Nem kell cukrászda, kávé, ilyesmi. Ha megkívánnak egy tésztát, sütnek otthon. És az olyan, ahogyan mondani szokás, mint a házi. Ha citronádét kívánnak, megcsinálják maguknak bodzából, rózsából, és százszázalékosan isszák meg. Itt, ha elmész a főtéri Violetába, a Flórába, egy ilyen cukrászdába, akkor jó, ha ötvenszázalékos citronádét kapsz. Akkor pedig miért ne lennének elégedettek falun?

— A mai ötvenesek generációja még boldogan figyelte, hogyan hajt ki a növény, fordul termőre. A bő termés ígérete boldoggá tette őket. Maga érzett valami ehhez hasonlót?

— Ilyen érzést nem éreztem. Nem érdekelt az ilyesmi. Az az idő eltelt, amikor az emberek azt figyelték, ho-

gyan sarjad a fű. Amikor nagyobbacska lettem s kivittek a mezőre, már minden a kollektivé volt, megváltozott. Az embereket, az apámat is, nem hallottam ilyesmiről, termésről boldogan, örömmel beszélni.

Jó, a föld terem — de ami ezekkel a téeszekkel történik, az tiszta disznóság. Én nem tudom, így van-e máshol is, de nálunk rosszul van. Látom a szüleimet, hogy dolgoznak tavasztól őszig, végig a nyári kánikulában, amikor én a strandon is alig birok feküdni, ugrom be a vízbe, de az anyám kapál ilyenkor, s aztán elszámoláskor jóformán semmit sem kapnak. A tavaly semmi terményt nem adtak, csak pénzt. Pénzt nem adhat a disznónak, attól csak megdöglik. Jó, ott a kert, abból kihoznak valamit, maszek alapon, de ez csak a plusz, mint nálam a túlóra. Nekik a kollektív az, ami nekem a nyolcórai munkám. Ketten dolgoztak egész évben a mezőn, s nem kaptak annyi gabonát, hogy a majorságnak elég legyen!

Adjanak rendesen, tudja a paraszt, miért dolgozik. Akkor talán megmaradna a fiatal is falun. De miért érdekeljen engem a termés, a fű sarjadása, ha látom az anyámat, aki egész évben dolgozik, s mégis alig van neki?!

— Már kezdettől fogva munkásnak készült?

— Melyik szülő nem szeretné a gyerekét fennebb látni? Olyan jobb állásban, biztonságban. Én nem mondom, lehet abban egy hibás optika, hogy minden gyereket, ha csupa négyese és hármasa is van, fogják és viszik iparra, de a városban is van szakképzetlen munka — kertészet, utcaseprés. Az a gyenge is talál munkát, és fizetése van, nyugdíjat fog kapni.

6

— Tanulni akarok, tanulnom kell: megpróbálom az egyetemet. Nem azért, hogy megszabaduljak a gépektől, a mocsoktól. Nem azért, hogy ne kelljen fél órán át áztatnom magam a zuhany alatt, amig kioldódik az olaj és a kosz a bőrömből. Egyetemre azért mennék,

mert úgy érzem, több van bennem annál, amennyit itt hasznosítok. És mert olyan nagy elégtételeim eddig még nem voltak a bohrwerk mellett.

*

— Most estibe járok. Ha leérettségizek, megyek az almérnökire. Miért ne próbálnám meg?!

— A diplomán kívül mit kap az esti líceumtól?

— Müveltséget: tanulunk földrajzot, történelmet, nyelveket, társadalomtudományt — talán ezzel kellett volna kezdenem.

— Ezeket tanítják vagy tanulják?

— Én szoktam tanulni... Hiányozni csak akkor szoktam, ha sürgős munkám van. Megnézheti az osztálynaplót, egyetlen igazolatlanom még nincsen. Ha dolgozom, a mester ad írást arról, hogy ő tartott benn.

— Az elmulasztott anyagot mikor tudja bepótolni?

— A matematikát mindig bepótolom, az kell a felvételire. A többit... A tanárok tudják, hogy nekünk elég nehéz, és... szóval tudja, hogy van ez. Mégsem nappali ez az iskola!

*

— Sikerült az érettségim, és úgy döntöttem, hogy felvételizni fogok az egyetemre. Igyekszem hozzászokni a gondolathoz, hogy az idén tanulni fogok. Mert nem tudok így élni — szóval mindenkinek dolgozik a lelkiismerete. Én például nem szeretem, ha mindenki belém akaszkodik, mint egy utolsó emberbe, parancsolnak, dirigálnak. Én ezt nem tudom tűrni, ezzel nem értek egyet. Megpróbálom az egyetemet, mert manapság ezzel a líceummal nem jutsz semmire. Melózol, mint a másik, mint akárki.

Én a tanulással fogok törődni, ez fogja kitölteni az időmet. Egy matematika-példa és egy fizika naponta. Tudom, hogyan kell, az idén is felvételiztem. Megbuktam a pótfelvételin. A kudarc után azzal bátorítottam magam, hogy elolvastam Dumas-t két kötetben. Hogy feledjek, jöjjek helyre.

*

— A jövőjét hogyan képzeli el?

— Előbb jussak túl az érettségin. Utána következhet az esküvő — kiszemeltem a lányt. Huszonöt múltam, ilyenkor már másként gondolkozik az ember, mint tizennyolc évesen.

Szeretném megpróbálni az egyetemet is. Tanulni nincs sok időm, de azért nekimegyek, hátha sikerül. Nemrég még azon a véleményen voltam, hogy nekem nem kell diploma, én így többet érek és többet keresek, mint az a mérnök, aki csak sétál a műhelyben a gépek között. Aztán rájöttem, miért legyek hülyébb, mint a másik. Miért ne sétafikáljak én, azt én is hibátlanul elvégzem. Ha mindenki csak arra utazik, hogy minél kevesebb munkával, bajlódással kapja a pénzt, akkor én miért csináljam másként?!'

De addig még előttem az érettségi. S egy kicsit készülni is kellene, többet, mint szoktam.

AMIKOR A PIA AZ ÚR

— Köszöntöm, uram, Feri vagyok, a csapos . . . Tőlem igazán elfogadhatja ezt a korsót.

Haliom, újságíró tetszik lenni. Volna egy kérésünk. Szeretném, ha betenne az újságba egy hirdetést. Kevesen tudnak erről az egységről. Vannak, akik itt a szomszédos blokkban laknak, és nem hallották: a kantinban vendéglő is működik.

— Eléggé meglepő, az erre sétáló első nap megütközik ezen . . .

— El kell hogy mondjam, itt nemcsak inni, hanem enni is lehet. Fatányérost, mititejt. Zenét is szolgáltatok a difuzorokban, szóval jó lenne egy kis reklám. Még kávét is főzhetek, van presszógépem. Sokan lentről hozzák a kávét, pedig, ha én beleteszem azt az adagot, olyan kávé jön ki, de olyan!

— És a reklámcikkben mit írjak arról a kis verekedésről, amelynél az előbb ön, a csapos egyáltalán nem távoli szemlélő volt?

— Viccelni akartak velem. Csakhogy ez nem megy, én nem értem a viccet. Az a szintiszta igazság, hogy túl lágy vagyok ezekhez a fickókhoz, lágy úgy általában. Egyszer megpróbálták velem a játékot, az ugratást. Akkor nagy szerencsém volt, hogy én ütöttem először. Elintéztem a pasast, csak ezért nem verhetett meg. Mert megtette volna. Utána aggódtam egy kicsit, mit fog szólni a főnököm. Szerinte helyesen cselekedtem, ezekkel nem megy másként.

— Igazán megértő főnöke van. Az előbb is ugratni akarták?

— Az a magas fiú, Jócának hívják, na az bravúroskodott, hogy így a karaté, meg úgy a karaté, és felém vágott. Kissé letettem a földre. Odajön az a másik, s azt meri állítani, hogy azért tehettem le Jócát, mert Jivan elakasztotta. Jivan ilyet nem tesz, ő csendes gyerek, mindig csak csitít. De Jóca belekötött, hozzávert. Szegény Jivannak eleredt az orra vére. Neki rögtön elered, egy kis poftól is, ezt tapasztaltuk. Ilyenkor viszont megdühödik, elkezd vagdalkozni, rúgdosni, csapkodni szerteszét. Megrúgta hát Jócát, elkapta előbb a kezét, majd ott . . .: tetszik tudni. Na, de Franzi szétszedte őket. Franzi ehhez nagyon ért.

Szerintem nem rossz gyerekek ezek. Ha nem isznak, igazi bárányok, én mondom. Piásan ki nem idegesebb?! Ha elfogy a fizujuk, akkor már csend van, nyolc-tíz napig alig iszogatnak.

De mit tetszik írni?

— Próbálgatom a reklámszöveget: „Az asztalok összevissza, felrúgott székek. Asztalterítő vagy nincs, vagy szemyes. A zenét túlharsogják a részegek . . . Bejön két lány: utánuk kiabálnak. Egy fiú pukedlizik előttük, s amikor elhaladnak a lányok mellette, kiköp. Ha hívásra jön a pincér, előbb akkor is jó magasan kiköpnek, s röhögnek rajta. Különben senki sem eszik, de söröskorsó olykor tizenöt-húsz is van egyetlen asztalon. A vigadók fiatalok, csak a sarokasztalnál húzódik meg két földművesformájú ember.“

— Ezt be akarja írni az újságba?!

— Ne írjam? Hazudnék?

— Tőlem, ha már így van, bármit írhat. Úgyis lelépek a nyáron. Elég volt itt.

*

— Látom, a csapossal szépen elbeszélgettek. Zoli vagyok, a pincér.

— Naponta átlag hány tál ételt szolgál fel?

— Nyolc hónap alatt rendeltek kb. tíz fatányérost, és mititejt is talán háromszor. Sajnos, utolsó kocsma ez, köpködő. Csak öntik a sört magukba.

— Sör mennyi fogy?

— Több hordóval naponta. Fizetésnapokon elmegy öt-hat száz liter is, máskor legalább a fele.

— Hányan isszák meg?

— Nehéz kiszámolni. De például ahhoz az asztalhoz, oda a bejárathoz harminc korsót vittem ki eddig, és csak hárman ülnek. Nem volt más az asztaluknál.

— A részegeket is kiszolgálja?

— Volt úgy, hogy megpróbáltam valamelyiket visszautasítani, mire megfenyegettek. Nemcsak az, akit haza szerettem volna küldeni, de legalább öten. Nem vagyok félős természet, csakhogy innen a villamosmegállóig majdnem egy kilométer van, és utcai lámpa nem ég, csak a kantin előtt. Odébb teljes a sötét. Tizenegykor zárunk, fél tizenkettőre indulhatunk haza, akkor bizony alig vannak az utcán. Akit el akarnak, ilyenkor könnyen elkaphatják. Rendszerint taxit hívok.

— Kijön a borravalóból.

— Ez nem borravalós társaság. Négyhuszonöt egy korsó, kapok érte mondjuk ötöt. Száz korsó után hatvan-hetven lej.

— Ezt osztják a csapossal?

— Nem. Én sem nézem, hogyan méri ő a sört... És a fizetésem kisebb, mint egy segédmunkásnak: 1300 lej.

De mondanék egy esetet. Pont az este itt iszogatott egy vöröscsárdai ember. Jött három legény, odaültek melléje. Úgy tűnt, összebarátkoznak. Ittak két rumot, s elmentek együtt. A körzeti milicista az öreget egy óra múlva egy ház mellett találta meg, nyílt sebbel a fején,

eltört szemöldökcsonttal, csupa véresen. Utóbb kiderült, hogy egy bordáját is eltörték. Azok a legények tették. Elcsalták az öreget azzal, hogy akadna neki egy lány. Leütötték, mert egy köteg százasból fizetett. Hétszáz lejt vittek el és az öreg karóráját.

A bácsi még személyleírást sem tudott adni a legényekről, hozzám jött a milic. Elmondtam, amit tudtam, fél óra alatt megvoltak a fiúk.

— Ezektől nem fél?

— Nem. Azt mondta a rendőr, hogy legalább két évet kapnak. Addig én már hol leszek!

1

— Etzenbergei Traian vagyok.

— Nem Jóca?!

— Így hív mindenki, így ismernek. Engem nagyon sokan ismernek és szeretnek. Csendes, kiváló ember vagyok. Én még soha senkit meg nem sértettem . . .

— A tegnap sem, amikor Jivannal ütötték, rúgták egymást?

— Ja, ott volt . . . Még a tegnap bocsánatot kértem tőle. Az az igazság, hogy a tegnap bepiáltam. Pedig rólam mindenki tudja, hogy sohasem iszom. A tegnapig nem is voltam a kocsmában, én nem járok oda. Kerülöm a verekedést.

— Mások nem kerülik . . .

— Ez a szintiszta igazság. Itt, ebben a negyedben nem értik meg egymást az emberek. Dicsekszik az oltyán, nem hagyja magát a moldvai, vannak bánságiak is . . . Aztán az építők bandája, a technometálosok bandája. Egyesek valósággal keresik a heccet. Nem ismerik a határt.

A múltkor is erre járt, a szállások között Zaița elvtárs, a gazdasági főnök, hát nem a fejére akartak ejteni egy borkánt?! Egy befőttesüveget, éppen a fejére. Csak a vállát találták el. Én az ilyesmikben nem veszek részt, elkerülöm.

— És akkor miért mondta éppen Zaița elvtársnak: „főnök, olyan kedvem volna betörni az orrod"?

— Én azt őszintén megbántam... Zaiţa elvtárs rendes főnök. Nála dolgoztam akkor... amikor...

— ...amikor elítéltek munkahelyire. Miért?

— Belekeveredtem egy ilyen bandába. Csináltunk mindent, megkíséreltük a tiltott határátlépést... De azóta megjavultam. Mindent megbántam. Azóta velem senkinek sincs baja, megkérdezheti Zaiţa elvtársat. Szeptember elsejével már visszakerültem az eredeti munkahelyemre, a lakatosokhoz.

— Mióta van Temesváron?

— Hét éve, 1976 óta pedig itt az Electrotimişben. Azelőtt szakiskolába jártam. Végzem az estit, érettségi után egyetemre mennék...

Az anyám otthon Oravicán mindig azt mondta: Nem lesz belőled, fiam, semmi! És lám, meglesz az érettségim. Akár a húgomnak, aki nővér az oravicai kórházban. Az apám elhagyta a családot, amikor kicsik voltunk. Én már tizenhárom évesen Resicán dolgoztam, alkalmi munkákat.

De most ennek vége, tanulni fogok, és felvételizek a közgazdaságira.

— Tehát elégedett.

— Itt az a baj, hogy nincs hol szórakozni. Én gitározom, nekem van mivel eltöltenem az időmet, de a többiek! Én előbb-utóbb célba fogok érni. Azzal a bandával sem nagyon tartom már a kapcsolatot.

2

— Őrmester elvtárs, a munkásszállásokért felelő milicistát keresem.

— Olyan nincs, aki csak a szállásokért felelne. Az én körzetem Vöröscsárda és ez az új negyed, ahol többen laknak már, mint a faluban.

— Mekkora itt a közbiztonság?

— Ha csak az utóbbi három hetet vesszük, mindenikre jut egy súlyosabb eset. A héten volt egy rablótámadás, amikor három fiatalember elszedte egy csárdai férfi pénzét és karóráját, miután megverték, leütötték. Két fiú kiskorú, a harmadik visszaeső.

Azelőtt L. C. előrehaladott illuminált állapotban berontott B. C. munkásszállási szobájába, s bár kollégák, rátámadt és úgy állon rúgta, hogy utóbbit törött állkapoccsal kellett a sürgősségre beszállítani. L. C. befeküdt a zsebelyi pszichiátriai kórházba, hogy papírt szerezzen beszámithatatlanságáról.

Még előbb kettős késelés történt a kantinban. T. J. és B. P. akaszkodtak össze. B. P. letámadta a másikat, előkerült néhány kollégája is, leteperték T. J.-t és B. belévágta a bicskáját. T.-nek még volt annyi ereje, hogy visszaszúrjon. Érdemes lenne elbeszélgetni valamelyikükkel.

Én azt mondom, hogy az ital a hibás. Mindig csak az ital. Volt a faluban is egy kocsma, amelyet bezáratunk a sok verekedés miatt. Azóta itt folytatják.

3

— B. P.-t keresem.

— Én vagyok. Tessék bejönni... Egy kicsit nagy a rendetlenség...

— Megszokta itt Temesváron?

— Nemrég kerültem ide Suceava mellől, de azt mondhatom, hogy igen. Itt a szálláson megvannak a körülmények, többnyire csend van. Mindenki beoszthatja az idejét, csinálhat, amit akar. Megvan mindenünk... Talán hiányzik valami, de most nem jut eszembe...

— A szabad idejét mivel tölti?

— Elolvasok egy könyvet, moziba megyek... Van magnetofonom, még iskolás koromban kaptam, azt is hallgatom.

— Sörözni szokott?

— Azt nem. A kocsmába nem járok. Nem is emlékszem, hogy valaha bementem volna oda. Inni nem szeretek, utálom a részegeskedést, a duhajkodást...

— És az a késelés?

— Amikor megszúrt engem T., azt kérdezi?

— Amikor maga hasba szúrta T.-t a kocsmában, azt.

— Szóval az a késelés... Az úgy volt, hogy akkor véletlenül bementem egy sörre. Nem szoktam, de valahogy nem volt mit csinálnom éppen. És ott összetalálkoztam néhány kollégával. Ott volt az az ember is, T. Egy rém veszekedős alak, ezt mindenki tudja róla. Veszekedni kezdett velünk, mert hát be volt rúgva. Hát nem tűrtük. Összekaptunk... de aztán kibékültünk, már semmi bajunk egymással. Megkérdezheti őt is.

Szóval éppen jöttünk kifelé, amikor hozzám ugrott és belém vágta a kést...

— A milicián másként hallottam.

— ...Már nem tudom egészen pontosan. Rosszul lettem ott mindjárt, elég sok vérem elfolyt. Azonnal be is vittek a kórházba, hogy az orvos összevarrjon. A doktor szerint súlyosan megsérültem, még most is érzem, ha a lábamat hirtelen emelem...

Úgy emlékszem, hogy jöttünk lefelé a lépcsőn, T. odaugrott, meg akart verni. Szerencsére ott voltak a kollégák, hát lenyomtuk. Erre ő elökapta a kést és szúrt. Hívták a mentőket, orvost.

— Maga mikor szúrt?

— Én is szúrtam ott a nagy gabalyodásban. Egyszer csak a kezemben volt a bicska, hát szúrtam. De a T. sérülése nem volt olyan súlyos. Csak másnap vitték kórházba, és kevesebbet tartották benn.

— A törvényszéki orvoshoz mikor ment el igazolásért?

— Nem voltam... illetve... hogy is magyarázzam. Két nappal az eset után, amikor egy kicsit jobban voltam, felhívtam az unokatestvéremet, aki milicista, hát ismeri a dolgokat. Ő kérdezte, van-e orvosi papirom, olyan törvényszéki orvosi. Mert arra szükség van, az bármikor jó. Ugye, egy kezdő munkásnak kicsi a keresete, egy kicsi pénz bármikor jól jön... T. miatt kevesebbet is kaptam, a kórházi napokat levonták. Hát elmentem a törvényszéki orvoshoz.

— És éppen az elöcsarnokban találkozott T.-vel, aki szintén igazolásért jött volt.

— Igen... Beszélgettünk, s akkor elmentünk együtt a milíciára. Azt mondta a törvényszéki orvos, hogy így a legjobb... Azóta barátok vagyunk T.-vel.

— Miért nem értesítették azonnal a milíciát?

— Nem is tudom... Akkor én nem tehettem semmit, utána pedig úgy gondoltam, jobb lesz, ha előbb megszerzem azt az orvosi papírt.

Hogy a többiek miért nem hívták? Talán... úgy gondolták, nem jó beleavatkozni a más dolgába. Én sem szoktam.

— A szobatársával mi a helyzet?

— A mostani rendes fiú. A régit, aki nemrég nősült, lényegében letartóztatták.

4

(I.) Nyilatkozat
felvétetett 1980. szeptember 12-én. A nyilatkozó neve I., keresztneve L.-A., kora 17 esztendős, I. és A. gyermeke, Temesvár B. utca 14 szám alatti lakos, a V. Vállalat munkásnője, a... sorozatú és ... sorszámú személyazonossági igazolvány tulajdonosa.

Kihallgatásom előtt letettem a Btk. 85. cikkelyében előírt esküt: „Esküszöm, hogy az igazat mondom, és semmit el nem hallgatok az általam tudottakból", és tudomásomra hozták, ha nem az igazat mondom, el kell viselnem a Btk. 260. cikkelyé alapján a hamistanúzásért járó büntetést.

Tudomásul vettem, hogy kihallgatásom célja *nemi erőszak* bűncselekmény tényének és körülményeinek a bizonyítása.

A tőlem kérdezettekkel kapcsolatosan a következőket nyilatkozom:

1980. szeptember 11-én 19,30 óra körül kijöttem a munkából, a gyárból. A Banatul villamosmegállóba jöttem, de a villamos nem jött. Ezek után elindultam gyalog a Traian tér felé. Pár lépés után leszólított két fiú, az egyik teljesen meg volt nyírva, a másik nem volt megnyírva. A megnyírt fiú kést szegezett a bordáimnak és azt mondta, hogy menjek velük, ha nem, megölnek.

Nagyon megrémültem, ilyen cselekmény a mai napig nem történt velem. A késsel a hátamban eljöttem velük a Traian térig gyalog. Közben megpróbáltam elszaladni, de nem tudtam, féltem, hogy megszúrnak a késsel. Ugyanezen okból nem kiáltottam segítség után.

A Traian tértől mindketten kézen fogtak és elvittek a Román Operáig. Ezenközben is megpróbáltam elszaladni, de nem tudtam a kés miatt. Az a fiú, akinek haja volt, azt mondta, hogy szándékában állt az első lánnyal, akivel találkozik, megesküdni. Megmondtam, hogy hagyjon békét, nem egyezem bele semmibe. Ez után a társalgás után kézen fogtak és elvittek a Palace vendéglőbe, hogy megünnepeljék az eseményt. Én erőszakkal mentem, nem fogyasztottam semmit, csak ültem velük az asztalnál. Megpróbáltam elszaladni, de nem tudtam, mert kézen fogtak. A megnyírt fiú likört vásárolt, ittak, ettek, én csak néztem őket. Mindketten berúgtak.

Időközben a megnyírt fiú elment, megkérdezvén a barátját, hogy elboldogul-e egyedül, amire ő azt mondta, igen. A megnyírt fiú elmenetele után a második azt mondta, hogy ült a börtönben egy évet botrány okozásáért, és még azt mondta, hogy meg akar javulni, felajánlván nekem a házasságot, amire azt mondtam, menjen a dolgára, mert nincsenek hasonló szándékaim, amire azt válaszolta, hogy ha nem egyezek bele, végem van. Megemlítem, hogy ez idő alatt végig fogta a kezemet. Amikor elmentünk a Palace vendéglőből, kint megpróbáltam elszaladni, de nem tudtam, mert erősen fogta a kezemet. Szintén gyalog elvitt a Traian térig, késő lett. A Traian téren azt mondta, hogy menjek el hozzá, hogy megbeszélje a szüleivel a mi házasságunkat, de megint azt mondtam, hagyjon nekem békét, de nem hagyott békét, erőszakkal elvitt az Ispirescu utcába, nem tudom milyen szám alá, de megismerem a kaput. Becsengettünk és kijött egy idős ősz asszony, megmondta neki, hogy a barátnője vagyok és együtt leszünk ott. Megmondtam az öregasszonynak, hogy nem igaz, az utcáról szedett fel erőszakkal. Az asszony nem szólt semmit, bevitt egy szobába, ahol volt egy reka-

mié, asztal, székek és konyhabútor. A rekamié az ablak felé volt.

A szobában az ágyra dobott felöltözötten. Én ellenállást fejtettem ki, felkeltem az ágyból, kiáltottam, sikitottam, de senki sem hallotta. Megint az ágyra dobott, rám ugrott, már le volt vetkőzve. Én ellenállást fejtettem ki és nem vetkőztem le, és benyomta a lábait a lábaim közé, felmászott rám, ledobtam, de nem tudtam ellenállást kifejteni, mert magas és erős. Teljesen kifáradtam. Akkor lehúzta a bugyimat és brutálisan megerőszakolt. Miután megerőszakolt, megpróbáltam hazamenni, de nem hagyta, nagyon sokat harcoltam vele. De miután megerőszakolt, nem tudtam ellenállást kifejteni, rögtön megismételte, erősen megfogta a fejemet és nem tudtam szabadulni. Miután komoly ellenállást fejtettem ki, elaludtam abban a helyzetben. Hét óra felé ébredtem, és elengedett, hogy hazamenjek. Idejöttem egyenesen a miliciára, panaszt emelni. Elváláskor azt mondta, hogy Ovidiunak hívják, és hogy 16 óra körül találkozunk a Traian téren. Kérem, hogy vigyék törvény elé ezért a tettért, amit ellenem elkövetett. Nem tudok kibékülni egy csavargóval.

Ez az én nyilatkozatom, amelyet aláírok és fenntartok.

Aláírás: I. L.-A.

(II.) Vallomás

alirot T. V., d. és A. fia születem 1961 árilis 5 Fehér megyében Gulafehérvár t. ucca 21 számu laks jelelegi lakejel temesvár B. ucca, mukás vajok a temesvár válatnál E. gyárban nemvoltam eltélve a mostani pilanatig a milici az monta hogy Bünös vajok erőszak büncelekmén elkövetsében I. feljelentö elenében ezel kapocstban nyilatkozom a következöket szeptember 11 Elmentem othonrol a központ felé a megáloban a banatulnál találtam egy lányt meg hivtam kávéra és Elementünk a 6 vilamosal Leszáltunk a palasnál és Bementünk befelé meg kértem ha vag éhes és aszt Monta hogy eszik redeltem két fa tányért disznobol két pesit és két kávét És Táncoltam Vele és Miután vegevolt a

mufikának telefonáltam a bátámnak nek kérdem hog megye el és aszonta hog jöjjek hozájuk megkértem a lánt hogy akarc velem Jöni és aszonta hog Jön elmentünk és megértünk a bátyámho maratunk 5 percet és elmentünk Hog haza kséríem észleszáltunk a traianon mer a palstola 6ra ültünk És leszáltunk a traianon mert az 1 vijamos kelet neki meg áltunk a Parkba és még tárgaltunk éscsokoloztunk éjel egyig volt unk és memondtam ha Akarjöhet velem aluni és ö aszt monta Mit modanak a szülei Aszontam ha tucc Jösz ha nem Nem aszontam né mija hejzet megesküszöm Veled és belevolt egezve és elemntünk az ispirescuba eg ismeröshö ésadot egy szobát lefekütünk és ugvoltunk minketen beleegyeztünk regel Elmentünk a mgáloba és aszontam hog találkozunk 4 orako hog Elmenyünk azö szüleihez és bele Egezet elmentem a munkahejig és el Kéreztem és elmetem Haza és 4kor Jötem hog taálkozunk éselvit a temesvár micipium milicia.

Eszt nyilatkozom adom és tartonm. Aláirás: T. V.

(III.) Nyilatkozat
felvétetett 1980. szeptember 13-án. A nyilatkozó neve T., keresztneve V., kora 19 esztendös, D. és A. gyermeke, Gyulafehérvár T. utca 2 szám alatti lakos, az E. Vállalat munkása, a... sorozatú és... sorszámú személyazonossági igazolvány tulajdonosa.

Kihallgatásom előtt letettem a Btk. 85. cikkelyében előírt esküt: „Esküszöm, hogy az igazat mondom és semmit el nem hallgatok az általam tudottakból", és tudomásomra hozták, ha nem az igazat mondom, el kell viselnem a Btk. 260. cikkelye alapján a hamistanúzásért járó büntetést.

Tudomásul vettem, hogy kihallgatásom célja *nemi erőszak* büncselekmény tényének és körülményeinek a bizonyítása.

A tőlem kérdezettekkel kapcsolatosan a következőket nyilatkozom:

11-én este a villamosmegállóban voltam. Megjelent a felperes, megkérdeztem, nem-e az X. részlegen dolgozik. Igen — válaszolta. Ismeri-e P. nevezetűt? Azt

mondta, hogy „velem dolgozik a részlegen és nagyon jól ismerem". Azt mondtam: P. az én testvérem. Meghívtam egy kávéra, de visszautasított. Felszálltunk a villamosra és bementünk a Belvárosba. A Palace vendéglő előtt hívtam, menjünk be. Azt mondta, jó, úgysem volt még a Palace-ban. Leültünk, konyakot rendeltem, pepsit, kávét, ételt. Táncoltunk, tánc közben csókolóztunk. Amikor vége lett a zenének, telefonáltam a bátyámnak, aki azt mondta, menjek el hozzá még este. Elmentünk, de nem maradtunk csak 5 percet. Villamosra ültünk és elmentünk a Traian térre. Vártuk az 1-est, nem jött. Menjünk gyalog, javasoltam. A G. utcában padok vannak, javasoltam, álljunk meg egy keveset. Leültünk a padra, csókolóztunk. Megmondtam neki, hogy nős vagyok, de a feleségemmel rosszul élek, veszekszünk és el akarok válni. Javasoltam, hogy elveszem feleségül, mire azt mondta, hogy mit fognak szólni a szülei. Ha nem egyeznek bele, elmegyünk és beszélünk velük. Azt nem kérdeztem meg, hogy hány éves, hogy kiskorú-e, ő nem is mondta. Sokáig csókolóztunk, már senki sem járt az utcán. Mondtam, nem hagyhatom ki az alkalmat, meg kell engednie. Azt válaszolta, hogy szűz, mire azt mondtam, meg kell győződnöm. Lehúztam a bugyiját, megpróbáltam állva, de nem ment. Letettem a fűre a dzsekimet, ráfektettem és elkezdtük. Amikor azt mondta, hogy fáj, abbahagytam.

Elmentünk egy ismerősömhöz az Ispirescu utcába, aki megkérdezte, ki a lány. Mondtam, hogy a barátnőm és meg fogunk esküdni. Ha nem lesz baj, beengedlek, mondta az ismerős. Bementünk, lefeküdtünk. Megpróbáltam újabb szexuális kapcsolatot létesíteni. Amikor kérte, ezt is abbahagytam. Reggel elmentem a munkába, miután megittunk egy kávét a Traian téren, s megegyeztünk, hogy délután 16 órakor találkozunk. A munkából elkéreztem, otthon megmosakodtam, pihentem egy keveset, és délután kijöttem a találkára, ahol várt a milícia és elhozott ide.

Ez az én nyilatkozatom, amelyet aláírok és fenntartok.

Aláírás: T. V.

(IV.) Nyilatkozat

...az alperessel eljutottunk a Traian térre, de hiába vártuk a villamost, nem jött. Elindultunk gyalog. A G. utcában megálltunk, pedig mondtam, hogy sietek haza, várnak a szüleim. Azt mondta, nem tudom türtöztetni magam, muszály kihasználjalak. Nem értettem vele egyet, azt mondta, egész éjjel ott tart, amíg beleegyezek. Egyetlen ember sem volt ott. Megpróbált állva kihasználni. Lehúzta a bugyimat, de nem teljesen, rólam, de akkor nem tudott semmit csinálni. Az alperesnek volt egy suhogója, letette a földre, ráfektetett, azt mondván nekem: legyek okos, mert semmi sem fog történni. Akkor rám mászott, és megpróbált megerőszakolni, de nem tudott, mert ellenállást fejtettem ki. Mégis sikerült lehúznia a bugyimat, de nem teljesen, aztán vagy négy percig kapcsolatot létesített, de azt mondtam, hagyjon békét, nem bírom. Erre azt mondta, ha még egy szót szólok, behajít a Begába. Miután vége lett az aktusnak, felkeltünk és haza akartam menni. Megijedtem, hogy nem vagyok már szűz és beleegyeztem, hogy elmegyek vele, hogy valahol lefeküdjünk, mert fáradt voltam. Az úton azt mondta, hogy van egy barátja, ahol aludhatunk, és azt is mondta, hogy törvényesen meg van esküdve, de el fog válni a feleségétől és aztán feleségül vesz engem. Azt mondtam, hogy egyetértek ezzel a javaslattal. Valóban elvitt az ismerőséhez, ahol lefeküdtünk, és volt még egy szexuális kapcsolatom az alperessel, de nem egyeztem bele, és ellenállást fejtettem ki. De nem tudtam ellentállni, mert ő nagy és erős. Egy másik helyzet az volt, hogy féltem hazamenni a szüleimhez. Reggel, amikor felkeltünk, elmentünk kávézni a Traian térre és elváltunk, következvén, hogy találkozzunk 16 órakor. Azt mondta, elvesz feleségül, és ha lesz valami probléma a családban, eljön hozzánk, hogy beszéljen a szüleimmel...

...Aláírás: I. L.-A.

(V.) Nyilatkozat

...Az alperes nem fenyegetett meg semmivel. Elöször lábon próbálta, de én ellenkeztem. Le tudta húzni a

bugyimat, de még nem volt szexuális kapcsolatunk. Azután letette a fűre az anorákját, hogy ne feküdjek a földre. Én nem húztam közben vissza a bugyimat. Ölbe vett és lefektetett, és megint megpróbálta a szexuális kapcsolatot. Nehézségek merültek fel, mert szűzlány voltam, és fájt is. Megmondtam neki, ő nem fejezte be az aktust...

Én visszavonnám az ellene benyújtott panaszomat, nem hibáztatom semmiért, de az apám kéri továbbra is, hogy küldjék a törvény elé... Aláírás: I. L.-A.

5

— Százados elvtárs, ön, a közbiztonsági osztály főnöke milyennek ítéli a Buziás úti lakónegyed, az ottani munkásszállások környékének közbiztonságát?

— Temesvár többi negyedéhez vagy ipari övezetéhez viszonyítva ez a telep néhány sajátossággal rendelkezik. Különösen sok fiatalasszony és lány dolgozik itt a Villamos Mérőműszergyárban, akik a városnak ebbe a kevésbé szem előtti részébe sok férfit vonzanak. Egyesek hozzátartozójukat várják, mások a kalandot. A milícia dolgozói ritkábban jelentek meg ebben az övezetben, de elmondhatom, hogy egy ideje megváltozott a helyzet. Nem hinném, hogy jelenleg közbiztonsági szempontból túl nagy lenne a különbség a Buziás úti körzet és más lakónegyedek között. Egy ideje a Buziás úti körzetnek nagyobb jelentőséget tulajdonítunk, bizonyos intézkedéseket foganatosítottunk, mert szükségesnek éreztük ezeket. Kijelenthetem, hogy ezek nyomán nyugalom és biztonság van a környéken.

— Milyen intézkedésekre utal?

— A milícia dolgozóival, akiket a hazafias gárda harcosai és a milíciát segítő rendfenntartó csoportok tagjai segítettek, több akciót hajtottunk végre a nyugalom és a közbiztonság biztosítása érdekében: a nap és az éjszaka különböző óráiban más-más utcákon és több munkásszálláson — különösen azokon a helyeken, ahol szükségesnek mutatkozott — igazoltatásokra került sor,

előállítottuk a társadalomra káros életmódot folytató egyéneket.

— Intézkedtek az Electrotimiş kantinétterménél is, ahol néhány emlékezetes, szomorú következményekkel járó verekedés volt?

— Egy idő óta, éppen az itt történt események miatt, szükségesnek láttuk, ha a körzetben nemcsak nappal tartózkodik egy dolgozónk, de éjjeli, farkaskutyás őrjáratot is irányítottunk ide. Ez éjszaka vigyázza a negyedet és a gyárak mögötti utcákat. Régebb is küldtünk ide őrjáratot, de az nem volt állandó, mint a mostani.

Ezeknek az akcióknak a során, amelyeket az illetékes felelős szervekkel együttesen hajtottunk végre, felhívtuk a figyelmet a szállásokon belüli és az ezek körüli tisztaság meg az utcák tisztaságának a fontosságára. Mindazok ellen, akik vétenek a közrend ellen, vagy akiket razziák alkalmával a parazita életmód vádjával előállítunk, foganatosítjuk a törvényes rendszabályokat, kezdve az adminisztratív intézkedésektől el egészen a törvényszéki felelősségre vonásig.

— Az ön véleménye szerint melyek a társadalomellenes magatartás fő okai?

— Azon okok egyike, amelyek olykor a nyugalom és a közrend megzavarásához vezetnek, a fokozott italfogyasztás egyes fiatalok részéről. Ezek olykor egyedül érzik magukat, mivel sokan közülük a szüleiktől, a családjuktól meglehetős távolságra kerültek. Ezen fiatalok valamiként az alkohol fogyasztásában lelik elfoglaltságukat, ami végül társadalomellenes megnyilvánulásokhoz vezet olykor.

— Ki vagy milyen szervezet segíthetné önöket a közrend fokozott megszilárditásában?

— Elsősorban a KISZ-szervek és -szervezetek segítségét említhetem, és az ő közreműködésükre a jövőben is számíthatunk. A továbbiakban szerintünk a vállalatok vezetőségei, ezek politikai és adminisztratív irányító szervei azok, amelyek például a munkásszállások esetében hatékonyan közreműködhetnek a rend és a tisztaság fokozásában. Ugyanakkor számítunk a nyu-

galmat szerető és óhajtó emberek segítségére is, akik óvják a tisztaságot és nem tűrik meg maguk körül néhány, a renddel hadilábon álló fiatal randalírozását. Úgy is mondhatnám, hogy tevékenységünkben a közvéleményre alapozunk, amely haladék nélkül elítéli a rosszat.

— A munkásszállások gondnokai mennyire segítik önöket?

— A gondnokok az esetek döntő többségében támogatnak minket, elég jól együttműködnek velünk. Minden esetben, amikor szükségesnek ítéljük, értesítjük őket, hogy legyenek a helyszínen, főleg razziák alkalmával. Ugyanakkor a gondnokok is értesítenek esetenként, ha szükségesnek mutatkozik a milícia dolgozóinak a közbelépése, hogy a renddel hadilábon állókat felelősségre vonjuk.

— A gondnokokban a fiatalok zöme nem bízik meg, különböző indíttatásoknak engedve. Egyikük, harmincvalahányezer lejes sikkasztásával fényesen igazolta a fiatalok ellenérzését. A gondnokok megfelelnek a kapott feladatnak?

— Erről a sikkasztásról nincs tudomásom — sok részletkérdés nem kerül el hozzám. És municipiumunkban, amely az ország második legnagyobb városa, igen sok a munkásszállás. A gondnokokra igen felelősségteljes munka jut, mi is azt tartjuk, hogy bárkit nem szabad felvenni erre az állásra.

— Említette a rendfenntartó csoportokat, és hogy a Buziás úti körzetben is működik egy ilyen.

— A milíciát segítő rendfenntartó csoportoknak többnyire a városszéli övezetekben van nagyobb szerepük, ahova, a dolgok természete folytán, a milícia dolgozói kevesebbszer jutnak el.

Ezeknek a csoportoknak olyan becsületes állampolgárok a tagjai, akik segíteni kívánják a mi munkánkat. Velük gyakran találkozunk, akciónkba bevonjuk őket. Szerepet juttatunk nekik abban a felvilágosító munkában, amely a már-már társadalomellenes cselekedetek elkövetésének a küszöbén álló fiatalokra és állampolgárokra igyekszik hatni. A körzetben dolgozó altisz-

tünk és ezen csoportok tagjai között állandó a kapcsolat. A rendfenntartó csoportok taglétszáma változó, a környék helyzetének, az ottani állapotoknak a függvénye.

A Buziás úti negyed rendfenntartó csoportját nemrégen reaktiváltuk, a csoport változásokon ment át. Egyes tagokat mások váltottak fel. Így ez a csoportunk kielégítően munkálkodik a rend és a nyugalom fenntartása érdekében, természetesen a tagok munkaidején kívül. Komoly szerep hárul rájuk ünnep- és vasárnapokon.

6

— Igen, én vagyok Colombo, alias Miriuță Dimitrie. Nem Mereuță Mihai, nem a színész. Óutána mindig összetévesztenek minket, pedig bárki észreveheti, hogy egész más az alakunk. Én alacsony vagyok, mint a filmbeli Colombo, ilyen lódenkabátja sincs Mihainak, a színésznek. A filmbeli nyomozónak viszont szakálla nem volt. Mégis Colombónak hív mindenki.

Azért művész vagyok én is. Ha mindent beleszámítok, nem állok olyan messze a színészettől. Régóta zenélek. Még itt a gyári együttesben is zenéltem, dorombon játszottam... Nézze csak, így szájba veszem és fújom. Látja?

— Hallom. Érdekesen szól..

— Még a szivarozást is abbahagytam érte, meg minden. Tanulmányoztam a problémát, mert úgy gondolkoztam, hogy csinálok egy elektronikus részt a dorombhoz, s lesz belőle egy egészen új hangszer, amit én alkotok össze. Mert nekem, lakatos létemre, ilyen művészi és technikai elfoglaltságaim vannak.

Aztán fényképezek is. Én csinálom a képeket a KISZ-nek, a szakszervezetnek. Futballmecsekről, rögbiproblémákról. Az érdekesebb mérkőzésekre mindig kijárok, és lekapom az érdekesebb figurákat. Itt a szálláson is csináltam fotókat, bevittem pozitív dolgokat és a negatívat, mind a két oldalt, ahogyan kell. Hogy a fiatalság olvashassa, megérthesse ezt a mindennapi életet, úgy nagy vonalakban.

Most ezen a portrén dolgozok éppen, de nem azért, hogy összecsapjam hirtelen. Aki így csinálja, jobb, ha abbahagyja. Például az unokatestvérem, aki ideadta ezt a képet, a kicsit, amiről kinagyítottam, na ez a kis kép neki az egyetlen katonakori emléke. Régi kép, szakadozott, elmosódott. Nem tehette így ki a falra. Hát csinálok neki olyat, amit kirakhat a falra. Lefotóztam a kicsit, kinagyítottam, kiretusáltam. Újból lefotóztam, s elölről minden műveletet. Ez a másodszori retusálás. Mire ezzel is készen leszek, s újból lefotózom, kinagyítom, olyan lesz a kép, ha a másik mellé teszi, senki sem fog ráismerni, hogy az egy és ugyanaz. Nem fogják elhinni, hogy a nagy a másikról van.

Érdeklik az ilyen katonaképek? Még csináltam vagy hatvanat . . .

— Köszönöm, ez meggyőzött.

— Vagy másmilyen képet mutassak? Milyen terület érdekli? Az esküvők? Olyan nagy, szép képeket csinálok, széles keretbe. Biztosan látott belőlük valamelyik szobában itt a szálláson. Kétszáz lejért igazán potomság. Mennyi munka van benne. És a művészet, ami megfizethetetlen.

Vagy van itt néhány kép az 1975-ös augusztus 23-i felvonulásról. Ezeket nézze meg! A megye legnagyobb fotósa, Robicsek elvtárs a Drapelul roşu újságtól egy speciális létráról fényképezett. Onnan mindenki tud. Én egy fára másztam fel a tribün mellett, hogy csináljak valamit az emberekért, a gyárért . . . Nézze ezt a képet, látja, jönnek a mi munkásaink, hozzák a pannót: Electrotimiş. Aztán minden részleget külön lekaptam, de portrékat ne keressen, olyan itt nincs. Portrét ilyenkor nem készítünk, így mondja ki a törvény. Ilyenek az utasítások. Csak olyan képeket szabad csinálni, amikor lépeget a csoport . . .

Ezt én igen jól tudom, mert én általában tudom a törvényeket. Aktiválok a milíciának. Van egy ilyen rendfenntartó csoport, segítő csoport. Beletartozom én is. Ezért hívnak Colombónak, de ez engem nem érdekel.

Amikor elkértem az igazolványát, és megnéztem benne a pecsétet, azonnal észrevettem, mennyire meglepődött. De nekem tudnom kell, kivel beszélgettem, ez a rend. Ezért írtam fel a nevét is. Ezt így kell nekünk csinálni. Sokan megpróbálják kijátszani az éberségünket, vannak ilyen elemek. Ezért nem szoktam megmondani, hogy aktiválok a milíciának, hogy mindent mondjanak el nekem gyanútlanul, aztán én tudom, hogy mi a dolgom.

Én itt mindenkiről mindent tudok. Előttem nem lehet titkot tartani. Akire én egyszer rávetem magam, az elölem hiába bujkál, menekül. Ezek a köpenyegforgatások nálam nem mennek. Például az adminisztrátorról is régóta tudom, hogy rossz ember. Ahogy mondani szokás, vaj van a füle mögött. Odamentem hozzá és megmondtam; én művészember vagyok, fotózok, dorombolok, feljegyzéseim vannak, titkosak — nekem egyedül kell egy szoba. Nem kerülhetek össze akárkivel, ez engem minden téren hátrányos helyzetbe hozna, ami azt illeti. De ő nem hallgatott meg, csak ingatta a fejét — hát tessék, hogyan végezte. Mindenki láthajtja, milyen ember volt, sikkasztott harminckétezerötszáz lejt. Levetette magát a tetőről, amikor jött a két ellenőr elvtárs és keresték. Ő azt hitte, pénzügyi ellenőr elvtársak a néptanácstól és a banktól meg a milíciától, pedig más elvtársak voltak. De ő ledobta magát, mert eltulajdonította a másét, és nem hallgatott az alulról jövő véleményekre.

És hány ilyen ember van még! De én figyelem őket, én nem tágítok. Igaz, hogy a negatív eredményeket nehéz felmutatni, küzdeni kell ellenük, mindent megpróbálni a kiirtásukért. Ha odateszek egy tüt, oda akárhova, akkor az, ha csak lehet, ott kell hogy legyen bármeddig. Amíg a szél el nem fújja. De onnan el ne tűnjön. Ezért harcolok, ez az én elvem.

Néha megesik, hogy megtaláljuk, ki és mit csinált, meg hogy miért csinálta. És ilyenkor harcba szállunk, hogy legyőzzük azt, ami rossz a társadalomnak, a városnak és a kollégáknak. Én addig nem pihenek ilyenkor, amíg meg nem oldódik a kérdés.

Még az iskola padjaiban voltam, ott koptattam a tollamat, amikor már sikeresen oldottam meg problémákat. És közmegelégedésre megdicsértek, a szomszédok, az ismerősök, mindenki. Ismert dolog, hogy a háborúból visszamaradtak ilyen sebesültszállító katonák, akiknek fegyverük is volt, és nagyon veszélyes emberek. Talán ön még nem találkozott ilyenekkel, nem harcolt ellenük, de jobb is, mert minden kitelik tőlük. Például vadásznak. Lelövik a szarvast, az őzet, a rókát. Hát azt nem szabad, ezt a társadalom élesen tiltja. És tiltják a törvények is. Ezt én már akkor tudtam, az iskola padjaiban. Most, mint már jeleztem, ilyesmi nincs, megszűnt. Ennek a társadalmi problémának véget vetettünk. De tizenkét évvel ezelőtt, amikor iskolás voltam, léteztek. Főleg az a három személy volt veszélyes, akikkel én harcoltam. Nem mondhatom el, hogyan harcoltam, ez titok. Katonai titok. De sikerült megoldanom a helyzetet. Ez volt az egyik legnehezebb esetem, amit elintéztem.

Azóta inkább ilyen verekedéseknél, lopásoknál, utcai káromkodásoknál avatkozom be a kellő határozottsággal. Engem hiába fenyegetnek, hogy: lehetsz te Colombo, mert egyszer elintézünk! Ez nálam nem fog, ez az ijesztgetés. Sőt visszaszólok: és ha az őrmestert hívom, akkor is elintézel?! Én nem félek, mert az igazság előbb-utóbb mindig győz, s ha nem, akkor sem félek.

Tudom, mit beszélek. Én annyi mindent tapasztaltam, hogy ha ideje van, egy kész regényt mesélhetek ilyes esetekről. Pozitívakról és negatívakról. Amilyenre éppen szüksége van. Miként a közmondás is mondja: kint is játék, bent is játék. Van aki ezt akarja, más szintén mást. De aki nem a jót akarja, az rajtaveszít. Az élet nagyon bizonytalan valami, mármint azt illetően, hogy mik a céljaid.

Még a negyedről is mesélek önnek. Nagyon jól ismerem ezt a negyedet. Amikor idejöttem, még mocsár volt itt mindenütt és kukoricás. Éppen itt, ahol ez a szállás épült, állt egy nagy épület. Gépállomás-csarnok. Alóla indult el az alagút, úgy is mondhatnám, hogy katakomba, ami az Opera térig vezetett és ott elágazott.

Hát ez volt itt, amikor én idejöttem. S most mi minden van! Posta, borbély, varroda is lesz — haladunk szépen előre. A megszabott úton. Itt valamikor egy nagyon szerencsétlen réteg lakott, egy kizsákmányolt réteg, de most kezd jóra fordulni. Azóta mások laknak itt, fiatal munkások, akik igazán nem panaszkodhatnak.

Kisebb hibák még vannak. Ha látta volna, hogyan nézett ki a szállás, amikor az építészek átadták! Fenn becsurgott az eső, alul befújt a szél, oldalt nem zártak az ablakok, a budikat nem lehetett használni, víz nem volt, villany nem volt, csak néha. De pár év alatt rendbe tettünk majdnem mindent, úgy is mondhatjuk, ez elkészült.

Az ott szemben, az nem akar elkészülni. Három esztendeje nem dolgoznak rajta. Ott áll a daru, mintha tízóraizni mentek volna el az építészek. Beemeltek néhány betonfalat, összehegesztették és elmentek. Most már akár folytathatnák is.

Építeni mást is lehetne, de én ebbe nem szólok bele. Az elvtársak tudják a dolgukat. De jó lenne, ha a fiatalság találna magának valami más szórakozást a vendéglő helyett. Kezdek belefáradni a verekedésekbe. Már nem tudok mindenütt közbeavatkozni. Milyen jó volna például, ha a fiatalság egységes volna, ha nem az éppen kiültetett csemetéket vagdosná ki. Ha megértené a KISZ szavát és a szakszervezetét. Maholnap az sincs, ahol egy igazi tájképet fotózzak.

Csinálhatnának ide egy tavat is, csónakokkal, fákkal a parton, virágokkal, mindennel. Az jó lenne. Akkor az emberek szívesen maradnának. Nemcsak egy ötéves tervet vagy kettőt. Mert azért jöttek el otthonról, nyolcszáz kilométerről, mint én például, hogy itt boldoguljanak. Ezt figyelembe lehetne venni.

Baj van a mozgósítással is. Jobban kellene mozgósítani a fiatalokat... Nekem részemről arra nincs időm, hogy engem jobban mozgósítsanak, elfoglaltságaim megakadályoznak ebben. De azt pozitíve látom, hogy a fiatalok, ha közmunkázni hívják őket, azt sem tudják, hogyan fussanak elfelé. Az ilyenek szerintem hiányoz-

tak a gyerekszobából, ahogy mondani szokás. Nem kaptak elég nevelést, s azt is rosszat.

Na, de gondolom, azért jött, hogy kérdezzen.

— Igen: hogyan lett a rendfenntartó csoport tagja?

— Hallottam, hogy alakul egy ilyen, és figyelembe véve az otthoni tapasztalataimat, úgy éreztem, jobb, ha jelentkezem. Vannak néhányan a csoportban, akik nem veszik elég komolyan ezt a feladatot. Én mindent megteszek, rendszeresen tartom a kapcsolatot a milíciával, tájékoztatom az elvtársakat. Megmondták: én vagyok a legkitartóbb emberük. Bennem megbízhatnak, és meglátják, hogy ki vagyok. Rám a milícia bármikor számíthat az eseteket illetően.

IRODÁRÓL IRODÁRA

1

— A gondnokot keresem.

— Én vagyok, Munteanu Dumitru, a 2-es szállás adminisztrátora . . . Ugye jól érzi magát nálunk? Jók ezek a szállások, igazán semmi panasza sem lehet ennek a mai fiatalságnak. Hol voltak az én időmben munkásszállások! Ennyi egymás mellett.

— Sok gonddal jár a gondnokság?

— Azért probléma is akad egy ilyen helyen, ahol sokan vannak. Laknak itt kevésbé jó és gyenge elemek is. Nézze meg ezeket a jegyzőkönyveket, érdemes beleolvasni úgy futólag. Hogy lássa, mi mindent összetörnek a lakók. Ez a lista, vannak, ugye, rajta vagy ötvenen, azoknak a névsora, akiket az idén megbírságoltunk. Vesszük el a pénzüket, csak osztom ki a bírságot, s mintha észre sem vennék.

De azok a tavalyiak, azok mindenkin túltettek. Az almérnök és az esztergályos. Részegeskedtek, verekedtek, lármáztak. Egyszer részegen nem találták a szobakulcsukat, és benyomták az ajtót. Egész egyszerűen addig rúgták, amíg betört, kijött a zár a helyéből. S lefeküdtek, mintha mi sem történt volna. Azt hiszi,

másnap megcsinálták a zárat? Idejöttek és bejelentették, hogy csináltassuk meg. Még volt képük idejönni a rombolás után. Aztán csináltak még vagy két effélét — elárasztották vízzel az egész emeletet, mert részegen nyitva felejtették a csapot, s amikor megjött a víz, hát folyt a csapból; meg lányokat hoztak a szobájukba, s elkapták az ellenőrzéskor — úgyhogy már nem lehetett tűrni, hogy milyen példát nyújt egy mérnök a munkásoknak, és azonnal kidobtuk őket. Nem tűrtük a visszaéléseiket, ezt a felháborító életmódot. Mindjárt eltávolítottuk a szállás lakói közül. Nem is nagyon látom itt őket azóta.

Járt itt a körzeti milicista is, s amikor elmeséltük neki, hogy azok ketten mi mindent csináltak a negyedben, hogy verekedtek a csárdaiakkal, botokkal ütötték egymást, az egyiknek még a füle is beszakadt, meg betört a feje, össze kellett fogni kapoccsal, szóval akkor azt mondta a milicista elvtárs, hogy nagyon helyesen jártunk el, hogy megszabadítottuk a környéket két huligántól. Az ilyen társadalomellenes elemeket, mondta, a városban sem szabad megtűrni, ki fogja toloncoltatni őket még Temesvár területéről is, csak kerüljenek a kezébe.

Amióta azt a kettőt kidobtuk, csend van és békesség. Igazán nem panaszkodhatom, az a néhány kisebb dolog, hogy berúgnak, lehányják a folyosót, a szobát, az ágyneműt, az megtörténik, emberek, férfiak vagyunk. De legalább nem zavarják a többieket, éjjel lehet aludni, nincs lárma, kiabálás.

Én azt mondom, a fiúk nagy többsége józan, különösebb baj egyáltalán nincs velük.

— Tehát volt néhány verekedő — tőlük megszabadultak —, és van néhány békés részeg. Ezen kívül semmi gond.

— Semmi az égvilágon. Ha nincsenek részegek, azt mondom, tiszta öröm adminisztrátornak lenni.

— És mitől nyirkos, penészes a legtöbb szoba fala?

— Nem éppen a legtöbb szobáé. A sarokszobáké főleg, aztán a negyedik emeleten, ott tényleg van még penész, de lennebb már alig jelentettek penészt. Én

mindent megpróbáltam, de nincs mit csinálni. Voltam a gyárban, és beszéltem Zaița elvtárssal a gazdasági osztályról, a KISZ-titkár elvtárssal, a párttitkár elvtárssal, szóval én mindent megtettem. De hiába. Konstrukciós hiba. Az épitő, vagy a tervező, talán mindkettő elrontott valamit. Talán ők meg tudnák mondani, őket is meg lehetne kérdezni, de én itt már mindent megpróbáltam.

— Ugyanígy „mindent" megpróbáltak a fürdőszobákkal is?

— Pontosan. Tudja az egész vezetőség, hogy milyenek. Nincs szellőzőablak, benn marad a pára, mállik a fal, mennek tönkre az ajtók. Én mind hozom a festéket, kiadom a fiúknak, hogy kenjék le a fürdőszobaajtókat és -falakat, hogy tovább tartsanak. Ők bizonyára meg is teszik, mert senki sem hozta még vissza a festéket.

— És a hideg. Miért van majdnem mindenütt hideg?

— Na, ezt nem lehet letagadni, ezt én is elismerem, hogy vannak hideg szobák. Többször beszéltünk róla Zaița elvtárssal is, meg más elvtársakkal, hogy tenni kellene valamit. Talán el lehetne menni a hőközpontba, megnézni, mi a helyzet. Hátha nem adják ki az egész meleget. Kevesebbet adnak, ilyen spórlási célokból, mert azt hiszik, hogy a fiúknak annyi is elég. Ha ők nem adnak elég meleget, akkor hiába adom a pokrócokat, az ágyterítőket...

— Ágytakarót sehol nem láttam.

— Azt azért, mert csak most hoztam el a varrodából. De ki fogjuk osztani a takarókat is, hogy még szebbek legyenek a szobák. Mindenki kap takarót, aki megérdemli. Ahol rend van és megbecsülik a közvagyont.

— Hány pokróc jár egy ágyra?

— Egy pokróc. Mindenki egyet kap...

— Nekem kettőt adtak.

— Hogy is mondjam... Van, aki kettőt kap. A szobaleltár szerint egy jár, nyáron nem is lenne mit kezdjenek kettővel, csak elmocskolnák. Egy van tehát előírva, de aki rendes, annak adok még pokrócot pluszban.

Ugyanis a főút felőli oldalon hidegebbek a szobák, mint a másikon. Kell hát a pokróc. Adok annak, aki megérdemli. Előnyben részesítem azt, aki segít.

— Miben kell segíteni?

— Itt, ugye, rend van. Rendnek kell lenni. Ezt meg kell szervezni, anélkül nem lehet. Minden emeleten van egy felelősöm, aki tudja, mi a dolga. Aztán ott vannak a családosaim, ők meg vannak szervezve, bennük lehet bízni. De tudja, hogy van, mindig jó, ha még vannak más embereim is, akik jönnek és mondják, mi a helyzet. Érti, mire gondolok... Kell az ilyesmi. S a fiúknak jól jön a pokróc.

— A teakonyhát használják?

— Ó, persze. Csinálni lehet ott teát, kávét, rántottát. Azért rendeztük be, hogy segítsünk a fiúknak.

— Akkor hogyan történhetett meg, hogy a konyhát soha nem találtam nyitva?

— Nem is tudom hirtelen. Valami tiszta véletlen lehet. Mert használják. Talán a takarítónő bezárva felejtette. Ugyanis külön öltözönk nincs, s neki is át kell öltöznie valahol.

Érdekes, a fiúk nem reklamálták. Igaz, nagyobb részük a kantinban étkezik. Kivéve a családosokat, ugye. Ők azért inkább itthon esznek. A feleségnek meg kell tanulni főzni, beleszokni a főzés bonyodalmaiba. A házasokat én megértem, s ők rendesek, vigyáznak. Olyasmi nagyon ritkán történik, hogy megsüssenek egy pulykát a szobában — mint az orvosnőék.

Igaz, ők aragázt szereltek fel a szobájukban. Meg is mondtam nekik, hogy ez szabályellenes, vigyázzanak, mert még valami bajt okozhatnak. Megígérték, hogy nagyon fognak vigyázni, és egy doktornő szaván el lehet indulni. Az orvos komoly ember, nem mint az a mérnök.

— Lopnak a szálláson?

— Miért, elloptak öntől valamit?

— Nem, csak kérdezem.

— Már egészen megijedtem... Dehogy lopnak kérem, ilyesmi itt az öntudatos fiatalok között nem tör-

ténik meg. És ha véletlenül mégis előfordulna, velem gyülnék meg a bajuk.

— Erről meg vagyok győződve... Lányok jönnek a fiúkhoz látogatóba?

— Jönnek, már hogyne jönnének! Milyen ez a fiatalság, nem lehet meg egymás nélkül. Így aztán jönnek. De megmondtam mindenkinek, hogy éjjelre egyetlen lány se maradjon itt, mert baj is lehet belőle. Jöhet a milicia. És milyen a milicista? Ön is tudja, szeret érdeklődni, kíváncsiskodik, benéz ebbe a szobába. Minden rendben. Benéz abba is — s aztán elkapja azt, akinél lány van. Ilyenkor már nem lehet tagadni, kész a baj.

Mi éppen azért vagyunk itt, hogy ne legyen baj.

Én személy szerint nagyon gondjukat viselem. Óvom őket, tanácsokkal szolgálok, figyelmeztetem mindeniket, hogy kerülje el a rosszat. Vagy ha megcsinálta, ne ismételje meg állandóan.

2

— Tehát a vállalatnak ön, Drăgulescu Dorica a könyvtárosa?

— Igen. Éppen jókor jött, most rendeztük át a könyvtárat. Idén júliusban vettem át, azóta leltározunk, katalogizálunk. Éppen két napja lettünk készen. 3030 könyv és 3500 prospektus meg 1400 periodika van az Electrotimiş műszaki könyvtárában.

— És a szakszervezeti könyvtárban?

— Azt nem tudom... Valamikor én feleltem érte, önkéntességi alapon. Vagy három éve. Amikor elkészült az utóbbi két munkásszállás, arról volt szó, hogy oda kerülnek a könyvek. Addig egy irodában voltak a könyvszekrények, onnan kölcsönöztünk. Aztán elmentem szülni, nem tudom, mi lett a könyvek sorsa.

— Nem adta át senkinek a könyveket?

— Átadás leltár szerint nem volt. Mintha a szállásról bíztak volna meg valakit, hogy vegye át az állományt, de már nem emlékszem, hogy kit.

— Legalább a könyvek megvannak?

— Fogalmam sincs, mi lett velük a sok költözködésben.

— És aki nem prospektusokat kíván olvasni, annak mit javasol?

— Miért pont nekem kellene javasolnom valamit?

3

— Szereti-e ön, a vállalati KISZ-bizottság titkára a sportot?

— Én, Suba Ioan, a magánember szeretem a sportot. Én, a KISZ-titkár ne is halljak a sportról!

Sejtem, azért jött, hogy megkérdezze: miért nincs sportpályánk? Ma valóban nincs, de nézze meg e fényképeket, mert 1978 végén már volt pályánk! Nem akármilyen, hirtelenében összedobott valami, látni a képeken. Nézze csak meg: a kerítés hosszában volt a kézilabdapálya, keresztben két kosárlabdapálya és röplabdapálya, és berajzoltuk a teniszpályát is. Most nézze meg a feliratot is, az igazgatónk készíttette, s milyen igaza volt: Felavatás 1978. október 31-én.

1978 nyarán minden energiánkat a pályákba fektettük. Naponta ástunk, kubikoltunk — csináltunk mindent, ami kellett. Szereztünk — csak mi tudjuk, menynyi utánajárással — 300 tonna (!) zúzalékot, kirostáltuk, elterítettük. Kerítettünk egy úthengert és egyengetés után tömörítettük. Hoztunk aszfaltozókat, leöntöttük aszfalttal. Megcsináltuk a kerítést, berajzoltuk a pályákat — majdnem teljes évet dolgoztunk, huszonötharminc emberrel. Csak az öltözők elkészítése volt még hátra.

— És mi lett a pályával?

— Ráépítettek két blokkot, még 1979 tavaszán. Nem is volt mikor használjuk.

A pályánk nem titokban készült. Itt vannak az Építkezési Tervezőintézet által készített övezetrendezési tervek. Egy komoly, sok pályából álló együttest terveztek ide, figyelembe véve, hogy a mostani húsz-egynéhány szállás mellé még újabbak is épülhetnek. Sok a fiatal. Összesen tíz pálya lett volna, öltözőkkel, für-

dővel, orvosi szobával — mindennel, ami kell. Nyolc vállalat közös beruházásában készült volna el a komplexum. Mi a részünknek elsőként fogtunk hozzá, s már készen is voltunk, amikor a következő gyár népe mozgolódni kezdett. Hát legközelebb én is megfontolom, nem fogom elsietni, ha hasonló feladatot kapok.

Azt is megnézheti, hogy erre a tervre minden illetékes fórum beleegyezését adta, tehát azok is, amelyek aztán „rátették" a tömbházakat.

Azóta, ha valaki tőlem a fiatalok sportolási lehetőségei felől érdeklődik, előveszem a képet és megkérdem: ön, elvtársam, szereti-e a sportot? És azt, ha bolondját járatják, ha lehetetlenné teszik többszáz fiatal előtt? Azok előtt, akik hiába izzadtak egy egész nyáron át! Ön mit mondana, ha elébük kellene állnia az újabb javaslattal egy sportpályát illetően? . . .

4

— Tehát tőlem, Munteanu Vasilétől, a személyzeti főnökétől szeretné megtudni, hogyan állunk a munkaerő dolgában.

Gondolom megtudta, hogy ez a gyár nem akármilyen vállalat. Ilyen nincs több az országban. Csupa olyan termékek készülnek itt, amelyeket létezésünk előtt a népgazdaságunk külföldről szerzett be, kemény dollárokért. Alig van gyár az országban, ahol a miénknél korszerűbb gépparkot találhatni.

És mert vagy egyedi darabokat, vagy egészen kicsi szériákat gyártunk, a munkásaink állandóan tanulnak, továbbfejlesztik szakmai tudásukat.

Namostmár, ha figyelembe vesszük az eddig elmondottakat és viszonyítjuk a megye helyzetében, az ország általános körülményeinek az ismeretében, világos, hogy egy ilyen gyárban nem dolgozhatnak akárkik. Ez élüzemnek számít. Ide alapos szaktudású, komoly, kipróbált munkások kellenek, akik magas fokon képesek működtetni a korszerű technikát.

Meg kell még jegyeznem valamit, ami különben szintén ismert: a megye, a Bánság nagyon szaporátlan a

születések tekintetében. Az országban itt a legalacsonyabb a születési arányszám. De itt komoly ipar volt régebb is, falvakról az emberek jó része már korábban bejött a városba dolgozni. Azelőtt, amielőtt a mi gyárunk s még néhány a hetvenes évek elején beindult volna. Akkor pedig világos, hogy a munkaerő kérdését csak migrációs alapon lehetett megoldani.

Elküldtük delegátusainkat szerte az országba, hogy hozzanak munkásokat, fiatalokat, akiket itt mi szakmunkásokká képezhetünk. De csak a legjobb elemeket hozzák. Küldötteink megállapodásokat írtak alá vagy a jönni szándékozók képviselőivel, vagy iskolákkal és gyárakkal, hogy utóbbiak időlegesen engedjék át a fiataljaikat. Jöttek ide Moldvából és Olténiából, Beszterce-Naszód, Maros, Fehér megyékből. És érkeztek egyénileg is, akik hírünket hallották.

— Elég sokan rövid időn belül itthagyták a vállalatot. Miért?

— Igen. Egyesek nehezen kapcsolódnak be a közösségek életébe. Ennek egyik oka az lehet, hogy talán mégsem a legjobb elemek kerültek ide. Sok hozzánk érkezettnek komoly nevelési hiányosságai voltak, a szakmai ismeretkiesések mellett. Ez megnehezítette a beilleszkedés folyamatát. Aztán, mondjuk ki nyíltan, számolnunk kell a szektás magatartással is, ami szintén bomlasztja a közösséget, meg az alkohol hatásával.

Az elmondottak ellenére azok, akik itt megmaradtak, vagy hosszabb ideig voltak vállalatunk dolgozói, nem panaszkodhatnak az itteni körülmények miatt. Csak a vándormadarak panaszkodnak állandóan.

— Mekkora itt a munkaerővándorlás?

— Úgy is mondhatjuk, hogy ezen a területen nem állunk túl jól. Jelenleg háromezer körül van a foglalkoztatottak száma, és nemrég éppen a 9800. belépőt állítottuk ki. Vagyis hét év alatt tízezer ember fordult — vagy maradt — itt meg.

Ha azt vesszük, vannak a gyárnak nagyon hűséges dolgozói is, akik itt dolgoznak megszakítás nélkül, azóta, amióta elkezdődött a gépek szerelése. Elmondhat-

juk, hogy a mag egészséges. E köré jó kollektívák szerveződhetnek.

— Látni az önök statisztikáiból, hogy például 1980-ban 1053 belépőre 489 kilépő jut. Volt, akinek felmondottak, mások önszántukból léptek ki. Ön szerint ez utóbbiak esetében mik az okok?

— Megemlíthetjük a szociális kérdést. Fiatal a gyár, alacsony az átlagéletkor. Sokan kérnek lakást, és a vállalat kevés lakáskiutalást kap. Elmennek oda, ahol lakás-ígéret van.

Meg kell említenem a szakmai nehézségeket is, vannak olyanok, akik nem tudják megszokni az itteni követelmény-rendszert.

— Ezeket, gondolom, segíteni kellene. A gyárnak is érdeke, hogy ne kétszer annyi embert képezzen ki, mint ahány munkásra szüksége van.

— Ezzel egyet lehet érteni. Annál is inkább, hogy a nagy munkaerővándorlásból más negatív jelenségek is fakadnak. Ha az előírt munkáslétszám alatt vagyunk jóval, akkor bizony az első hiányzásért nem küldhetjük el a dolgozót, s még a harmadikért sem. A nevelés csak akkor hatásos, ha a fiatal átérzi a helyzet komolyságát. Tehát meg kell próbálkozni a neveléssel, segíteni kell a fiatalokat, ez a mi véleményünk is.

— Mivel próbálkoztak meg eddig?

— Ezt a célt szolgálta az integrált munkaalakulatok szervezése, amelyekben többféle szakma művelői vesznek részt. Ez olyan formában segíti a beilleszkedést, hogy például a nagy tapasztalattal rendelkező munkás tanácsot adhat a kezdőnek...

— A tapasztalt lakatos a kezdő esztergályosnak?

— ...Akár neki is... Miért ne tehetné. Ismeri a gyárat, a helyzetet általában. Élettapasztalatai mindenképpen hasznosak a fiatalok részére.

— Ez az: a fiatalok az életben is indulnak, nemcsak a szakmában. Honnan kapják meg a szükséges tanácsokat? Kik és miként állnak melléjük, hogy az új, ismeretlen közegben ne hajótöröttekként evickéljenek?

— Hogy megértse a helyzetet, meg kell jegyeznem, hogy sokáig a vállalat szervezeti felépítése is állandó

fejlődésen ment át. Csak most mondhatjuk el, hogy jól, tudományosan szervezett intézmény vagyunk. Most már megvan a lehetőség arra, hogy a fiatalok megkaphassák a számukra szükséges tanácsokat.

El kell mondanom, hogy a jövőben sem mondunk le a dolgozók érdekeinek a támogatásáról, mert mi, az Electrotimiş, ebben az iparnegyedben amolyan zászlóvivőknek számítunk, akiket megbíztak azzal, hogy mutassunk másoknak példát. Ezt mi komolyan vesszük, és minden jó kezdeményezést felkarolunk. Az idő nekünk dolgozik.

5

— Jelezték a jövetelét, engedje meg, hogy bemutatkozzam: dr. Mărgineanu Alexandru üzemorvos. Azt viszont nem értettem meg pontosan, hogy mi érdekli.

— A gyár dolgozói, szűkítve a kört, a munkásszálláson lakók körében melyek a leggyakoribb megbetegedések?

— Szignifikánsan nagyobb a légzőszervi bajokkal, gyomorbántalmakkal és különböző bőrgyógyászati tünetekkel ide kerülő fiatalok száma.

A légzőszervi megbetegedéseket többnyire hanyagság okozza. A fiatalok nem veszik komolyan a mandulagyulladást, a hörghurutot, az arcüreggyulladást, a homloküreggyulladást, és ezek a ki nem kezelt betegségek szövődményes formákba mennek át.

Az emésztőszervi bajokért maguk a betegek általában nem hibáztathatók. Különböző tényezők szerencsétlen összejátszása során alakulnak ki olykor hosszú lefolyású, nagyon kényelmetlen betegségek. Milyen tényezőkre gondolok? Tudott dolog, hogy az ország különböző vidékein eléggé eltérő a konyha. Másként főznek például a moldvaiak, mint a bánságiak. Eljön ide a bukovinai fiatal, abban a korban van, amikor a szervezetnek fokozott a táplálékigénye. Mennyiségileg és minőségileg is ki kell elégítenie ezt. De ő nem tudja megszokni az otthonitól eltérő ízeket. Emiatt rendszertelenül étkezik, jobbára hideget, mert a kantint

otthagyja, s akkor pár hónap alatt kialakul a gyomorfekély. Van gyomorfekéllyel mütött tizenéves betegünk!

Elég sokan jelentkeznek különböző ekcémákkal, fertőzésekkel, de — s ez eléggé szégyen a fiatalokra nézve — rühös is van közöttük. Ezek a betegségek a közvetlen környezet és a testi higiénia elégtelen voltát mutatják. Itt a neveltetést, az otthonról hozott higiéniás szokásokat kell felemlegetnem, na meg az önálló életvitelre való érettség kérdését. Ebben az önelhanyagolásban sokszor pszichés tényezők is közrejátszanak, hiszen a fiatalok többsége családjától távol került, kiesett az ismert, óvó környezeti burokból, az új közeghez nehezen alkalmazkodik. Vagyis számottevő idegrendszeri terheléssel is kell számolnunk a legtöbb esetben, ami súlyosbító körülmény.

Habár betegségekről kérdezett, s a verekedés nem az, de nagyon sok baleset, sérülés okozója. A verekedők csaknem kizárólagosan az alkohol hatása alatt cselekszenek.

— Említette az éretlenséget. A fiatalok jó része, feltehetőleg, szexuálisan is éretlen.

— A szex társadalmi vonatkozásait illetően igen. Csakhogy ezt szemérmesen elhallgatjuk — s ez nagy hiba. Voltak olyan betegeim, akikkel szóba jöttek szexuál-fiziológiai kérdések, s bizony nem egy esetben kiderült, hogy vannak tizennyolc éves, nemileg teljesen érett, komoly munkát végző fiatalok, akiknek halvány fogalmuk sincsen bár a legalapvetőbb szexuál-higiéniai szabályokról.

Nem csoda, ha nemi betegségekkel is kerülnek hozzánk, több kankós esetet tartunk nyilván. Szifiliszről nincs tudomásunk.

— A valakik által elmulasztott felkészítést utólag nem lehetne pótolni?

— Itt az üzemben folyik egészségügyi nevelés, de eddig más kérdéskörökkel foglalkoztunk. Levetítettünk egy dokumentumfilmet a tüdőbaj elleni védekezésről, egy másikat a sárgaságról. A részvevők, a filmeket

megtekintők száma elég korlátozott, húsz-huszonöten lehettek egy vetítésen . . .

— Miközben a vállalat háromezer munkása kevés kivétellel húsz-huszonöt év körüli fiatal!

— A részvevők száma azért ennyire korlátozott, mert munkaidőben nem szabad senkit egészségügyi nevelés okán kivenni a termelésből. Filmvetítéseket a műszakkezdéskor és a műszakból való eltávozáskor tartunk. Elég kevesen jönnek el, pedig meghívjuk egy-egy részleg minden fiatalját.

— Megkeresik-e a fiatalok személyes gondjaikkal, tanácsot kérnek-e olyan kérdésekben, amelyek eldöntéséhez a tapasztalat szerint még éretlenek?

— Néhányan jöttek tanácsért, de vagy olyan gyakorlati ügyben, hogy miként kell beszerezni a házasságkötéshez szükséges papírokat, vagy olyankor gondoltak az orvosra, amikor a megelőzésre már nem volt lehetőség. Például a minap azzal keresett meg az egyik betegem, hogy a felesége állapotos, s valakitől azt hallotta, ha pszichés beteg, nem lehet gyermeke. Ők ezt nem tudták, mit csináljanak? Persze hogy segítettem nekik, de jobb lett volna előzetesen tisztázni a kérdést.

— Például ezzel a fiatallal nem beszélgethetett volna el akkor, amikor a házassági iratok mellé csatolandó orvosi igazolást kiállította?

— Övele éppen nem, mert akkor még nem dolgoztam itt. De különben is csak azzal lehet elbeszélgetni az ő legszemélyesebb dolgairól, aki szükségét érzi, aki igényli is ezt. Aztán időm sem nagyon van arra, hogy megpróbáljak mindenkihez közel férkőzni. Lehetséges volna egy ilyen jellegű beszélgetés valamelyik munkásszálláson — akár a lányoknál, akár a fiúknál —, de nem kértek fel ilyesmire.

— Azt jelenti ez körülbelül, hogy a családjaiktól távol került fiatalok legszemélyesebb gondjaikban, amelyek olykor egész életükre kihatnak, minden támasz, tanács nélkül állanak, miközben megdöbbentően tájékozatlanok.

— Így van. Továbbra is érvényesnek érzik azt a szabályt, amely falusi életükben vezérelv volt: min-

dent úgy kell tenni, ahogyan a sorstárs — falustárs — teszi. Csakhogy ez az évezredek által kialakított létfenntartó szokásrendszer itt veszélyes nyájszellemmé silányodik, mert nincsen mögötte nemzedékek széles körű tapasztalata, a cselekvésmintának vett közvetlen környezetnek nincsenek leszűrt, évtizedek sorozata által kiérlelt és igazolt szokásai és normái.

— Ön szerint mit lehetne tenni e fiatalokért?

— Ha arról szólnék, mit lehetne, az tanácsosztogatásnak hatna... Inkább mondjuk úgy: sokat kellene, amihez valamennyi felelős tényezőnek össze kellene fognia. Az orvos, még ha tisztában van is a helyzettel, egyedül nem képes változást, általános javulást előidézni. A magam részéről igyekszem valami megoldást találni, mert annyi bizonyos, munkásszállások még hosszú ideig lesznek.

6

— Tudom, hogy ön, Pătru Gheorghe nemrégen lett a KISZ Temesvár municipiumi bizottságának a munkásfiatalok kérdéseivel foglalkozó titkára. Feltételezhető: némi tapasztalata mégis van a munkásszállásokat illetően is.

— Természetesen igen. Régebb, a megyei KISZ-bizottság aktivistájaként több alkalommal részt vettem munkásszállásokon tett látogatásokon, ellenőrzéseken. A KISZ-appanátusban dolgozókat olyan tanácsadó és ellenőrző csoportokba osztják be, amelyek a többi felelős tényezővel közösen rendszeresen és módszeresen vigyázzák a munkásszállók életét. Heti jelentkezései során egy-egy ilyen csoport nemcsak a lakhatósági feltételekre figyel, hanem a politikai-nevelő és kulturálisszórakoztató rendezvények szervezésében és lefolytatásában segíti a szállásbizottságokat. Amennyiben megoldandó problémák merülnek fel, vagy felelősségre vonást vél szükségesnek, a csoport továbbítja észrevételeit a vállalatok adminisztratív vezetőségeinek, illetve azon szerveknek, amelyek a kérdésben illetékesek.

— Milyennek ítéli az Electrotimiş munkásszállásain folyó tevékenységet, mindazt, amiben az itt lakóknak részük van?

— Azok a szállások nem tartoznak a legjobban működők közé. És ez többnyire nem az ott lakók hanyagsága vagy a vállalati vezetés miatt van így: a szállások nem megfelelőek, rosszul tervezték meg őket. Például a szomszédos villamos mérőműszergyári szálláson rendszeresen tartanak irodalmi esteket, találkozót az üzemorvossal, heti kétszer diszkóba várják az ott lakókat — mert van hol ilyen rendezvényeket tartani. Oda a tervező klubhelyiséget is tervezett. Aztán a gyár sporttelepe szintén vonzó — jó helyen van, valósággal kínálja magát. A mérőműszergyáriak tehát szerencsésebbeknek mondhatják magukat mind a szállás, mind a sporttelep tekintetében.

— Nem tartom nagy szerencsének, hogy ott roszszabbak a lakhatósági feltételek: Öt-hat ágyasak a szobák, közösek a mellékhelyiségek. Miért nem lehet(ett) összeegyeztetni az előnyös szobabeosztást a szükséges közös helyiségek létével?

— Mi is úgy érezzük, hogy itt olyan helyzet alakult ki, amire fel kell hívni az illetékesek figyelmét. Azt tervezem, hogy jelentést készítünk idevágó észrevételeinkről, amelyet el fogunk juttatni a típustervek készítőjéhez is, és a legfelső KISZ-fórumokhoz is, hogy a jövőben hasonló hiba ne ismétlődhessék meg. Igaz: Temesvárt pillanatnyilag nem épül szállás, minket most nem „éget" e gond.

— Visszatérnék az előbbi kérdéshez: elégedett a munkásszállók nyújtotta körülményekkel? S ha nem: mit szándékszik tenni?

— Léteznek példásan működő szállásaink is — de ezekből van kevesebb. Tudom: igen sokat kell még tennünk a szálláslakókért. Emberbaráti segítségből is, de a közös érdekeink szintén azt diktálják, hogy e fiatalok megtalálják itt számításaikat, ne mind vándoroljanak, ne kívánkozzanak el Temesvárról. Igen nagyszámú csoportról van szó, majdnem húszezer fiatalról.

El szeretnénk érni, hogy az Ifjúsági Kutatóközpont helyi csoportja tanulmányt készítsen a kérdéskörről, e fiatalok társadalmi-szakmai beilleszkedéséről. Ennek alapján főleg a szabad idő eltöltését illetően szeretnénk előlépni, az eddigieknél sokrétűbb és vonzóbb programokra-lehetőségekre van szükség. Alkalmazkodnunk kell sok mindenben e fiatalok ízlésvilágához, hanem túlnyomóan visszautasításban lesz részünk. Éppen az ízlés vizsgálatában látom egy elvégzendő felmérés nagy szerepét.

— A szállásbizottságok és a gondnokok közötti együttműködést milyennek tudja?

— E kapcsolatok többnyire jók. Az elég gyakran megtörténik, hogy a gondnokok olyan kérdésekben is döntenek, amelyek nem tartoznak a hatáskörükbe — a szálláson tartandó rendezvényekre gondolok —, de ilyenkor is kialakul végül az összhang. A fiatalok rendszerint alkalmazkodnak, aminek megvan a magyarázata: a gondnokok idősebbek, a városban eltöltött hosszú évek tapasztalatával a hátuk mögött könnyen kimutatják a fiatalok sutaságait, és átveszik a kezdeményezést a bizottságok tapogatózó tagjaitól. Ez olykor nem is volna baj, csak ne vezessen visszaélésekhez, basáskodásokhoz, kirívó túlkapásokhoz — amire szintén volt példa. Az is igaz: bárki számára nehéz dió a munkásszállókon lakó fiatalság.

— A szállásbizottságok tagjait nem lehetne segíteni, felkészíteni, hogy valóban megfelelhessenek a rájuk bízott feladatnak?

— De igen. Időközönként felkészítőt tartunk a részükre, kitérünk a munkásszállás-tevékenység minden területére, és módszertani kérdések megvitatását is beiktatjuk. Az idén ősszön tartjuk a legközelebbi felkészítőt.

Más terveim is vannak, de egyrészt hencegésnek tűnhetne ezekkel előállni, aztán az előttem itt lévők munkájának a kicsinyítésével vádolhatnának meg — ami kellemetlen volna. Annyi biztos, feladataink nem válnak semmivé azáltal, hogy más — sürgős — teendőinkre való hivatkozással elodázzuk őket.

— Professzor elvtárs, most a szociológus Albert Ferencet, az Ifjúsági Kutatóközpont temesvári fiókjának a vezetőjét kérdem: miként vélekedik a munkásszállásokkal és az ott lakó fiatalokkal szembeni kötelezettségeinkről?

— A tanárember hajlik arra, hogy — a didakticizmus jegyében — felmérje az előzményeket, magyarázatát keresse a helyzetnek. Itt nem sok értelme van az ilyen jellegű vizsgálódásnak. A jelenlegi állapotot kell minél jobban megismerni, hogy ennek alapján olyan korrekciókkal élhessünk, amelyek a kívánt irányba terelik ügyünket. Mert e szállásokon az élet lehet jobb. Jobb kell hogy legyen. Nem kincstári optimizmusból mondom ezt: megoldás valóban mindig kerül, csak kitartás és igyekezet kell hozzá. A lehetőségek keresése. A spontán próbálkozásoknak nem szabad gátat vetni, az ösztönösségnek e fiatalok életvitelében óriási szerepe van, illetve kell hogy legyen. Csak így tudhatjuk meg, melyek a jó modellek, hogy miként „töltessük el" — idézőjelben, mert ez nem igazi műveltetés — a fiatalok szabad idejét.

Eljutottam a szabad időhöz, kedvenc témámhoz, mert a szabad időben úgy kereszteződik minden, mint egy szabad kikötőben, ahova minden hajó befut, de ki is kerül onnan, mert a szabad kikötő nem lakóhely. Abban a nyolc órában tehát, amely a munka és az alvás nyolc órája között kitöltendő, ha három nagy egységben gondolgozunk, meg kell hagyni a teljes spontaneitást.

— Úgy tűnik, a spontaneitással nincs baj...

— Nagy baj van a spontaneitással. Mert ez nem azt jelenti, hogy nem csinálunk-kínálunk semmit. Hanem azt, hogy ott a szálláson a pingpongasztal, lehet pingpongozni; ott a biliárdasztal, lehet játszani; ott a magnó, lehet táncolni; ott a tévé, lehet nézni; ott a sötétszoba, a kellékekkel, lehet fotóamatőrködni... Ilyen pozitívan manipulált spontaneitásra gondolok. Jó szándékra. Ez igen fontos eleme annak a szemléletnek, amire a szük-

séges stratégia épülhet: mit is csináljanak ezek az emberek.

Úgy érzem, már érkezésük pillanatától tehetnénk valamit e fiatalokért. Eljönnek ide Temesvárra Bukovinából, az Avasból meg ki tudja honnan, szóval leszállnak a vonatról — és ritka kivétellel azt sem tudják, mihez kezdhetnének, hová fordulhatnának. Hallatlanul tájékozatlanok — ezt többször lebeszélgettük a pályaudvaron. Egy szakmai, munkahelyi tanácsadó központot kellene létrehozni. Első látásra talán nem tűnik ki, mennyire fontos volna, pedig az, s nem kell nagy rákészülés. Egy nagyobb szoba kellene valahol a központban, mindjárt az Operaház tőszomszédságában, ahova minden fiatal eltalál, még véletlenül is. És bejön az avasfelsővárosi legény, leül, és elmondja, hogy dolgozni szeretne. Többet rendszerint nem tud: mit, hol... Az ott szolgálatot teljesítő szociológus vagy pszichológus elmondaná a lehetőségeket, elővenné a gyárak prospektusait. Ha nincs semmilyen szervi baj, nagyjából minden mehet. De azért elküldi a legényt a pszicho-laborba, nézzék meg, mit *ne* javasoljanak. Tehát nem azt, hogy mit igen.

Ennyi lenne az egész, s akkor a fiatalok beilleszkedésének legfontosabb elemét, a szakmai vonalat megoldottnak tekinthetnénk. Ha megvannak az első sikerélmények, nemcsak a keresettel járók, mert a kereset-tel többnyire nincsen baj, hanem az igazi munka sikerei, az elégtétel, hogy ő nem csupán egy kétbalkezes félénk, aki csak anyagmozgatáshoz használható, de rá lehet bízni igazi feladatokat is, na akkor már a többi is könnyebben megy. Akkor bizonyosra vehető a meggyökeresedés.

— És van valami akadálya a központ létrehozásának?

— Nincs. A KISZ megyei bizottságának elsőtitkára támogatja az ötletet. Igaz, ő a harmadik elsőtitkár, akinek javaslatomat előadtam, s mindenik esetben úgy éreztem, a fogadtatás kedvező.

— Térjünk vissza a beilleszkedés kérdésköréhez.

— A szakmai vonal után vegyük a kultúrát. Kulturális elégtétele az újonnan érkezettnek nincs, mert igé-

nyeit nem termelték ki. Neki otthon — a sokszor viszszasírt, csodálatosnak mondott — biztos modell állt a rendelkezésére, még ebben a bomló, zilálódó faluközösségben is. Tudhatta: mikor mit kell, mit illik tenni. Hogy csütörtök a mozi napja, a szombat az udvarlásé, vasárnap tánc van, s hétfőn reggel nagyjából munkába kell állni, ha nincs éppen Péter-Pál mondjuk. Itt, városon, a fiatalnak nincs mihez igazodnia, viszont kézhez kap havi kétezer-kettőt, kétezer-ötöt, falusi szemmel nézve rengeteg pénzt. Hát megmutatja, hogyan tud együltő helyében meginni fél liter konyakot, s alig sikerül megmenteni. Talán nem is tudatosul benne, mire vitte rá a virtus, milyen veszélyből szabadult.

Figyelembe kell venni: egy roppant dinamikus rétegről van szó, húszezer helyét kereső fiatalról. Mindenütt jelen vannak, éjjel-nappal. Főleg éjjel. És roszszul. Ezért lenne nagyon fontos az a központ, hogy legalább egy kérdésben megadjuk a nyújtható segítséget. És mibe kerülne? Bagatellbe: pár szék, asztal, prospektusok.

— És a munkahelyi odafigyelés, a fiatalokkal való foglalkozás, amiről annyit beszélnek mindenütt...

— Egyes struktúráink nem működnek igazán jól. Mennyire szeretnék egy olyan KISZ-gyűlést látni, ahol Pált nem azért veszik elő, mert adós maradt valamilyen normával, hanem mert — szomorú. Mert réveteg, mert nem olyan... Csodálatos gyűlés volna, bárhova elmennék egy ilyenre. És hallatlan is volna — éppen ez a baj. Itt, városon meg sem szólítják, meg sem feddik azt, aki a közízlés ellen cselekszik. Pedig milyen csodálatos védelmet jelent a tudat: engem figyelnek. A szidás, a korholás roppant erős kapocs, odatartozást jelez. A legrettenetesebb, ha senki sem szid és senki sem dicsér. Ha észre sem vesznek. Mint a városiak többsége a munkásszállókra került fiatalokat. Mert nem akarjuk észrevenni őket.

A befogadásuk igen nagy probléma, mert húszezer embert kell befogadni. Nagy lelki tehertétel ez egy,

mondjuk, százezres munkásságnak. Azt jelenti, hogy öten egyet. De ki legyen az első, a kezdeményező az öt közül, aki az újat kézen fogná, s elvinné a vadászerdőbe vagy Temesságra.

— Ki vállal plusz terheket magára, ha erre semmilyen formában nem ösztönzik? Ha legalább erkölcsileg nem honorálják fáradozásait?! A megértetésen túl segíteni is kellene a folyamatot valamiképpen.

— Motiválható lenne e tevékenység anyagilag — ez világos. De nincs rá keret. Ez azonban csak az egyik oldal. Mert sokszor még a megértetéssel is baj van: hogy a gyár, a közösség, valamennyiük jövője függ — részben — attól, hogy a jövevények mennyire fogadtatnak be. Ha meghonosodnak, akkor nem lehet baj, hanem... És akkor bizonyára jelentkeznének azok a gyermektelenek, egyedülállók, akik alig várják, hogy istápolhassanak valakit. És a példájuk kisugározna.

A lassú ipari fejlődés idején nem voltak ilyen jellegű gondok. Az évente jelentkező egy-két kezdőt magához alakította a közösség. Ma, a ritmus fokozódásával, főleg a hetvenes évek robbanásszerű ipari fejlődése miatt olykor több volt az integrálandó, mint az integráló. Hallatlan nyomás nehezedett hát mindkét félre. Tudjuk: az a kotlós, amelyik nyolcvan tojásra ül rá, mindet megzápitja. Építkezések ritmusát fel lehet minden további nélkül gyorsítani, a társadalmi folyamatok felgyorsitása viszont nagyon nehéz, kockázatos, ritkán sikerül. Nagy csalódásokkal járhat. Ezért csak a hosszú távra való tervezés, az előregondolás segithet, amit a türelem stratégiájának neveznék. Nem szabad idegeskedni, sem elkeseredni, ha egy ötéves terv után a fiatalok még nem „olyanok".

El tudnék képzelni olyasmit, hogy minden tömbházban legyen egy lakás, amelyet munkásszállósoknak adnak ki. Itt, az összeszokott közösségek hatására könnyebben átállhatnának. — Ez persze utópia. Miként az is, hogy minden szállásnak legyen kertje. Elnézem a lakótelepi zöldségtermesztést, vagyis azt, hogy kapálga-

tás, a magok cserélgetése, palántálás közben miként alakulnak ki roppant gyorsan olyan emberi kapcsolatok, amilyenek létesítésére hosszú éveken át képtelenek voltak a tömbházszomszédok. A kert talán a munkásszállókra került fiatalokat is segítené, közösségformáló lehetőségnek tartom. Előbb sokan nevetnék a kapálgatókat, meg lopnának is a kertből, de — ötletekre van szükség. Minél szélesebb kínálatra, hogy úgy érezhessék e fiatalok: maguk választanak maguknak életformát.

SZÁMOK ÉS SZÁZALÉKOK

A beszélgetések előtti leíró fejezetben egy megjegyzés utal rá: kérdőívekkel is dolgoztam.

A 43 kérdést tartalmazó kérdőívet 50 személlyel töltettem ki — pontosabban 27-en vállalták a kitöltést, 23 személynek a válaszait én írtam be, ez utóbbiak kevésbé személyeseknek, árnyaltaknak tűnnek —, az arányoknak megfelelően 27 fiatalember, 14 családos és 9 lány szerepel a válaszadók között.

A válaszolók országrészek szerinti megoszlása a következő:

Moldvai	23 fiatal	(13 fiú, 2 lány, 8 házas)	= 46 százalék
Erdélyi	10 fiatal	(6 fiú, 3 lány, 1 házas)	= 20 százalék
Partiumi	4 fiatal	(2 fiú, 1 lány, 1 házas)	= 8 százalék
Olténiai	2 fiatal	(2 fiú)	= 2 százalék
Bánsági	11 fiatal	(4 fiú, 3 lány, 4 házas)	= 22 százalék

Bánságinak vettem a Resica környéki Krassó-Szörény megyeieket is, velük nőtt meg ennyire a bánságiak részaránya.

A szállások 1977 óta használatos vendégkönyveiben 1173 lakó adatait találtam meg. Közülük — ha pontosak a bevezetések — 77-en katonának mentek, a mai létszám fölötti különbség távozott a vállalatból. Az 1173 fiatal közül moldvai 489 — észak-moldvai, tehát Botoşani és Suceava megyékből való 379 személy, vagyis az összlétszám 35 százaléka! —, erdélyi 186, partiumi 56, olténiai 128, bánsági 295, munténiai 17 és dobrudzsai 2. Vagyis az ország valamennyi tájegységéről jöttek ide fiatalok — avagy: a temesvári toborzók semmilyen vidéket nem hagytak figyelmükön kívül —, negyven megyénk közül mindössze hatból nem próbált

itt szerencsét senki: Argeş, Călăraşi és Giurgiu (a volt Ilfov utód-megyéi), Dîmboviţa, Prahova meg Tulcea megyékből. Még bukaresti fiatalember is keveredett az Electrotimiş szállásainak egyikére.

A moldvaiak aránya kb. 42 százalék, az erdélyieké 16, a partiumiaké majdnem 5, az olténiaiké kb. 10, a bánságiaké 25 százalék. Tehát a minta megoszlása, a partiumi és oltyán fiatalok közötti „cserét" leszámítva, reprezentatívnak mondható.

Az 50 közül 34 fiatalnak — 14 fiú, 9 lány, 11 házas — az itteni az első munkahelye (68 százalék), és mindössze 3 fiatalember járt már több — három-négy — munkahelyen. Az első munkahelyesek viszonylagosan magas aránya örvendetes lehetne — lásd: munkaerőstabilitás —, ha e fiatalok nem egy-két esztendeje dolgoznának csupán.

A fiatalemberek szolgálati ideje 0,5 és 12 év között váltakozik, az átlag 4,8 esztendő. Csakhogy a 27 fiú közül 15 esetében erre az időszakra esik a másfél éves katonaság is, vagyis a reális átlag 4 év alatt van.

A lányok 1—5 éve dolgoznak az Electrotimişben, itt töltött esztendeik átlaga 2,7 év, míg a házasok esetében ugyanezen adat 3,7. Ha csak az első munkahelyesek szolgálati idejét vesszük számításba, az átlagok: fiúk 2,8 év (katonaság nélkül 1,8 év), lányok 2,7, házasok 3,3. Ezen adatok összevetése során kiderül az, amire számíthattunk: a fiúk ülnek a legkevesebbet egy helyen.

A minta életkor szerinti megoszlása a következő:

— fiúk: átlagéletkor 23,2 év, első munkahelyesek 21 év;

— lányok: 21 év;

— házasok: 22,3 év.

A fiúk között vannak, akik az első munkásszálló elkészülte óta — 6 éve — szálláson laknak, az itt töltött évek átlaga esetükben 2,3 év (katonaság nélkül 1,5 év). A lányok átlagban 2 évet töltöttek a szálláson, a házasok ugyanennyit.

Nincs arra általánosan érvényes recept, hogy mekkora kereset mellett lehet a jövőre — lakásra, bútorra, még sok mindenre — tartalékolni. Esete, embere válogatja . . .

A szálláson lakók alapjavadalmazásának az átlaga valamivel az országos átlag alatt van. Havi 1500-at kapnak a szakképesítő tanfolyamra járók — egy konyhán dolgozó, a kötelező tíz helyett csak nyolc osztályt járt lány kap ennél kevesebbet, 1400 lejt —, az I-es kategóriába besoroltak alapja 1826 lej, a II-eseké 1958 lej, a III-asoké 2091 lej, a IV-eseké 2234 lej, az V-ik kategóriásoké 2417 lej. Ennél magasabb besorolású munkást a munkásszálláson lakók között nem találtam.

Összesítve a következő a helyzet:

	Tanf. jár	I. kat.	II. kat.	III. kat.	IV. kat.	V. kat.	Összesen
Fiúk	2	8	4	5	5	2	26
Lányok	—	3	4	1	—	—	8
Házasok	—	2	6	5	—	1	14
Összesen	2	13	14	11	5	3	48

A már említett lányén kívül hiányzik a táblázatból egy fiatalember adata, aki 2060 lejes alapjavadalmazású technikus.

A fenti adatok alapján a következő átlagkeresetek jönnek ki:

— fiúk: 1999 lej,
— lányok: 1867 lei,
— házasok: 2020 lej.

A három kategória átlaga 1981 lej.

Ezt a képet két irányban is finomítani lehet(ne). Sokan nem tudják pontosan a besorolásukat — a kategóriákon belül három fokozat létezik, ezek minden bizonnyal valamivel följebb kerekítik a kapott érté-

keket —, a lényegesebb különbség azonban a túlórapénzből adódik.

A vállalatban általános jelenségnek tekinthető a túlórázás, a megkérdezettek közül 31-en élnek ezzel a lehetőséggel (62 százalék). Nem túlórázik 19 ember, mert: 1 fiú sportol, 2 lány és 2 család tagja a vállalat tánccsoportjának, 2 fiú továbbtanul, 2 anya, 3 fiú, 1 lány és 1 férj rezsiben dolgozik. A fennmaradó három ember — 1 fiú és egy család — nem kíván pluszt.

A túlórapénz összegét nagyon széles határok között jelölték meg: 100 lejtől egészen az alapkereset kétszeres összegéig. Mindhárom csoportban átlagszámítással 500 lej körüli összeg (480—510—520) jött ki havi többletjövedelemként, ami az alap 25 százalékos, tehát jelentékeny meghaladását jelenti.

A nagyon szélsőséges adatok miatt, és mert két fiatal megkért, hogy segítsek bizonyos kérdések tisztázásában, két fiatalember esetében utánanéztem a bevallott és a tényleges jövedelem egyezésének. Meglepő módon azt tapasztaltam, hogy az, aki 3—400 lejes többletet írt be, 2234 lejes alap mellett, 1980-ban januártól októberig a következő összegeket vette fel: 2900, 3100, 2600, 2700, 3300, 3900(!), 2700, 3000, 3500, 3200 lej. Tizhavi átlaga tehát 3090 lej, vagyis 850 lejjel haladja túl az alapot. A másik fiatalember havi 300 lejes bevallott plusz helyett mintegy 700 lejt keresett javadalmazásán felül.

Mennyire általános e „diszkréció"? Nem tudhatom. De a reális kereset kisebbítését feltehetően az indokolja, hogy a fiatalok amolyan „anyagi elszámoltatásnak" vették a kérdőívet, s javítani szerettek volna a képen: kevesebb pénz fut ki a kezükből, ki tudja mire.

Ez eddigiekből annyi bizonyos, hogy e — jóformán — kezdő munkások pénz dolgában bármikor „rávernek" a kezdő értelmiségire. (Ez is közrejátszhat abban, hogy a fiatal mérnököknek nincs nagy tekintélyük a munkások között.)

Mire elég ennyi pénz?

A szálláson a lakbér 112 lej. A havi ebédjegy 234 lej, adjunk hozzá reggelire-vacsorára napi 15 lejeket és a vasárnapi ebédekért 50 lejeket, akkor 884 lejes végösszeget kapunk.

Sokuknak fogalmuk sincs, mennyit költenek havonta élelemre. Egy fiatalember vallomása szerint 1500 lejre eszik, társa, ellenkező végletként 130 lejt vél költeni ennivalóra. Mindkét adat túlzó szerintem, bizonyságképpen a fenti számításra hivatkozom. S ne feledjük, e fiatalok nagy részét csomagokkal is segítik otthonról. Különben a fiúk közül 6-an nem esznek a kantinban, a lányok közül csak kettőnek van kantinjegye, a házasok közül senkinek. A kérdés mellé beírt válaszok alapján a fiúknál 820 lejes, a lányoknál 600 lejes, a házasoknál 861 lejes élelmiszer-költség jön ki.

Ez a két tétel a létminimum: 112 + 884. Azok is, akik csak az alapot kapják havonta, keresetüknek több mint a felét elkölthetik ruhára-szórakozásra, vagy félretehetik. Különben a válaszokból az derül ki, hogy többen rendelkeznek havi 2000—2500 lejnyi költőpénzzel — majdnem zsebpénzt írtam —, amennyi később talán már sohasem lesz.

Arra a kérdésre, hogy mennyit költenek ruházkodásra, 10-en nem válaszoltak. Három lány minden fennmaradó baniját ruhára költi, de amikor fel kellene sorolják értékesebb szerzeményeiket, egyikük megemlít egy farmert és egy láncon függő órát, a másik csak a csizmára és az átmeneti kabátra emlékszik. Az előbbi 1000 lejt ha kiad, az utóbbi vásárlásai két ezresre rúgnak . . .

Hét fiú 1000 lejt vél ruhára költeni havonta, ketten 100—200 lejeket írtak be. Az adatok átlaga 550 lejt ad ki, ami mintha soknak tűnne. (Évi 6600 lejből „urasan" lehet öltözködni.)

Ha elfogadjuk a „beírt" összeget, az 550 lejt, akkor is havonta fennmarad még egy ötszázas. Kulturális kiadásaiktól eltekinthetünk — később még szó lesz róla —, következik hát a takarékoskodás kérdése. A fiúk közül 14-en, a lányok közül 7-en nem tettek még

félre pénzt — ne feledjük, mennyi ideje dolgoznak! —, s a családosok esetében is vannak, akik még „nem gondoltak" a takarékoskodásra. (Volt olyan férj, aki szerint tesznek félre, de a feleség — őszintébb, feledékenyebb? — azt vallja, nem gyűjtenek semmire.) Ha a házasok részletfizetését „spórlásnak" vesszük, összesen 23 lakó takarékoskodik (8 házas, 2 lány és 13 fiú, ez utóbbiak őszinteségében kénytelen vagyok kételkedni), tízezer lej feletti összegről ketten vallottak.

Összegezésképpen: a szép keresetet kevés kivétellel azon nyomban felélik. A pénz beosztása, a költségek tervszerűsítése csaknem ismeretlen a többség számára. A KISZ megpróbálta takarékoskodásra szoktatni a fiatalokat — minden szállásiakó kötelezvényt ír alá, miszerint havonta legalább 100 lejt takarékba tesz —, csakhogy nem számolt azzal, hogy e fiatalok éppen most kóstolgatják a bódító szabadságot. Sok pénz sok sörre elég — és a kantinkocsmának meglehetős a látogatottsága, nem szólván azokról, akik jobb szeretnek a városban „szétnézni".

SZABAD IDŐ — TÚLÓRA

„Ha valakinek időfeleslege van, anélkül hogy fel lenne készülve annak felhasználására, az nagyobb veszélyt jelent, mint ha pénzfelesleggel rendelkezik hasonló körülmények között" — írja az amerikai G. Cuttena a *The Threat of Leisure (A szabad idő fenyegetése)* című könyvében. (Idézi: Szántó Miklós *Munkaidő-csökkentés és életmód.* Bp. 1974. 60.)

A szociológusok általában vitatják Cuttena érvelésének — esetünkben: kijelentésének — a helyességét, de elismerik, hogy egy sajátos területen észrevételére még rá is licitál az élet: a munkásszállásokon élők esetében.

A szabadidő-fogalom pár esztendeje közszájon forog nálunk — munkások között is —, pontosabban azóta, hogy 1979-től az azt kiérdemlő munkaközösségek havi egyszer szabad szombatot kapnak. Az egyik megválaszolandó kérdés így hangzott: Ön szerint mi a szabad

idő? Íme néhány válasz: „Szabad idő az, amikor semmi programod nincs." (Estiben végzi az almérnökit.) „Amikor pihenek." (Liceumot végzett.) „Mindaz, ami a munkaidőn túl van." (Nyolc osztályt járt.) „Vajon mi lehet?" (Nyolc osztály) „Az, ami nekem nincs. Este tíztől reggel hatig." (Tíz osztály) „Az az idő, amit valóban úgy használhatsz fel, ahogyan akarod." (Líceum) „A nap kétharmada." (Líceum) „Nem értem a kérdést!" (Nyolc osztály) „Amikor azt csinálsz, amit szeretsz." (Líceum) „Amikor moziba, vagy előadásra mész." (Tíz osztály) „Számomra nem létezik." (Estiben almérnökis).

A szabad időt természetesen el lehet tölteni okosan anélkül is, hogy tudnák pontosan meghatározását, de jellemzőnek érzem sajtónk „hatékonyságára", hogy egy ez időben sokat taglalt kérdésben sem tudott valamennyire elfogadható képzetet közvetíteni.

„A szabad idő mint időkeret a munkán kívüli időnek az a része, amely az anyagi — tehát gazdasági, társadalmi, fiziológiai — kényszer alapján feltétlenül szükséges elfoglaltságok idején felül, e kényszeren kívül eső tevékenységekre fennmarad." (Szántó Miklós: *Életmód, művelődés, szabadidő*, Bp. 1965, 13.)

A szabad idő fogalma nem választható el az életmód kategóriájától: bizonyos társadalmi osztályok, rétegek, csoportok és egyének tevékenységeinek rendszerétől és a cselekvések hogyanjától. Az életmód mindenekelőtt a családon belüli szerepek áthagyományozásával továbbítódik, meg kisebb közösségek szokásrendszerének az eltanulásával alakul ki a fiatalokban.

Egy valamelyest érzékletes kép érdekében válaszolni kell a következő kérdésekre:

1. Kitől és milyen körülmények között tanul(hat)ja el a munkásszálláson lakó fiatal az új társadalmi szerepnek megfelelő szokásrendszert?

2. Mire fordítódik az az idő, amit eddig a fiatalok a család kötelékében töltöttek el, milyen új szokások veszik át a régiek helyét?

3. Mennyi szabad idejük van a szállásonlakóknak?

Elsőnek vegyük az utolsó kérdést.

A két végletet — a vélt nulla és a napi 16 órás szabad idővel — már idéztem. Jellemző megítélések; akik nincsenek tisztában a fogalom jelentésével, nem is válaszolhatnak másként. Vagyis az erre a kérdésre kapott válaszadatokra nem lehet alapozni. A kérdőíven kívül, a beszélgetések során elkészített(?) időmérlegek számadatai sem mérvadóak, mert pár nappal korábbi tevékenységeikre még hozzávetőleges pontossággal sem emlékeztek a szálláslakók. (És itt percnyi pontosságú adatolásra van szükség.)

A szakirodalom szerint egy ipari dolgozó átlagos munkanapjából 525 perc az alvási idő, 480 perc — túlórák nélkül — a termelőmunka, 55 perc az étkezés, 57+36 perc a tisztálkodás, öltözködés és egyéb öngondozás; ez eddig 1153 perc (19 óra 13 perc). A fennmaradó 4 óra 47 percből még elvesz valamennyit a munkahelyi közlekedés és a munkára való átöltözés, esetünkben kb. 30 percet.

Azok, akik nem főznek maguknak, nem tanulnak tovább és nem vállaltak el semmilyen közéleti megbizatást, naponta mintegy 255 percnyi szabad idővel rendelkeznek. (Talán többel is, mert a szálláson látottak alapján feltételezhető: az étkezéssel és öngondozással kevesebb időt töltenek a beszámítottnál.)

Esti liceumba jár 7 fiú, 2 lány és 2 házas — 11 fiatal. A 3 almérnök-hallgatóval együtt a továbbtanulók aránya 28 százalék — jelentősnek mondható. Számukra a napi 255 perc éppen elég az órákra járásra és talán — a tanulásra. Nekik a hétvégeket leszámítva nincs szabad idejük.

Elég sokan, 31-en túlóráznak. Azt hihetnénk, hogy a továbbtanulók nem túlóráznak, pedig van olyan estis, aki hóvégeken vagy más „hajrás" időszakban egyáltalán nem jár iskolába.

A fiúk hetente átlag 11 óra 50 percet, a lányok 12 órát, míg a házasok vallomásaik szerint 15 órát túlóráznak, a hétköznapok összesített 27 szabad órájából.

„Ott, ahol a túlóra már régen gyakorlattá vált, a munkás a többletkeresetet beszámitja állandó jövedelmébe ... Amennyiben ez a beállítottság az adott te-

rületen összetalálkozik a túlórák általánossá vált gyakorlatával, akkor a munkás elvárja, sőt követeli is azt." P. E. Mott megállapítását Szántó Miklós idézi. (*Munkaidő . . .* 49.)

Az előbbi észrevétel mintánk esetében is érvényesnek mondható, olyan fiú is vállalja például a túlórát, aki tudja, csaknem teljesíthetetlen feladatra vállalkozik. A kérdőívre kapott válaszok szerint a szakirodalomnak azon megállapítása, miszerint a fiatal munkások nem szívesen túlóráznak, kevésbé érvényes a munkásszállások lakóira.

TÁRSAS KAPCSOLATOK — SZÓRAKOZÁS

A szabad idő legnagyobb részét adó hétvége a családé szokott lenni. Mintánk családtalanjainak esetében ez többnyire akkor sem valósítható meg, amikor a szabad szombattal együtt két nap áll a rendelkezésükre. Mindössze 7 fiúnak és 3 lánynak „éri meg", hogy ilyenkor vonatra vagy buszra üljön (27,7 százalék), a többiek 0 (oltyánok, szatmáriak), 400 (beszterceiek, máramarosiak), 600 (moldvaiak, bukovinaiak) kilométerre rülnek családjuktól. A 7 fiú közül négy szokott hétgeken hazajárni, a lányok mindhárman hazamennek, mihelyt egy kis idejük van.

Elég sok szálláslakónak van Temesvárt dolgozó testvére, közelebbi-távolabbi rokona, s valamennyien azt vallják, hogy a rokonokkal való sűrű találkozások segítségükre szolgálnak, különösen a kezdeti időszakban.

E fiatalok munkatársaikhoz is fordulhatnának kérdéseikkel, de ritkán teszik. Alighanem azért, mert az üzemiek, ha ellátogatnak a szállásra, *ellenőrizni* jönnek, legalábbis ezt a látszatot keltik, hogy csak a tisztaság és a fegyelem érdekli őket.

Lenne még egy lehetőség ismerkedésre, az idegenség érzetét oldó kapcsolatteremtésre: azon események, személyes évfordulók megünneplése, amelyekre a szállások működési szabályzata külön kitér. Ilyen közös ünneplésre, otthonteremtő együtt-örülésre senki nem

emlékezik. Következésképpen mindenféle — sors-, kar-, kor-, stb. — társnak marad a szálláson megismert kolléga vagy a városban felszedett ismerös-barát.

Vannak-e barátai és hol ismerkedtek meg? — ez volt a kérdőív egyik kérdése. A lányok jórészt a gyárban ismerkednek — ez a helyzet a körülmények következménye. A házasoknál is a munkahelyi ismeretség van túlsúlyban.

A fiúk közül néhányan szükségesnek érezték a pontosítást: kollégáik, ismeröseik vannak, de nem barátaik. A fiúknak csaknem a fele a városban is ismerkedik. A fenti pontosítás utal rá: ezek a barátságok-ismeretségek felületesek, többnyire csupán az idő múlatását szolgálják.

Mivel telnek el a hétvégek? Válasszuk külön a szórakozás formáit a művelödés kérdéskörétől.

A fiúk közül a legtöbben a kirándulást említették a hétvége fő programjaként — szerintem inkább feltételes reflexből, megszokhatták, hogy ez a KISZ-programok kötelező pontja —, majd az említés gyakoriságát véve alapul következik a séta, a diszkó, a rokonlátogatás, a hazautazás, a muri és a vendéglő. Csak egy-egy fiú említi a tanulást(!), a meccsre járást, a sakkozást, a halászatot, a motorozást, az elektrónikát. Egyetlen Rómeó-korú férfi jelezte: udvarol is néha (27 legény közül!?). Még szerethetnek aludni is — szintén egy említés —, viszont a válaszok szerint senki nem szokott kártyázni!

A lányoknál a gyakorisági lista élén a muri áll(!), s csak ezt követi a hazautazás és a rokonlátogatás. Említik még a kézimunkát, a römit, a kártyát (őszintébbek a fiúknál!), a kirándulást.

A házasok szabadnak hitt idejük egy részét elfőzöcskézik, beszerzésre fordítják, családok járnak össze, sétálnak, hazautaznak szüleikhez, s ha gyerek is van, akkor ő a „szabad idős" foglalkozás. Három feleség említi a kézimunkát.

Feltűnő hiány a listákon: a sport. De ezen nem lehet csodálkozni, ha hiányzik a kínálat, a pálya vagy legalább a pingpongasztal. Ezek után aligha meglepő: senki

nem említett semmi olyasmit — majdnem akciót írtam —, amit a KISZ vagy a szakszervezet szervez(het)ett volna a szálláslakók részére. (Lásd: a munkásszállások szervezeti szabályzatát, kötetünkben 26. old.)

A muri és a vendéglő életbeni gyakoriságánál feltehetőleg jóval kevesebbszer szerepel a felsorolásokban. Erre több minden utal: a nyomtalanul elköltött szép summák, a delikvenciának a szállások övezetében az átlagost meghaladó mértéke, na meg az, hogy a szűk szobákból a legtöbben elkívánkoznak.

Jelzésszerű, hogy kimaradt a felsorolásokból a személyes évfordulók csoportos megünneplése — igaz: ezek muriknak minősülhetnek —, pedig erre tényleg van példa. Úgy látszik, legalább e kérdőív erejéig tisztelni kívánják a szabályzatot, mely a szobákban nem engedélyez ilyesmit.

MOZI, MOZI, MOZI

E fiatalok művelődésének vizsgálatakor — kiindulópontként — két nagyon fontos tényezőt kell figyelembe venni.

1. A minta alanyainak iskolázottsága magasabb a munkások átlagos iskolázottságánál. Mindössze nyolc osztályt végzett alig van közöttük, majdnem felük érettségizett. Lássuk az összesítést:

	8 osztály	10 osztály	Szakiskola	Liceum	Összesen
Fiúk	5	5	6	11	27
Lányok	1	3	4	1	9
Házasok	—	2	4	8	14
Összesen	6	10	14	20	50

A szakiskolát jártak közül a legtöbben estiben végzik a liceumot, három érettségizett almérnök-hallgató, szintén esti tagozaton. Van olyan fiatalember, aki 8 + 3 + 8 évet — szó volt már róla a bevezetőben —,

egy társa 12 + 3 + 3 évet — líceum, technikum, mesteriskola — járt iskolába. Vagyis többet, mint egy értelmiségi, aki a líceum után elvégzi a 4—5 éves egyetemet.

2. Az Electrotimiș magas technicitású vállalat, gépeinek egy része országos szinten is ritkaságszámba megy. A komplex megmunkáló célgépeken, a nemkonvencionális — pl. elektroeróziós — forgácsoló gépekkel csak érettségi utáni szakképesítőt szerzett dolgozhat, ezeknél a gépeknél a rutin nem elégséges, ebben a munkában, ahogy mondani szokás, van fantázia.

Ezt el kellett mondani elöljáróban.

A művelődési formák között messze vezet a mozi. Több fiatalember heti háromszor-négyszer is elmegy a filmszínházba. Mindössze ketten nem moziznak rendszeresen. Átlagosan havi 5—6 filmet — pontosabban 5,4-et — néznek meg a fiúk. A lányok jóval kevesebbet, havonta átlagosan „csak" 3-at, a házasok még a lányoknál is kevesebbszer, átlagban 2,7-szer mennek moziba.

A mozizás tehát általános jelenségnek tekinthető — feltehetően az összes kereső kategóriák közül a munkásszálláson lakók járnak a legtöbbet moziba. Mert más körülmények között a tévézés áll az élen, a vizsgálatok ennek nagy fölényét mutatják ki a művelődés többi formáival szemben. A szálláson minden családnak van tévéje, a fiúk közül 10-en, a lányok közül 2-en laknak tévés szobában. A szállások tévéiről, a lépcsőház-klub többnyire nem működő masináiról többször szó esett . . .

Rádiója sincs mindenkinek. Hét házaspár közül 4-nek van, 9 lányból szintén 4-nek, és a 27-ből 18 fiúnak. Tehát leginkább a fiúk szeret(né)nek rádió-tulajdonosok lenni.

Ki mit néz meg a tévében és hallgat meg a rádióban? Érdekes különbség mutatkozik az összehasonlítás nyomán: miközben a tévézők nagyobb része nem válogat, ahogy hazaér, benyomja a készülék gombját, s csak műsorzáráskor kapcsolja ki, a rádiósok válogatnak: főleg a zenét keresik.

A tömegkommunikáció harmadik csatornája, a sajtó szintén nem jut el mindenkihez. 10 fiú és 5 lány vallotta be, hogy nem járat semmilyen újságot. Az újságot nem olvasók számát 15-nél jóval nagyobbnak vélem, mert nem kevesebb, mint négy család esetében nem tudta a jobb, mint tesz a bal, vagyis a férj például beírt a kérdés mellé 5 újságcímet, a feleség 1-et, a férj szerint jár nekik a helyi napilap, a feleség nem tud róla... Ha a férj beír 12 címet, s a feleség csak 10-et, a tévedés érthető, elfogadható, de az 1 : 5-höz „elírás" több mint gyanús. Ha elfogadjuk a vallottakat, akkor is: 20 ember nem olvas — rendszeresen — újságot. Jórészt azok, akiknek se rádiójuk, se tévéjük nincsen, tehát viszonylag sokan nem értesülnek biztos, közvetlen forrásból az ország meg a világ eseményeiről. (Az újságolvasói kedvnek aligha használ, hogy a negyedben nincs újságos kioszk...)

A könyv becsülete még az újságénál is kisebb: a beírtak szerint 14 fiú, 1 lány és 9 házas vásárol könyvet — de a bevezetőben már szó volt arról, hogy mennyi a könyv a szobákban, s hány lakót „sikerült" olvasáson kapnom... Az adatok valamelyes ellenőrzésére az a felsorolás ad lehetőséget, amely az időtöltési módozatok iránt érdeklődő kérdést követte, s ahol az olvasás 5 fiúnál és 3 lánynál szerepel, egyetlen házasnál sem.

Különben e listákon a rádiózás egyetlenegyszer szerepel — feltehetőleg annak bizonyságaképpen, hogy úgynevezett háttértevékenység, a zenét „többek között" hallgatják —, míg a tévét és a mozit nagyon gyakran említették.

Visszatérve a könyvhöz, a vásárlók és az olvasásnak hódolók adatai nem egyeznek. Az eltérés háromszoros, ami nem lehet véletlen, nem tudható be egyszerű emlékezetkihagyásnak.

Előadásra — értsd: folklórműsorokra — jár szabad idejében 3 fiú és 2 házas, említik még kétszer a könnyűzenét és egyszer a színházat. Amikor a színházra külön is rákérdeztem, itt az előbbi adatnak éppen az ötszöröse jött ki. (Lám: pontosság, őszinteség...)

A nagyváros nyújtotta többi művelődési lehetőségre — komolyzene, múzeumok, tárlatok, szabadegyetemi előadások — nem figyeltek (még) fel a fiatalok. Persze jobb lenne, ha a kultúra munkásai nem várnák meg, amíg ezekre a lehetőségekre a fiatalok maguktól felfigyelnek. A beszélgetések alapján megkockáztatom a kijelentést: e közegben senki sem vállalkozott a kultúra értékeinek módszeres közvetítésére, hogy e magas iskolázottságú társaságot tényleges kultúrafogyasztóvá neveljék.

A helyzet összesítése:

	Rádiózik	Tévézik	Újságot olvas	Könyvet olvas	Moziba jár	Színházba jár
Fiú	18	10	17	5	25	5
Lány	4	2	4	3	7	—
Házas	8	14	9	—	8	—
Összesen	30(60%)	26(52%)	30(60%)	8(16%)	40(80%)	5(10%)

A táblázat a vallott adatok alapján készült, kivéve a könyvolvasást, ahol az említett két adatból a másodikat vettem figyelembe.

Valószínű, hogy az összkép még így is szebb a valóságosnál. Ezt a feltételezést erősíti az a tény is, hogy egyesek nyilvánvaló lehetetlenséget válaszoltak arra a kérdésre: Mekkora összegre rúgnak havi kulturális kiadásai?

Egy 2417 lejes alappal rendelkező ifjú úgy véli, hogy havonta 2500 (!!) lejt költ kultúrára, két férj pedig 1800, illetve 1500 lejig vetette el a sulykot. Többen írtak be 300 lejeket, néhányan válaszolatlanul hagyták a kérdést — ami megint csak bizonytalanságot jelez. A könyvekre, újságra, mozira, színházra és előadásokra költött pénzeket a beírt adatok szerint (lásd: táblázat) összesítettem, aminek alapján valószínűsíthető, hogy a többség szinte észrevehetetlenül keveset: havi 20—50 lejt költ művelődésre. Ritkán 100 lejt.

Erdei Ferenc társadalomkutató állapította meg, hogy: „A falusi társadalom ökonómiájában nem nagyszámú és könnyen áttekinthető szerepek alakulnak ki, s minden falusi egy-egy ilyen kötelező szerepnek a viselője. Tehát az egyén személyisége sem a szerep kialakításában, sem ennek betöltésében nem érvényesül szabadon, hanem mint típus kénytelen az áttekintendő kis közösség ellenőrzéséhez igazodni." *(Magyar falu,* Bp. 1974, 49.) Továbbá pedig: „A falu világa zárt, amelyen belül mindenkinek megvan a részletes tájékozottsága, s ami kívül esik rajta, az csak bizonyos kritikával és körülményességgel kaphat szerepet a falusiak gondolkozásában vagy magatartásában. Zárt világ a falué, s ez a falusi szemléletnek jellegzetes határoltságát formálta ki." (I.m. 51.)

És milyen világ a városé? A szerepek száma felmérhetetlenül nagy, és a jövevény falusira ebben a nagy kuszaságban mintha semmilyen szerepet nem osztanának. A falu szája helyett — lásd fent a közösség ellenőrzését — a városban ható tiltás-háló intézményesített (és személytelenített), a rendfenntartó-ellenőrző szervek emberei nem állnak szünet nélkül minden városlakó mögött, miként a szomszéd-ismerős szeme vigyázta a falustársat.

Városon tehát a falusinál sokkal nagyobb *belső fegyelem*re van szükség. A városlakó védtelenebb, mint a falusi, éppenséggel a tömegben válik magányossá, emiatt fokozott lelki terhelést kell elviselnie.

E helyzet tudatosítása alapvetően fontos, s a feladat mindenekelőtt a szállásokra hárul. A munkahelyi környezet ehhez nem szolgál keretül, mert ott jobbára a szakmával való illeszkedés bonyodalmait, nehézségeit vigyázzák, illetve igyekeznek megoldani. Nem lehet véletlen, hogy sajtónkban a *beilleszkedés* fogalmával rendszerint a szakmával és a munkahellyel járó feszültségek oldódását jelölik, pedig a valódi nyelvi-gondolati tartalom szerint („Beilleszkedik — új környezetbe, új viszonyok közé kerülve kellően alkal-

mazkodik." Lásd: *Értelmező Kéziszótár)* ez egyáltalán nem indokolt.

A szállásnak kifelé orientáltnak kell lennie, hogy a jobbára szűk körben tébláboló kezdők itt, de ne egymástól lessenek el — a városi közeg által nem elfogadott — magatartásformákat.

Milyen tapasztalatot adhatnak át egymásnak a szálláson lakó fiatalok? Az — esetünkben — többszörösen kezdők (22 éves átlagéletkor): falun születtek, otthon legjobb esetben tíz osztályt járhattak csupán, többségük a liceumot — első vagy mindkét fokozatát — is máshol végezte, majd szakmát tanultak, számukra ismét idegen környezetben. Az oktatási formák átalakításával lassan eltünedeznek azon iskolák, melyek szigorú belső rendszabályokkal alakítottak ki erős etikai tartást, bizonyos akarati elemeket a tanulókban. Legalábbis ez következik a minta tagjainak viselkedéséből. Sorsuk tudatos irányítására, jövőjük következetes építésére ezek a fiatalok — a jelek szerint — egyelőre képtelenek.

A vállalati közösségeknek tehát kötelessége — de érdeke is —, hogy e fiatalokkal olyan apróságokig menően foglalkozzék, mint: milyen kirándulóhelyek vannak a környéken, s ezek miként közelíthetők meg a legegyszerűbben; hogyan lehet megismerkedni egy, a villamosban látott lánnyal; milyen menüt készítsenek és azt hogyan szolgálják fel meghitt társaságokban stb. Az emberség parancsa mellett azért említem az érdeket is, mert az Electrotimişből eltávozott mintegy 7000 — zömmel — fiatal többsége megállítható lett volna. A vizsgálatból egyértelműen kiderül: sokuk esetében nem a munkahelyi feszültségek idézik elő a lelépéskényszert.

A pénzzel bánni nem tudás, az egyoldalú, beszűkült szórakozás, a szellemi igénytelenség, a szabad idő teher-léte azok esetében, akik nem tanulnak-sportolnak-táncolnak, s ami miatt minden alkalmat megragadnak a túlórázásra, mind-mind azt mutatják: e fiatalok a városban eltöltött két-három év során nemhogy köze-

ledtek volna, inkább távolodtak attól, amit belső fegyelemnek nevezhetünk.

A rengeteg mozizás is azt jelzi, hogy e fiatalok nem tudnak mit kezdeni magukkal, és pótcselekvésként, esemény-pótlékként választják a filmszínházat. Különben a mozi ajtaja mindig tárva-nyitva, oda bármikor be lehet menni, s olcsóbb is a vendéglőnél.

Felelős-e valaki a helyzetért, s ha igen, akkor ki? Valaki mindenképpen felelős, de — és itt a kibúvó! — senki nincs, akinek e fiatalok gyámolítása lenne *egyedüli* vagy *elsődleges* feladata. Bába akad elég — KISZ, szakszervezet, az adminisztratív vezetésből kijelölt személyek, mesterek, csapatvezetők —, csakhogy valamennyiüknek ez a sokadik gondjuk, másért felelnek büntetőjogilag.

Egyetlen személy van munkásszállásonként, aki a fiatalokkal való törődésért kapja a fizetését: a gondnok. De ő a fizikai kényelmükre vigyáz(?!), az ágynemű kiadásán, a tévékészülék működtetésén túl eső gyámkodás-tanácsadás nem tartozik feladati közé.

A szállásszabályzat előírja, hogy a klubot szakszervezeti alapból rendezik be — itt az sincs, amit berendezzenek.

Összegezésképpen megállapítható:

1. A munkásszállókat a tervező csak félig tervezte meg: egyedül a szobabeosztás érdekelte, más semmi. Felelőtlenség, már-már vétség ilyen — komoly összegre rúgó — szállások építtetése minden járulékos helyiség nélkül. Sajnos, a kivitelezés sem jobb a tervezésnél. Ezek a szállások egyáltalán nem parancsolnak tiszteletet — pedig erre mindenképpen szükség volna. (Lásd a régi iskolák épületeit, amelyek tekintélyességükkel hatnak a tanulókra.) A szállások funkcionalitásának a kérdése merül fel, ha arra gondolunk, hogy nem túl hosszú idő múltán szükségtelenek lesznek mai feladatkörükben, mert megszűnik majd a faluról városba áramlás; egy betonépület ellenben száz esztendeig áll, legalább. Átmeneti helyzet megoldását célozzák a szállások, de a szállás maga — a társadalmi funkciójánál

fogva — sem tervezésében, sem kivitelezésében nem lehet elsietett rögtönzés.

2. A szállás mint struktúra csak spontán módon segíti a lakók beilleszkedését az új környezetbe. Összehangolt programra, a különböző felelős tényezők együttes munkálkodására lenne szükség. Valamennyi tényező a munkást látja a fiatalban, s nem a személyiség-válságba jutott egyént.

3. A szállás, szervezési formaként, az iskolai bentlakások és a diákkollégiumok „meghosszabbítása", néhány alapvető különbséggel. A tanuló és az egyetemista a társadalom szempontjából még éretlen, nem kész ember, akibe eddig csak „befektettek", s akinek majd akkor lehetnek a társadalommal szemben igényei, ha már dolgozik. Ha érett is fiziológiailag és pszichikailag, társadalmilag nem az. A munkásszállási fiatalt a szállás ugyanígy a társadalmilag éretlenek csoportjába sorolja, annak ellenére, hogy minden más szempontból igencsak érett. A szállás-szabályzatban foglaltak nem egy kitétele ellen minden érett ember joggal tiltakozna, ezt tenné, ha magánéletét megpróbálnák hasonló keretek közé szorítani. A szállás ezen felül még azzal is okozhat konfliktusokat, hogy belső struktúra híján, százszámra élnek benne egymás hegyén-hátán a fiatalok. Pedig a falun élő — bár nem idegen tőle a lakóhelyi agglomeráció — pontos szerephelyzetekhez van szokva.

A munkásszállás tehát szigorúan átmeneti állapot az egyén életében, de maga a társadalom épp ezért nem tekintheti másodlagosnak, türelmetlen kézlegyintéssel elintézhetőnek — úgyis családot alapít, elmegy a magáéba a fiatal —: az itt szerzett benyomások egy életre meghatározóak lehetnek, éppen a helyzet rendkívülisége folytán. Ezek szerint — a minta tagjai esetében — a faluról városba kerülés többnyire nem tekinthető emelkedő társadalmi mozgásnak — ha a státus helyett az egyénnek a csoportbani helyzetét vesszük alapul —, a kiüresedő közösségi formák helyét olyanok veszik át, amelyek nem felelnek meg az új társadalmi helyzet és szerep követelményeinek.

UTÓHANG

Gyalogosan igyekszem vissza a városba.
Nem kívánkozom emberek közé, a villamosvonal menti gyárak látványa sem vonz, a pár évvel ezelőtti kukoricaföldet átvágó, valamikor járdacsik szegélyezte, most bokáig latyakos új utat választom.

Balra, nem sokkal a Mérőműszergyár tömbjei mögött, a napelempannós melegvíz-szolgáltatású blokkjairól kissé kivagyian Napnegyednek titulált házegyüttes... A Nap fényére valóban szükség volna itt, hogy járhatóvá szárítsa az építők gépei által tönkretett utat és járdát.

Jobb oldalon néhány készülő sportlétesítmény, amelyek azért is kerültek ide, mert a hetvenes években feltárt hévízforrással melegíteni lehet az úszómedence vizét. A Mérőműszergyár sporttelepe nemsokára elkészül... Vajon hány munkásszálláson lakó fiatal fogja rendszeresen használni?

A megyei klinika tizenkét szintes épülettömbjén és a futballarénán túl az Ifjúsági Ház, mely a város fiataljainak adakozásából, közmunkájuk révén született meg... És ide hányan járhatnak el Temesvár 64 munkásszállásának húszezernyi lakójából? Azok közül például, akik nem az Electrotimiş komfortosnak számító szállásain, hanem a Szalaggyár szállásának 12 ágyas szobáiban, az Építőipari Gépgyár kínálta 6—8 ágyas szobákban laknak!...

És vajon mennyit nyújtanak a többi városok országunk félmilliót meghaladó, pontosabban 556 ezer munkásszálláson lakó fiataljának?

— Te már észre sem veszed az embert?! — szólít meg egy ismerős. — Tifelétek nem szokás köszönni? Melyik világból érkezel?

TARTALOM

Előhang 5

I. Nekirugaszkodás

Rangrejtve nem lehet 7

Mismásolás nélkül 9

II. Szobák, csapok és egyebek

A legszebb szoba 14

Fölösleges fogadalom 18

Piackutatás 20

Egy könyv nem a világ 22

Itt a kapus, hol a kapus? 24

Mi van a sorok mögött? 25

III. „Tudni szeretném, hogy hihetek-e?"

Indulás hendikeppel 29

Ami nem tréfa 40

Széthúzódik a mezőny 43

Felelős kerestetik 72

„Nincs itt valami tévedés?!" 82

Hol az a célszalag? 88

Amikor a pia az úr 113

Irodáról irodára 134

IV. Sorsokon innen és túl

Számok és százalékok 154

Miért kevés a sok? 156

Szabad idő – túlóra 159

Társas kapcsolatok – szórakozás 162

Mozi, mozi, mozi 164

Az emberség parancsa 168

Utóhang 172

A KÖNYV SZERKESZTOJE: EGYED PÉTER
MÜSZAKI SZERKESZTO: BÁLINT LAJOS
A MEGJELENÉS ÉVE: 1982. ALAK: 50×80/16
A NYOMÁS KEZDETE: 1982. XII. 6.
PAPIR: 63 G-OS FAMENTES
KIADOI ÍVEK SZÁMA: 8,57
NYOMDAI ÍVEK SZÁMA: 11
TIZEDES OSZTÁLYOZÁS NAGY KÖNYVTÁRAK SZÁMÁRA:
894 511–3, KIS KÖNYVTÁRAK SZÁMÁRA: 894 511

TIPARUL EXECUTAT SUB COMANDA NR. 482/1982,
LA ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ CLUJ
MUNICIPIUL CLUJ-NAPOCA
B-DUL LENIN NR. 146
REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA

56

Friss fizikusi diplomával lettem a sajtó munkása. Csak évek múltán döbbentem rá: mire is vállalkoztam. Az első megdöbbenést követte még egynéhány – sajtónk gondoskodott erről. Az ifjúmunkás – amelynek lassan évtizede a riportere vagyok – meg arról, hogy ne adjam fel, hogy higgyem: valóság sűrűjében nemcsak megmártózni érdemes.
A megmártózásokkal azóta sincs baj.
Sepsiszentgyörgyön születtem 1948-ban, 1968-tól Temesvárt élek.

BODÓ BARNA
LA JUMĂTATE DE DRUM
EDITURA KRITERION
BUCUREŞTI 1983
LEI 8,–